

ביאורי רבי שמואל

מהגאון רבי שמואל ברנד זצ"ל

קונטרס חג הסוכות

ביאורים במהות החג ומצוותיו

הודר וסודר מחדש
ע"י מכון תורת שמואל
פעיה"ק ירושלים תובב"א
תשרי תשפ"א

לכל עניני הקונטרס
ולשאר כתבי רבינו זצ"ל
כמו"כ לקבל גליונות
'ביאורי רבי שמואל' על התורה מדי שבוע
נא לפנות במייל
torasshmuel1@gmail.com
או למס' 0548524072

תוכן הענינים

בפתח השער..... 2

סימן א

במצות לקיחת ארבעת המינים בחג ובמהות חג האסיף והמסתעף..... ט

א. נטילת ד' מינים – לשמוח עם האסיף לפני ה'

נטילת ד' מינים - משום האסיף / מצוות הלקיחה - שמחה בה' יתברך / הלל - להכריז כי ה' הוא בעל השמחה / הלל עם לקיחת ד' מינים לפרש שהוא מעשה הילולים לה' / שמחה לפני ה' זהו מעשה הילולים לה'

ב. יבואר דיש ב' מיני שמחה

מדוע אין מביאים פירות מאכל / התבוננות בצורת השמחה של ולקחתם / יבואר דיש ב' צורות של שמחה / צורת השמחה של שחוק ושעשוע / עצי ברוש הוא כדרך המשחקים / שמחת השחוק-שמחזיק דבר מה בידו / מצות ושמחתם - לשחוק ולפזז לפני ה' / שמחה של שחוק - במינים נאים והדורים / ובמנענים זה הלולב / תמוה מה שייכי שמחת שחוק לשמחת האסיף

ג. בביאור ענין חג הקציר וחג האסיף

שני חגים בתורה על שמחת תבואת הארץ / לכאורה "חג הקציר" ו"חג האסיף" ענין אחד הם / באמת הרי הם שני חגים על שני ענינים / שני סוגי טובה של ברכה ושל שלום / שמחה של שלום - בפנימיות הנפש / המנוחה היא עצמה השמחה / ב' החגים על ב' טובות / חג הקציר - הודאה על כל טוב הארץ / מהו השמחה בעצם האסיף / כמה תנאים למצב של שלום / מעצרת ועד החג - חסר במנוחת שלום / וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל / חג האסיף הוא שמחת השלום

ד. זמן האסיף הוא המביא לידי שמחה

חג הסוכות - זמן "שמחתנו" / והיית אך שמח הוא מהותו של חג / סיבת החג שמחה של שלום / חגיגת השמחה ע"י שעשוע בארבעה מיני הדר / שמחת האסיף ע"י פירות הדורים ולא פרי מאכל / ע"י מיני שחוק מתבטא השמחה של האסיף

ה. חג האסיף - מהותו וענינו שמחה של 'שחוק ופיזון'

שמחת בית השואבה - שמחה של שחוק ופיזון / שמחת שחוק וריקוד חפצא דחג האסיף / יל"ע מה מקור דין השמ"ח במקדש / לרש"י השמחה במקדש משום ניסוך המים / להרמב"ם השמחה במקדש לאו משום ניסוך המים / עוד הוכחה דהרמב"ם סבירא ליה דאין השמחה במקדש משום ניסוך המים / התקיעות בהליכתן לשאיבת המים משום פתיחת שערים / השמחה במקדש להרמב"ם שמחה של שחוק ע"י ריקוד וכלי שיר / אפי' בפשטות דמתני' אפשר דהשמחה במקדש הוא משום ושמחתם / ניסוך המים להודות על המים / שמחה בניסוך המים לפני ה' שהמים הוא הסיבה להאסיף / לקיחת ד' מינים כשהלב מתרחב משמחה / שמחה של שחוק ופיזון דוקא ע"י מיני צמחים הדורים ויפים / פרי מאכל שמחתו רק בשעת אכילתו / "יופי והידור" מביא "שמחה של אורה" / הנענועים בהלל להוסיף התעוררות שמחה / ענין ההקפות בד' המינים כריקוד שדרכו ע"י הקפה וסיבוב

סימן ב

במהות חג הסוכות והקשר בין חג הסוכות לחג האסיף והמסתעף..... מו

א. בענין הקשר בין חג 'הסוכות' לזמן 'האסיף'

יתמה מה שייכות חג "הסוכות" לחג "האסיף" / בטור מבואר דחג הסוכות זכר ליציאת מצרים / תימה דבקרא תליא חג הסוכות באסיף / עוד יתמה מה טעם לקבוע עוד "חג" זכר ליציאת מצרים / ברמב"ן מבואר דחג הסוכות - זכר לתקופת המדבר / ראייה לדעת הרמב"ן דהוי זכר לתקופת המדבר / חג הסוכות - זכרון לנס קיום ישראל במדבר / להרמב"ן מבואר דחג המצות וחג הסוכות תרי ענינים נגהו / אמאי עדיפא ענני כבוד משאר ניסים / צ"ב אמאי יקיר הסוכה הוא הסכך / הרמב"ן במלחמות דסוכה "לצל" בעינן / בפשטות סוכות במדבר להגן מחמה באו

ב. יבואר טעם מצוות ישיבה בסוכה אי הוי זכר לנס או זכר שלא היו במקום יישוב והי' ת' הגין עליהם

חג הסוכות בזמן האסיף שנוכר כי ה' אלוֹקֵךְ כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל / להרשב"ם חג הסוכות בזמן האסיף דהוי הודאה על הארץ והאסיף / יתמה דזכר לענני כבוד משמעו זכר בצורה חיובית / סוכות ממש בדרך השלילה וענני כבוד זכר בצורה חיובית / מקרא הדוֹשְׁבִי יוכיח דסוכות הוי זכר לנס

ג. מעלת עם ישראל בארץ ישראל דיש להם שמירה מיוחדת תמידית כמו במדבר

מהות חג הסוכות זכר לנס והטובה זמנו שייכי לאסיף / בפרשה משמע דבעינן זכירת ניסי המדבר / כל קיומינו והצלחתינו כי הוא נותן לנו כח לעשות חיל / ישראל הקב"ה בעצמו מנהיגם בהשגחה ניסית / החובה שנוכר בעת שנשב בא"י / ההולכה הניסית במדבר / ענני הכבוד ביטוי שכבוד ה' חופף על ישראל ומנהיגו / לכו"ע סוכות לזכרון הנס דמוליך עמו במדבר ופולגתייהו הוי רק בצורת הזכרון / חג הסוכות - שנוכר גם בא"י שאנו תחת השגחה ניסית כמו במדבר / בזמן שאוספים רוב חילם זה הזמן לזכור שכל הצלחתינו בהשגחה ניסית

ד. שתי מעלות בארץ ישראל ועליהם חוגגים את חג הקציר וחג האסיף

מדוע בהקציר אין עושים זכרון להשגחתו ית' / ארץ ישראל טובה מצד עצמה זבת חלב ודבש / עוד מעלה נוספת בארץ ישראל / עיני ה' אלוֹקֵךְ בה מראשית ועד אחרית שנה / ההשגחה בארץ ישראל מתבטא ע"י נתינת המטר / שמחה בעצם הארץ בחג הקציר ושמחה בהשגחתו ית' בחג האסיף / עם קצירת טוב הארץ מיד מתעורר השמחה על הארץ הטובה / הודאה על המטר בסיום האסיף דאז הוא זמן קבלת מטר כל השנה / הבאת ביכורים שתי הלחם בחג הקציר הודאה על עצם ירושת הארץ / קרבן חג האסיף הוא ניסוך המים ולא מפירות האסיף / חג הקציר ההודאה על פירות הארץ חג האסיף על ההשגחה של ירידת המטר / זמן הודאה על השגחת ה' ועל המטר דייקא בזמן שרואים את הצלחת המטר / גדר החילוק בין חג הקציר לחג האסיף / חג האסיף ז' ימים וחג הקציר יום אחד

ה. חג הקציר הודאה על הארץ - חג הסוכות שמחה בטובת השלום

חג הקציר וחג האסיף על שני טובות נפרדות / בהאסיף נתחדש שלום שכבר גמרו לקצור כל פירות הארץ / עוד נתחדש שכבר אין טרודים עוד במלאכה / הרגשת הבטחון רק אחרי שהפירות אסופים אל תוך ביתו / חג האסיף הוי על פרי הארץ המביא לשלום / עיקר השמחה בחג האסיף / בבטחון שיש מזה שהפירות אסופים בבית / שייכות חג הסוכות לחג האסיף דע"י השגחתו ית' יש להם שלום ובטחון / ב' טובות הן - טובת עצם הארץ וטובת השלום / טובת הארץ כבר ניתנה וההשגחה התמידית מוסיפה את טובת השלום / חג הסוכות וחג האסיף חג אחד הם - חג השלום / אצל אומות העולם אף אחר האסיף חסר בשלום ובטחון מפני דאגת המחר / עם ישראל החוסים בצל השגחת ה' אינם דואגים ויש להם מנוחת שלום / חג הסוכות שייך דווקא לחג האסיף ולא לחג הקציר

ו. יבואר דחג הסוכות הוי הודאה על השלום והבטחון שיש לישראל

יתמה אמאי עושים זכר רק לענני הכבוד ולא למן ולבאר / השמחה בהשגחת ה' אינה בתוצאה ממנה אלא בעצם ההשגחה עצמה / ההודאה על ענני הכבוד היא על עצם ההשגחה / ע"י הסוכות מתבטא השמחה על הגנת ה'

ז. מהותו ומעלתו של א"י שהוא מביא את ישראל לשלום ובטחון

ע"י רוב טובה שאסופים לישראל באוצרותם באים לשלום / חג הסוכות הוא לבטא הוספת שלמות השלום ע"י השגחת ה' שומביא לשלוה ובטחון / בקרא "וישכון ישראל בטח" מבואר דיש בא"י ב' התי' נאים לישוב בטח / מקרא זה ד"וישכון ישראל בטח" הוא יסוד חג האסיף וחג הסוכות / פריסת סוכת ה' נקרא סוכת שלום / חג הקציר - ענינו ומהותו חג הטובה והארץ / חג הסוכות ענינו ומהותו חג השלום והשגחת ה'

סימן ג

בדין לולב כל ז' במקדש ובשמחת בית השואבה צג

א. השמחה על השגחתו ית' שבאה מתוך השראת השכינה בתוך בני'י

חג הסוכות - חג על השגחת ה' ע"י השראת השכינה / ענני הכבוד סמל השגחת ה' היו על המשכן / מתוך השראת שכינתו מספק ה' את צרכי בני'י / מתוך המקדש שומע ה' את תפילות ישראל / משום מנוחת ה' בציון - מברכה בזמון וצידה

ב. ביאור דעת הרמב"ם דלגבני לולב דין לפני ה' הוי במקדש דייקא

לולב שניטל במקדש כל שבעה היינו מקדש ממש לאפוקי ירושלים / בשופר דעת הרמב"ם דמקדש היינו ירושלים / קשה אלולב ממעשר שני דשם לפני ה' היינו כל ירושלים / יוכיח דכל מקום דכתיב לפני ה' היינו בירושלים / בשמחת בית השואבה חזינן דלפני ד' דסוכות היינו רק במקדש / בחג הסוכות הלפני ה' זהו עצמו החפצא של השמחה משא"כ שאר שמחות / השמחה על האסיף והסוכות היא שמחה על המקדש / דין ו"שמחתם" הוי במקדש עצמו משום דהוא עצמו החפצא של השמחה

ג. שמחת בית השואבה הוי שמחה בעצם המקדש והשראת השכינה בתוכו

נתבאר דשמחת חג האסיף הוי דרך שחוק וריקוד / צ"ב אמאי שמחת בית השואבה הוי בלא ד' מינים / חז"ל קבעו דבעינן שמחה בנפרד על עצם המקדש / בזה מבואר עיקר טעם שמחת בית השואבה

ד. ביאור שייכות השמחה יתירה במקדש לדין ניסוך המים

נחלקורש"י והרמב"ם אי שמחת בית השואבה הוי משום ניסוך המים אילאו / נתבאר דהשמחה בניסוך המים שייך לחג האסיף / צ"ב מ"ט הסמיכו רבנן השמחה במקדש לניסוך המים ולא לד' מינים / נתבאר דרך ע"י האסיף והסוכות יחדיו / באים למנוחת שלום אמיתי - והם חג השלום / השמחה במקדש היא עם ניסוך המים שמבטא את השגחת ה' עלינו

ה. ביאור הא דשמחת חנוכה הבית בבית ראשון היתה בחג הסוכות

מוכח דשבעת ימים מתוך הי"ד יום בחנוכה בית ראשון היו ימי חג הסוכות / צ"ב שייכות חנוכה הבית לחג הסוכות / שמחת חג הסוכות ושמחת חנוכה הבית - תרומיהו שמחה על השראת השכינה בתוכנו

ו. כפי שיעור השראת השכינה בישראל כך זוכים ישראל למנוחה

עיקר הביטוי של השראת השכינה - המנוחה לעם ישראל / "מנוחה" ו"נחלה" - משמעות אחת הם / בביאור הא דקרא דאל המנוחה וגו' בפשוטו קאי על ישראל - ועפ"י דרש על הבימה"ק

ז. ג' רגלים כנגד 'חיים טובים ושלום' - והם נתינת 'חירות ארץ ומקדש'

"חג המצות" הוא על חירותם של ישראל לעולם / "חג השבועות" - חג "הקציר" על הארץ הטובה / חג הסוכות הוא על מקדש ה' שבתוך ישראל / ג' הטובות הנצרכים לאדם "חיים" "טובים" ו"שלום" / חג הפסח הוא על ה"חיים" / חג השבועות הוא על חיים "טובים" / חג הסוכות הוא על ה"שלום"

בפתח השער

ישמחו הלומדים ויגילו המעיינים וימללו שבח לקל חי אשר החיינו והגיענו עד הלום שזכינו להו"ל מחדש קונטרס יקר זה, ראשית ביכוריו של רבינו זצ"ל, שהו"ל שנת תנש"א לפ"ק, שהיה חסר כ"כ בביהמ"ד זה עידן ועידנים, וכבר ביקשוהו כמה שנים רבנן ותלמידיהון, וב"ה אסתייעא מילתא, ובעזרתו ית' זכינו להגיש קמי מלכי רבנן קונטרס יקר זה ברוב פאר והדר.

אנו תפילה למרא דעלמא, שיתקבל שוב באהבה וחיבה בבי מדרשא כאשר נתקבל בחיי חיותו של רבינו זצוק"ל, ושנוכה להמשיך בעבודת הקודש ולברך על המוגמר, להוציא רוב דברי תורתו של רבינו זצוק"ל הבהירים המאירים והמתוקים, לכבוד התורה ולומדיה.

בהזדמנות זו הננו לברך את כל העוסקים במלאכת הקודש מלאכת מחשבת, והמסייעים המחזיקים והמעודדים. יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיהם וחפץ ה' בידם יצליח.

ברכה מיוחדת היא להאברך הרה"ג ר' מרדכי ליבר פרוש שליט"א אשר השקיע בקונטרס זה הרבה כח ומחשבה, זכות התורה יעמוד לו ולזרעו עד עולם להוושע בכל מילי דמיטב, ויתברך בכל הברכות הכתובות בספר התורה.

מכון תורת שמואל
להוצאת כתבי רבינו הגאון רבי שמואל ברנד זצוק"ל

סימן א

במצות לקיחת ארבעת המינים בחג ובמהות חג האסיף והמסתעף

א. נטילת ד' מינים – לשמוח עם האסיף לפני ה'

וגו'. הרי דמפורש תלי קרא מצות הלקיחה בהא דבאספכם את תבואת הארץ, והיינו בחג האסיף וכמשנ"ת.

מצות הלקיחה – שמחה בה' יתברך

והנה הגדר במצות לקיחה ושמחה זו צ"ב, דמה ענינה ומהותה של שמחה זו. והנראה בזה, דגדר השמחה בארבעת המינים ומהותה הוי מעשה הילולים לה' על האסיף. והביאור בזה, דבזה שלוקחים את האסיף ושמחים בו ועמו לפני ד', והיינו שבאין לפני ד' לשמוח עם האסיף, וכדכתיב בקרא ושמחתם לפני ד' וגו' - והיינו במקדש, דהרי מצות לולב מדאורייתא כל ז' הוא במקדש - הרי בהא גופא שעושים שמחת האסיף לפני ד' מביעים

נטילת ד' מינים - משום האסיף

בפרשת אמור (ויקרא כד מ) כתיב: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ד' אלוקיכם שבעת ימים, והיינו מצות נטילת ארבעה מינים.

והנה טעם המצוה ע"פ הפשט הוא משום דחג הסוכות הוא חג האסיף, וכמפורש כמה פעמים בתורה, ומשו"ה אמרה תורה לקחת ארבעה מיני גידולי קרקע בתורת חלק מהאסיף בחג האסיף ולשמוח עמהם לפני ה', וכדכתיב בקרא שלפניו: (שם ל"ט) אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחוגו את חג ה' שבעת ימים וגו' ולקחתם לכם

הרי מבואר שפיר מצות ד' מינים
שהיא גדר דמעשה הילולים על
האסיף ודו"ק.

הלל עם לקיחת ד' מינים לפרש שהוא מעשה הילולים לה'

ולפי"ז אתי שפיר הא דתקנו
חז"ל לומר את ההלל עם לקיחת
המינים. והביאור בזה הוא, דכיון
דנתבאר דבאמת עצם מצות
לקיחת המינים הגדר בזה הוא
מעשה הילולים לד' על האסיף,
אלא דמדאורייתא סגי בעצם
מעשה הלקיחה לפני ד', דע"י
המעשה שמחה עצמו בד' המינים
לפני ד' איכא כבר הילולים
לד' וכמשנ"ת.

מ"מ חייבו חז"ל אמירת הלל
בפועל עם המינים, דע"ז
מתפרשת הלקיחה בפה דהיא
מעשה הילולים לד'. ומה
שמדאורייתא מתפרש מצד עצמו
ע"י מעשה הלקיחה לפני ד' שהוא
מעשה הילולים, חייבו חז"ל
לומר ולפרש בפה ע"י אמירת
הלל, דע"י אמירת הלל הרי
הוא מפרש את מעשה לקיחתו,
שהוא מעשה הילולים לד' על
האסיף ודו"ק.

ואומרים ששמחה זו באה אלינו
מאת ד' והוא בעל שמחה זו.

ולכן עושין אנו שמחה זו לפניו,
כי אנו שמחין בד' יתברך שעשה
לנו שמחה זו, וזה גופא הוי הלל
והודאה לד'. דעיקר מהות ההלל
הוא מה שאומרים ומספרים שד'
הוא עשה לנו שמחה זו, וזהו עיקר
תוכן כל ההלל.

הלל – להכריז כי ה' הוא בעל השמחה

ונביא כמה דוגמאות לזה, דאנו
אומרים בהלל (תהילים קטז
יג) כוס ישועות אשא ובשם ד'
אקרא, והיינו דאני נושא כוס
לרגל שמחת הישועה ואני קורא
בשם ד' דהיינו שהוא עשה לי
ישועה זו.

וכן מקרא שאנו אומרים (שם
ק"ח כד) זה היום עשה ד' נגילה
ונשמחה בו, ופי' פסוק זה הוא,
דזה היום - היינו זה המאורע
שאנו שמחים בו - עשה ד'
והוא בעל שמחה זו, ולכן נגילה
ונשמחה בו. ופי' "בו" היינו ד'
ית"ש וכדפי' חז"ל, והיינו דכיון
דהוא עשה שמחה זו משו"ה ראוי
לשמוח בו כי הוא בעל השמחה,
וזהו החפצא של הלל. ולפי"ז

והביאור בזה הוא, דכיון דמביא את הפירות לעשות שמחתם לפני ד' בירושלים, דהרי כל ירושלים נחשבת כמקום לפני ד'. ונמצא שע"י שאוכלם בירושלים הרי הוא שמח עמהם לפני ד', דאכילת הפירות היא מעשה שמחתם, דהרי שמחת הפירות היא באכילתם, ועצם השמחה בהם לפני ד' הוא מעשה הילולים לד'.

וכמשנ"ת דהבאת שמחה לפני ד' משמעותה היא שד' הוא בעל השמחה ומאת ד' היתה זאת, ומשום כן באים לשמוח לפניו כי הוא בעל השמחה, וזה גופא חשיב מעשה הילולים לד' ע"י שמכריזין - ע"י עצם השמחה - דהוא בעל שמחה זו ומאת ד' היתה זאת וכו' נגילה ונשמחה בו [ויעוי' בפרש"י בפר' קדושים (ויקרא יט כד)].

וחזינן מהא דמעשה שמחה לפני ד' חשיב הילולים לד', וה"נ במצות ד' מינים הרי מעשה השמחה בהם לפני ד' הוי הילולים לד' על האסיף, וזהו יסוד המצוה ודו"ק.

ובירושלמי פרק לולב הגזול (פ"ג ה"א) איתא, יבש פסול, על שם לא המתים יהללו יה. ומבואר מזה להדיא, דיסוד מצות לקיחת ושמחת ד' מינים הוא מעשה הילולים לד' וכמשנ"ת.

שמחה לפני ה' זהו מעשה הילולים לה'

וראיה לזה דמעשה שמחה לפני ד' הרי הוא מעשה הילולים לד', וכמשנ"ת דטעם המצוה דלקיחת ארבעת המינים והשמחה בהם לפני ד', יסודו הוי משום דעצם מעשה השמחה לפני ד' הוי מעשה הילולים לד'. הראי' לזה הוי מנטע רבעי, דכתיב בהו (ויקרא יט כד) בשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש הילולים לד', והיינו דהם קדושים ומיוחדים להלל עמהם לד'.

והנה דין נטע רבעי מדאורייתא הוי רק לאכלם בירושלים, ולכאורה צ"ב א"כ היכן קיום דין ההילולים שלהם, וע"כ דע"י עצם מעשה אכילתם בירושלים הוא קיום דין ההילולים שלהם.

ב. יבואר דיש ב' מיני שמחה

מדוע אין מביאים פירות מאכל

אמנם מה דצ"ע ע"ז הוא, דאם מצות ארבעת המינים הוי בתורת שמחה והילול על האסיף לד', א"כ מה זה שבחרה התורה להביא מהאסיף דוקא ארבעה מינים אלו בתורת מייצגי האסיף, דהרי שלושה מארבעת המינים אינם פרי מאכל כלל, והיינו הלולב וההדס והערבה, וגם האתרוג שהוא פרי מאכל מ"מ עיקר חשיבותו אינו בתורת פרי מאכל אלא בתורת פרי הדר, דהרי טעם פריו ועצו שוין כמבואר בגמ', והיינו דלא חזי כ"כ לאכילה, ורק ע"י בישול הוא מתחזי לאכילה, ופשוט דאין עיקר חשיבותו בתורת פרי מאכל.

ולכאורה הרי שמחת האסיף עיקרה הוא משום אסיפת פרי מאכל, דמשום זה עבודת האדם בשדה ע"י חרישה קצירה ואסיפה כדי שיהא לו פרי הארץ לאכלה, ושמחת האסיף היא בזה שאסף את תבואת כל השנה וביתו מלא

כל טוב הארץ לאכלה, וכדכתיב בפר' ראה (ט"ז י"ג) באספת מגרנך ומיקבך, והיינו דגן ותירוש, ופשוט דשמחת האסיף הוא בהדגן ותירוש ויצהר שאסף.

וא"כ הרי בתורת הודאה והילול על שמחת האסיף היה צריך להביא דגן ותירוש ויצהר וכל ז' המינים, ולשמוח בהם לפני ד' ע"י אכילתם ובזה להלל לד' על האסיף, וא"כ מה הענין שמצות שמחת האסיף היא דוקא בד' מינים אלו שאינם חשובים למאכל ובהם מהללים לד' על שמחת האסיף, וצ"ב.

התבוננות בצורת השמחה של ולקחתם

והנה כשנתבונן במצות השמחה בד' המינים, צ"ב בעצם צורת השמחה בהם. דהרי מצות השמחה בהם היא ע"י לקיחתם, וצ"ב איזה צורת שמחה יש בלקיחת מיני גידולי קרקע ביד, והיכן יש כאן מעשה שמחה בהם כלל ומהו משמעות של שמחה זו ע"י מעשה הלקיחה. דהנה בנטע רבעי דנתבאר לעיל

צורת השמחה של שחוק ושעשוע

אמנם יש עוד סוג שמחה שאינה ע"י אכילה אלא ע"י שחוק ושעשוע, וכדכתיב במעשה של העלאת ארון ד' (שמואל'ב ו ה) ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ד' בכל עצי ברושים ובכנורות ובנבלים ובתופים ובמנענעים ובצלצלים, ואח"כ כתיב שם ודוד מכרכר בכל עוז לפני ד', ושם ותרא את דוד מפזז ומכרכר לפני ד' וגו'.

הרי מבואר כאן סוג שמחה שהיא ע"י "שחוק וכרכור ופיזוז", וכלשון המקרא "משחקים", שפי' הדבר שמחה של שחוק, וכן מכרכר פי' רש"י מרקד, וכן מפזז פי' במצודות שהוא ענין של ריקוד. הרי דמבואר כאן סוג של שמחה שהוא ע"י ריקוד ושחוק.

עצי ברוש הוא כדרך המשחקים

ומבואר כאן בקרא דדוד וכל בית ישראל משחקים וכו' בכל עצי ברושים ובכנורות וכו', דצורת שמחה זו של שחוק היא ע"י עצי ברושים וכו'.

דההילולים שלהם הם ע"י ששמחין בהם לפני ד', התם מבואר משמעות מעשה השמחה שלהם שהוא ע"י אכילתם, דאכילת הפירות היא מעשה שמחתם, אמנם בד' מינים שהוא מעשה לקיחה בעלמא צ"ב מהי השמחה של הלקיחה וצ"ב.

יבואר די' ב' צורות של שמחה

והנראה בזה, דענין השמחה בלקיחת מיני גידולי קרקע ביד הוא סוג שמחה של שחוק ושעשוע. וביאור הדברים, די' שני סוגים של שמחה. יש שמחה של אכילה ושתיה שהשמחה היא במה שמתענג על הטובה שאוכל, וכדכתיב במעשר שני בפרשת ראה ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך, ואכלתם שם לפני ד' אלוֹקֶיךָ ושמחת אתה וביתך.

הרי מבואר כאן דבמה שאוכל בקר וצאן יין ושכר וכל אשר תאוה נפשו הוא שמח, והיינו דהשמחה היא במעשה האכילה עצמה שמתענג על הטובה. וזהו שאמרו חז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין.

ולכן נראה לומר כמשנ"ת דבאמת "כל עצי ברושים" אינו כלי שיר אלא דהוא עצי ברושים עצמם, שהחזיקו בידיהם חלקים מעצי ברושים ובהם שחקו ורקדו לפני ד', שכן דרך המשחקים להחזיק בידיהם דבר מה שע"י החזקת הדבר הם שמחים ורוקדים עמו ודו"ק.

שמחת השחוק - שמחזיק דבר מה בידו

ומעתה דנתבאר לן מפרשה זו דאיכא סוג שמחה שאינה ע"י אכילה ושתיה אלא סוג שמחה של שחוק וריקוד, וצורת שמחה זו היא ע"י כלי שיר וכדכתיב בקרא ובכנורות וכו', אמנם איכא עוד מעשה בצורת שמחה זו של שחוק המבוארת בקרא והיא החזקת עצי ברושים, דלמשנ"ת הפי' הוא דדרך השחוק הוא להחזיק ביד דבר מה ובו לשחק ולפזז, וכאן היה זה בהחזקת עצי ברושים.

הרי לפי"ז נראה לבאר דמצות השמחה בלקיחת ארבעת המינים היא צורת שמחה של "שחוק ופיזוז" ע"י החזקת ארבעת המינים לפני ד', והיינו דהרי בקרא מבואר דלקיחת ד' מינים הוא מצוה של מעשה שמחה בד' המינים

והנה פי' עצי ברושים נראה דהם החזיקו בידם עץ ברוש שהוא כידוע עץ גבוה ובו שיחקו ופיזזו לפני ד', והיינו דדרך המשחקים והרוקדים להחזיק בידיהם דבר מה, ובו הם רוקדים ושוחקים, ע"י שמנענעים את הדבר שבידיהם לכל צד, וכך הוא דרך השחוק והריקוד כידוע. וכאן החזיקו בידיהם עצי ברושים שיש בהם יופי משום גובהם ובו שחקו ורקדו, והיינו ע"י נענוע עצי הברוש, שהרי כן דרך המשחקים והרוקדים.

והנה המפרשים שם פי' עצי ברושים היינו כלי שיר העשוי מעץ ברוש. אמנם למשנ"ת נראה לומר דאי"ז כלי שיר, דאם הוא כלי שיר הרי היה לו שם כדרך כל כלי השיר שיש שם לכל כלי וכלי, ואטו משום שהוא עשוי מעץ ברוש קורא לו הכתוב עץ ברוש על שם החומר שהוא עשוי ממנו, ואמאי אינו קורא לו ע"ש הכלי עצמו, ולא מסתבר לומר ששם עצם הכלי שיר הוא עץ ברוש, דהרי לכל כלי שיר יש לו שם פרטי שלו, כגון כנור ונבל וכו', וא"כ אמאי כלי זה אין לו שם ונקרא ע"ש העץ שממנו הוא עשוי.

השמחה היא ע"י לקיחת ד' מינים, דבשמחה של שחוק צורת עשייתה היא ע"י לקיחת מיני עצים ביד ולשחק בהם, וכדכתיב בקרא הנ"ל בדוד משחקים בכל עצי ברושים.

שמחה של שחוק - במינים נאים והדורים

ומשום כך מבואר הא דהמינים אינם פרי מאכל, וגם האתרוג אין עיקר מעלתו מצד הפרי מאכל שבו אלא מצד ההדר שבו, ומשום דבשמחה של שחוק שלוקחים מיני עצים ומשחקים בהם אין הדרך בלקיחת פרי מאכל העומדים לאכילה, אלא דוקא בלקיחת מיני אילנות יפים והדורים שההידור שבהם הוא נחמד למראה והוא מוסיף לשחוק ולשמחה, דבשמחה של שחוק עיקר מעלת המין שלוקחים הוא ההידור והיופי שבו, דלוקחים עצים יפים והדורים ובהם משחקים ומפזזים, וכדחזינן בקרא הנ"ל בדוד דמשחקים בכל עצי ברושים שהם אילני סרק אלא שיש להם יופי משום גובהם, ומשום כך צייתה תורה בלקיחת ד' מינים אלו שעיקר ענינים הוא ההידור שבהם, ובהם לשמוח שמחה של שחוק.

לפני ד', וכדכתיב ולקחתם וכו' ושמחתם וכו', הרי דהמצוה היא לקחת את המינים ולשמוח בהם לפני ד'.

מצות ושמחתם – לשחוק ולפזז לפני ה'

ותמהנו לעיל איזה צורת שמחה יש במעשה לקיחת מיני גידולי קרקע ביד, דבשלמא בנטע רבעי מעשה השמחה הוא באכילת הפירות שהוא מעשה שמחה, דאכילה הוא מעשה שמחה וכדאמרו חז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין, ובכל אכילה איכא מעשה שמחה, אמנם ד' המינים שהמצוה בהם היא לקיחתם צ"ב איזה צורת מעשה שמחה יש כאן בלקיחתם.

אמנם הביאור בזה הוא דהמעשה שמחה בארבעת המינים הוא סוג מעשה שמחה של "שחוק ופיזוז", שיש צורת שמחה כזו של "שחוק ופיזוז", ובשמחה של שחוק הרי מדרך השמחה להחזיק ביד דברים ובהם משחקים ומפזזים, ובחג האסיף נצטוונו לקחת בידינו ד' מיני עצים אלו ובהם לשחק ולפזז לפני ד', והיינו דמצות ושמחתם דכתיב בד' מינים הוא שמחה של שחוק, ומשו"ה מעשה

המינים, דדרך השחוק הוא ע"י לקיחת עצים ביד ולשמוח בהם, הרי מדרך המשחקים בהחזקת דברים בידיהם הוא ע"י נענועים שמנענעים את הדבר שמחזיקים בו לכל צד, דכך מתרבה השחוק והשעשוע ע"י הדבר שבידיהם, ומשו"ה איכא מצות נענועים בד' המינים, שהרי גדר מצות הלקיחה היא לשחק ולהשתעשע ע"י החזקת ד' המינים, והרי מדרך השחוק והשעשוע הוא הנענועים שמנענעים את הדבר שמשחקים בו לכל צד.

וזהו גדר הנענועים בד' המינים שזהו מעשה של שחוק ושעשוע בד' המינים וזהו הרי יסוד מצות הלקיחה לשחק ולהשתעשע בד' המינים לפני ד', וההידור שבזה הוא ע"י הנענועים ודו"ק.

ובמנענעים זה הלולב

והנה במדרש איתא על קרא הנ"ל בדוד דכתיב שם ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ד' בכל עצי ברושים ובכנורות וכו' ובמנענעים וכו', וקאמר המדרש ובמנענעים זה הלולב שאדם מנענע בו עכ"ל.

הרי דפי' המדרש דדוד וכל בית ישראל שחקו לפני ד' ע"י לולב

וצריך לבאר כל מין ומין מה ענין ההידור המיוחד שבו שמשום כך צייתה עליו התורה, אבל פשוט דהצד השווה שבהם הוא ההידור והיופי שבהם, דהרי אילני סרק הם, וכיון דבהם צייתה התורה לשמוח ע"י לקיחתם ע"כ דצורת השמחה היא שמחה של שחוק, שבשמחה של שחוק צורת עשייתה הוא ע"י לקיחת מינים יפים והדורים ביד ובהם לשחוק ולשמוח, וזהו צורת השמחה במצות ד' מינים שמחה של שחוק בלקיחת המינים ודו"ק.

ולפ"ז שנתבאר דגדר מצות הלקיחה והשמחה בארבעת המינים היא מצות שמחה של שחוק, שהוא ע"י לקיחת ד' מיני עצים הדורים ביד ולשחוק בהם לפני ד', כעין שמבואר בדוד שמשחקים לפני ד' בכל עצי ברושים מתבאר היטב מצות הנענועים בד' מינים, דאע"ג דבדיעבד מדאגבהה נפק ביה מ"מ הרי המצוה כהלכתה הוא ע"י נענועים.

ונענועים אלו צ"ב מה משמעותם וענינם. אמנם למשנ"ת מתבאר שפיר דכיון דיסוד מצות הלקיחה הוא לשמוח שמחה של שחוק בד'

מצות נטילת ד' מינים, שההדס אחד מהם הוא נמצא צורת שמחה של ריקוד וכמשנ"ת.

תמוה מה שייכי שמחת שחוק לשמחת האסיף

אלא דעדיין צ"ב מה ששאלנו בתחילת דברינו. דלמשנ"ת נמצא, דבחג האסיף אמרה תורה להביא מאסיפת תבואת הארץ מיני צמחים של שחוק, והיינו צמחים הדורים שדרך לשחק אתם, ולשמוח בהם שמחה של שחוק לפני ד'.

ותמוה, דהרי נתבאר דאיכא ב' סוגי שמחה, דאיכא שמחה של אכילה ושתיה, וכמשנ"כ לגבי אכילת מעשר שני בירושלים, "ואכלת שם" וכו' "ושמחת" וכו', הרי דהשמחה הוא באכילת בשר ויין וכל אשר תאוו נפשו, ועצם אכילת הטובה היא מעשה השמחה. וכן נמי בנטע רבעי, השמחה היא באכילת הפירות, וזהו ההילולים לד' כמשנ"ת.

ואיכא סוג שמחה של "שחוק ופיזו", שאינה ע"י אכילה ושתיה, אלא ע"י שחוק ופיזו. והוא נעשה ע"י החזקת מיני צמחים הדורים, שמשחקים ומפזזים בהם.

שאדם מנענע בו, ומבואר להדיא דמעשה דדוד ששחקו לפני ד' היה גם ע"י נענועים של לולב.

והן הן הדברים שנתבארו דנענועים של לולב הוא מצורת שמחה של שחוק, והר"ז מוכיח מאוד למשנ"ת דמצות לקיחת ד' המינים והנענועים בהם הוי מעשה שמחה של שחוק ע"י שמשחקים לפני ד' בלולב ובמינים שעמו, ומתוך השחוק בהם מנענעים אותם כהוא מעשה דדוד וכל בית ישראל שהיו משחקים לפני ד' במנענעים, והיינו הלולב שאדם מנענע בו כפי המדרש.

ולפי המדרש הזה נמי מסתבר מאוד לפרש בכל עצי ברושים כמשנ"ת, דהוא ע"י החזקת עצי ברושים לשם שחוק כמו שהחזיקו בלולב לנענע בו לשם שחוק, ולא כפי המפרשים שהוא כלי שיר, אלא שמשום השחוק ששחקו החזיקו בעצי ברושים וגם בלולב ושחקו לפני ד' ודו"ק.

ובמס' כתובות (דף יז ע"א) איתא, אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה וכו'.

הרי מבואר דדרך הריקוד הוא, ע"י נטילת בד של הדס ביד, וא"כ ה"נ

וצ"ב דהרי עיקר השמחה באסיף באסיפת תבואת הארץ, הוא בודאי באסיפת טוב הארץ לאכלה, וכמשנ"ת, דזהו כל תכלית עבודת האדם בשדה, ע"י החרישה זריעה קצירה ואסיפה, כדי להביא ברכת הארץ אל ביתו, שהוא ע"י אסיפת פרי המאכל אל ביתו. ושמחתו בחג האסיף הוי במה שביתו מלא כל טוב הארץ לאכלה, וכדכתיב באספך מגרנך ומיקבר. ופשוט דעיקר שמחתו הוא בהגורן, והיינו בתבואת הדגן, וביקב היינו היין, ואין שמחת האסיף במה שיש לו מיני צמחים הדורים לשחק בהם.

וא"כ כשבא לעשות שמחת האסיף לפני ד' ועי"ז להודות ולהלל לד' על שמחת האסיף, וכמשנ"ת שזהו ענין מצות שמחה

בד' המינים לפני ד' כדי לעשות שמחת האסיף לפני ד' שזהו עצמו הלל והודאה לד' וכמשנ"ת, הרי ודאי דהיה צריך לעשות שמחת האסיף ע"י סוג שמחה של אכילת פרי הארץ הטובים לפני ד', כמו מעשר שני ונטע רבעי, שהרי שמחת האסיף היא בזה שיש לו את אסיפת פרי המאכל בביתו, וכיון דהשמחה היא בפרי המאכל א"כ הרי השמחה צריכה לבטא את הדבר שבו שמחין ואותו חוגגין, והיה צריך לעשות שמחת האסיף ע"י "שמחת אכילה", ועי"ז להלל לד' כמו ההילולים דנטע רבעי שהם ע"י שמחת אכילה, וא"כ אמאי קבעה התורה לעשות שמחת האסיף ע"י "שמחת שחוק", דמה ענין שמחת שחוק לשמחת האסיף וצ"ב.

ג. בביאור ענין חג הקציר וחג האסיף

שני חגים בתורה על שמחת תבואת הארץ

והנראה בזה, דהנה בתורה הרי מבואר שני חגים על שמחת תבואת הארץ, דיש חג הקציר ביכורי מעשיך והיינו שבועות, ויש חג האסיף והיינו סוכות,

וכדכתיב בפרשת משפטים (שמות כ"ג ט"ז) וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה, וכן בסוף פרשת כי תשא (שמות ל"ד כ"ב) וחג שבועות תעשה לך ביכורי

גדולה בהפירות, מפני שיש כבר את כל הפירות של כל השנה, וגם הם כבר אסופים אל תוך הבית. וממילא שמחת הפירות יותר גדולה, ואז חוגגין ביתר שאת את שמחת הפירות בחג הסוכות, אבל בעצם הריהו אותו חג כמו חג הקציר, דהרי חוגגין ושמחין באותו דבר שהוא פרי הארץ, אלא דחג הקציר השמחה היא בתחילת הקצירה ואז השמחה קטנה, ובחג האסיף הוא כבר בסוף האסיפה ואז השמחה גדולה ומרובה, אבל באמת שני החגים הוא על ענין אחד ושמחה אחת היא. ולפ"ז נמצא לשני החגים חג אחד הם - חג על פרי הארץ.

באמת הרי הם שני חגים על שני ענינים

אמנם באמת כד נעיין נראה, דחג הקציר וחג האסיף שני חגים שונים המה, על שני ענינים שונים, וחלוקין בעיקרן וביסודן. [דבאמת לא מסתבר לומר דהתורה תקבע ב' חגים על אותו ענין ממש]. והוא דחג הקציר הוא באמת חג על פרי הארץ, והיינו ע"ז שיש לנו את טוב הארץ לאכלה.

אמנם חג האסיף אינו חג ע"ז שיש לנו את פרי הארץ לאכלה, אלא

קציר חיטים וחג האסיף תקופת השנה, וכן בפרשת ראה באריכות (דברים ט"ז ט) שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה וגו' ועשית חג שבועות וגו'.

ופי' מהחל חרמש בקמה היינו מתחילת קציר התבואה שהוא בט"ז ניסן, ואחר ז' שבועות של קציר הקמה תעשה חג על הקציר, ואח"כ כתיב חג הסוכות וגו' באספך מגרנך ומיקבך וגו' שבעת ימים תחוג וגו' כי יברכך ד' אלוקיך בכל תבואתך וגו'.

הרי מבואר דיש שני חגים על שמחת התבואה, אחד על "קצירת התבואה" והוא בתחילת הקציר, ב' על "אסיפת התבואה" אל הבית והוא בסוף השנה, וכדכתיב במשפטים "בצאת השנה".

לכאורה "חג הקציר" ו"חג האסיף" ענין אחד הם

ובפשטות נראה דב' החגים הוא על אותו ענין ממש, והיינו על שמחת פרי הארץ, אלא דאחד הוא בשעת קצירת פרי הארץ, דאז שמחין בתחילת קבלת הפירות בשעה שקוצרין אותם מן השדה, והשני הוא בסוף השנה, כשאספו כבר את כל הפירות אל הבית. ואז השמחה היא יותר

אמנם איכא עוד סוג טובה שהיא "טובה של שלום", וכדכתיב וישם לך שלום, ופי' בספורנו מנוחת שלום. והיינו דשלום הוא מצב של מנוחה נפשית.

וכדאיתא בתפילת מנחה דשבת מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח, והיינו דשלום הוא הימצאות נפש האדם בשלוה ובטח, ואז נפשו נעימה עליו והוא במצב של שמח וטוב לב, דכשהאדם הגיע אל שלות נפשו הרי ע"י נעימות נפשו מתעוררת בו שמחה מעצמו, ושמחתו אז אינה שמחה בדבר שמחוצה לו כאחד שנהנה ושמח בטובה שיש לו, כגון עושר ונכסים או ע"י אכילת בשר ויין, דהתם הרי שמחתו באה לו מהדבר שחוצה לו, דהטובה שיש לו מביאה לו נחת רוח ושמחה, דנמצא דהשמחה היא מתענוגו על הטובה.

משא"כ ב"שמחת שלום", שם אין השמחה והנחת רוח מדבר מסוים שמחוצה לו, אלא דאחרי שיש לו מנוחת שלום ושלווה הרי נפשו ונשמתו נעימות עליו, ויש לו נחת רוח מעצם נפשו, ונפשו שמחה ומתרוננת, וזה נחשב שיש לו שמחה בעצם דהוא עצמו במצב של שמחה ונפשו שמחה ודו"ק.

דהוא "חג על השלום" שיש לנו. דבשעת אסיפת פרי הארץ אל הבית אז אנו חוגגין חג על השלום שיש לנו, דחג הקציר הוא "חג הלחם והברכה", וחג האסיף הוא "חג השלום".

שני סוגי טובה של ברכה ושל שלום

וביאור הדברים, דהנה בסוגי הטובה שיש בעולם נראה דיש ב' סוגי טובה יסודיים: א' "טובה של ברכה" ב' "טובה של שלום". וכדכתיב בברכת כהנים (במדבר ז כד-כו) 'יברכך ד' וישמרך וגו' וישם לך שלום. הרי דכתיב כאן ב' דברים עקריים שהם "ברכה" ו"שלום".

והנה פי' יברכך כתב רש"י שיתברכו נכסיך, וכן באבן עזרא פי' יברכך תוספת חיים ועושר, וכן בספורנו בעושר ונכסים, ומבואר מדבריהם ד"ברכה" היינו שיש לאדם ריבוי טובה שזהו עושר ונכסים, וכשיש לאדם ריבוי טובה הריהו שמח ומתענג על הטובה שיש לו, והוא נהנה מעצם הטובה. וכדאמרין בגמ' (שבת כה:) איזהו עשיר זה שיש לו נחת רוח בעשרו.

שמחה של שלום – בפנימיות הנפש

ונתבאר לן דענין השלום הוא מצב בנפשו של האדם, שהוא בשלוה והשקט ובטח, והוא שבע רצון, ונשמתו נעימה עליו, ועי"ז הוא שרוי בשמחה עצמית דהשמחה שורה עליו, וזה נחשב שהגברא עצמו הוא בשמחה, ושאי משמחה בטובה של "ברכה", דהתם אין הגברא מצד עצמו בשמחה, דאין השמחה שורה עליו, אלא דהוא שמח ונהנה מהברכה שיש לו, והשמחה היא ב"הטובה שיש לו", אבל אין הגברא מצד עצמו שרוי בשמחה.

וכשנדקדק בדבר נמצא דבשמחה של שלום השמחה עצמה היא החפצא שיש להאדם ד"יש לו שמחה", דכשיש לו שלום ועי"ז הוא שרוי בשמחה והשמחה שורה עליו, הרי השמחה אצלו היא ה"חפצא" דיש לו חפצא של שמחה, משא"כ בשמחה של טובה אין השמחה החפצא שיש לו, דהחפצא הוא הטובה כגון עושר ונכסים או בשר ויין, והשמחה בהם אינה אלא בתורת מעשה קבלת הטובה, דהצורה

שיש לו את הטובה הוא ע"י הנחת רוח והשמחה שמקבל מהם.

ונמצא דהנחת רוח וההנאה הם צורת קבלת הטובה, אבל החפצא הוא ה"טובה" שיש לו, ובזה הוא שמח, אבל ב"טובה של שלום" הרי הגדרת הטובה עצמה היא "שמחה", דהטובה שיש להאדם כשיש לו שלום הוא, שהוא שרוי בשמחה ונפשו נעימה ושמחה ודו"ק.

המנוחה היא עצמה השמחה

ונתבאר לן דהגדרת טובה של שלום היא "טובה של שמחה", ומשום דכאשר האדם הוא במצב של שלום ושלוה, הרי ממילא השמחה שורה עליו.

והנה יסוד זה ביארנו בסברא דמנוחת שלום הוא בעצם טובה של שמחה, אמנם ראייה לזה נראה מדברי רש"י (ביצה ט"ז ע"א ד"ה נשמה יתירה) וז"ל: רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה וכו' עכ"ל. הרי דמבואר מלשון רש"י דמנוחה ושמחה כי הדדי נינהו, והנשמה יתירה דאיכא בשבת היא הרחבת הלב למנוחה ושמחה.

קציר ביכורי מעשינו, והיינו דאנו שמחין בקבלת פרי הארץ וטובה שהיא בשעת הקצירה, וע"ז אנו חוגגין לד' את חג הקציר שאנו שמחין ומהללין לפניו על זה שנתן לנו ברכת הארץ, ארץ טובה ורחבה זבת חלב ודבש.

ואף דעדיין אין לנו בשעת חג הקציר את כל פרי הארץ וטובה, מ"מ אנו חוגגין ומודים לד' על כל טוב הארץ, משום שיש לנו כבר את ביכורי הארץ, וכשיש לנו את תחילת יבול הארץ ואנו שמחין בקבלת פרי הארץ, הרי כשאנו שמחין בזה שהארץ נותנת יבולה כלול בשמחה וחג זה חג על כל פרי הארץ שתוציא בשנה זו, דכיון שכבר יש לנו את ראשית היבול שייך כבר לעשות שמחה על יבול הארץ שתוציא בשנה זו, כיון שכבר התחלנו לקצור יבולה, וחג הקציר הוא חג על קבלת טוב ופרי הארץ, דאנו חוגגין ומודים לד' על זה שנתן לנו ארץ זבת חלב ודבש וכבר קצרנו ביכורי הארץ

חג הקציר – הודאה על כל טוב הארץ

וראיה לזה, דהרי חג הקציר הוא גם יום הביכורים, כדכתיב בפרשה פינחס, ומשום דמקריבין

והנה רש"י הזכיר כאן "שמחה" גבי שבת, אף דבקרא לא מבואר לגבי שבת אלא ענין מנוחה, וע"כ כמשנ"ת, דמנוחת שלום ושלוחה היא עצמה מצב של שמחה להרחבת הלב, שבאה ע"י המנוחה והשלוחה, היא עצמה חפצא של שמחה, שהיא משרה על האדם השראה של שמחה, דהמנוחה היא עצמה השמחה ודו"ק.

ב' החגים על ב' טובות

ומעתה שנתבאר שיש שני סוגי טובות יסודיות: א' "טובה של ברכה" ב' "טובה של שלום", נחזור למשנ"ת דב' החגים חג הקציר וחג האסיף הם ב' חגים על ב' סוגי הטובות הנ"ל. דחג הקציר הוא חג על הברכה והטובה שיש לנו, וחג האסיף הוא חג על השלום שיש לנו.

והא משום דכבר בשעת הקציר יש לנו כבר את טוב הארץ לאכלה דהרי חג הקציר הוא אחרי שבעה שבועות של קציר, וכדכתיב שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה, ואחרי שיש לנו את נתינת הארץ יבולה ע"י קציר של שבעה שבועות דזה נחשב קצירה חשובה, הרי אנו חוגגין לד' את

בזה שהארץ "התחילה" להוציא טובה, והשמחה בהראשית הוא בעצם שמחה על כל טוב הארץ של שנה זו, והשמחה היא ב"ארץ" זבת חלב ודבש.

וממילא חג הקציר הוא חג על ארץ זבת חלב ודבש, והביכורים דב' הלחם הם תודה לד' בחג הקציר על כל טוב הארץ וברכתה של שנה זו ודו"ק.

מהו השמחה בעצם האסיף

וכיון דחג הקציר הוא חג על קבלת פרי וטוב הארץ דשנה זו, דכבר בחג הקציר יש לנו את טוב הארץ דשנה זו. מעתה הרי בחג האסיף, שהוא באספך את מעשיך מן השדה, והיינו שגמרו לקצור כל פרי הארץ, ואספוהו הביתה, אין מקום לעשות חג ע"ז שיש לנו את פרי הארץ. דעצם פרי הארץ וברכתה של שנה זו כבר היה לנו בחג הקציר, וכבר אז חגגנו את זה שיש לנו את פריה וטובה של הארץ דשנה זו. וזה שגמרו את הקצירה אין כאן שום חידוש של טובה וסיבה לעשות חג, כיון דטובה זו של פרי הארץ כבר היה לנו מחג הקציר, וזהו חג הקציר. וממילא אין מקום לחג בזמן האסיף, שמחת פרי הארץ

שתי הלחם מנחה חדשה לד' ביכורים לד', כדכתיב בפרשת אמור דשתי הלחם הם נקראים ביכורים לד'.

וגדר הביכורים הוא קרבן תודה לד' על קציר הארץ, והוא אותוגדר דביכורי יחיד המבואר בפרשת כי תבא. ורק דב' הלחם הם ביכורי ציבור, ובפרשת כי תבא הוא ביכורי יחיד. ושם מבואר בקריאת הביכורים, דהבאת הביכורים הם בתורת תודה לד', ע"ז שנתן לנו ארץ זבת חלב ודבש. וכדכתיב שם ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ד' וכו'.

הרי מבואר כאן דהוא בא להודות, על זה שד' נתן לנו ארץ זבת חלב ודבש, והיינו תודה על כל טוב הארץ, שיש לנו ע"י ארץ זבת חלב ודבש. וא"כ ה"נ ביכורי ציבור, שהם ב' הלחם, נמי הם תודה של הציבור על ארץ זבת חלב ודבש, והיינו על כל טוב הארץ של שנה זו, ומשום דההודאה היא על זה שהארץ מוציאה חלבה ודובשה. דכל שנה הארץ מוציאה פירותיה, וכשהארץ מוציאה ביכורי פירותיה, השמחה היא

מאומה, כדכתיב (בראשית כד א) וד' ברך את אברהם בכל, והיינו שהיה לו כל סוגי הברכה והטובה, ולא חסר לו כל.

וכן כתיב בפרשת עקב (דברים ח ט) על א"י, ארץ לא תחסר כל בה, כי אם חסר להאדם עדיין ברכה הרי נפשו אינה שליוה, שהרי מתאוה להדבר הזה שחסר לו. ורק אם יש לו "כל", והיינו כל טובה אשר תאוה נפש האדם, אז יש לו שלימות הברכה, ויש כבר תנאי ראשון לשלום.

תנאי שני הוא שיהא כל מלאכתו עשויה, והיינו דאפי' שמצד עצם הברכה יש לו כבר את שלימות הברכה, ולא חסר לו כל, מ"מ אם עדיין יש עליו טורח מלאכה ועבודה הרי טורח המלאכה ודאגתו עליה גוזלת את מנוחתו, דאינו יכול לישב במנוחה ובשלווה, ורק אם מלאכתו עשויה ויכול לישב במנוחה על רוב טובה שיש לו אז יש לו מנוחת שלום.

והתנאי השלישי לשלום הוא, הרגשת "בטחון" בטובתו ובשלומו שיש לו, והיינו דאף שאדם יש לו "כל טוב", ולא חסר לו מאומה, וגם כל מלאכתו עשויה, ויכול לישב במנוחה על רוב טובה שיש

וברכתה, דהיינו ע"ז שיש לנו את ברכת הארץ, דזה לא נתחדש עתה באסיף, דהרי יש לנו כבר את פרי הארץ מחג הקציר ואילך.

ועוד, דהרי בקרא לא כתיב דחג האסיף הוא ע"ז שגמרת את קציר הארץ, אלא באספך את מעשיך מן השדה, והיינו דהשמחה היא באסיפת הפירות אל הבית. וצ"ב, מהו הגדר בשמחה זו, דאסיפת הפירות מן השדה אל הבית. דהרי משמע דהשמחה היא בזה שהם אסופים אל הבית, ולא בעצם הפירות, דהרי עצם הפירות ישנם גם כשהם בשדה, וא"כ מהי השמחה בזה שהפירות אסופים אל הבית.

כמה תנאים למצב של שלום

אמנם הגדר בזה, דהשמחה המתחדשת באסיף היא שמחת השלום. דמשעת הקציר ואילך, אף דגוף פרי הארץ וברכתה כבר ישנה, ואיכא שמחה בגוף ברכת הארץ, דהרי אפשר כבר לאכול מפריה ולשבוע מטובה, מ"מ עדיין אין מצב של שלום, ומשום דהתנאים להגיע אל השלום הם ג' תנאים:

א. שיהא להאדם רוב טובה וברכה, עד כדי שלא יחסר לו

לא קצרו את כל פרי הארץ דשנה זו, דהרי עד האסיף שהוא תקופת השנה, הרי ממשיכים לקצור את פירות האילן שגדלים כל הקיץ, ונמצא דעדיין חסרים את הפירות הגדלים ונקצרים עד סוף הקיץ, וכיון דשאיפת האדם הוא לקצור את כל פרי הארץ של שנה זו, וכל זמן שלא סיים את קצירת הפירות, הרי אף שיש לו טובה, מ"מ עדיין אין לו כל הטובה, דהרי חסר הוא עדיין הטובה העתידה לבא עד האסיף. וחסרון זה מגרע בשלוות השלום וכן"ל.

וגם דהרי טרודים עדיין במלאכה ובעבודת השדה, דעד האסיף המלאכה מרובה בקצירה, ושאר מלאכות אשר בעבודת הפירות בשדה, וגם עבודת אסיפתם אל הבית, וכיון דעדיין טרודים בעבודה ומלאכה, הרי אין יכולים לישב כמנוחה ובשלוה, וחסר תנאי הב'.

וגם דכל זמן שאין הפירות אסופים אל הבית, והם עדיין בשדה, הרי אף דגוף הטובה נמצאת בשדה, מ"מ עדיין אין הרגשת בטחון בהטובה, דהרי בשדה אין הטובה שמורה דיה, וגם אינה תחת יד האדם. וכל זמן שאין הטובה אסופה אל ביתו של האדם,

לו, מ"מ כל שאינו בטוח בטובתו ובשלוותו, ודואג על הטובה שמא יאבד ממנו הטובה, הרי"ז עצמו שחסר לו בטחון במצב הטובה שלו, זה מחסר בשלוותו, דאינו יכול לישב במנוחת הנפש ובשלוה, כיון דאין לו הרגשת בטחון במצב השלוה שלו, ורק באופן שבטוח בשלומו ובשלוותו, דאינו חושש על איבוד טובתו, אז הוא באמת בשלום ובשלוה, וזהו שלימות השלום.

ונמצא דהתנאים למנוחת שלום הם, שהאדם יש לו "כל" טוב, ולא חסר לו שום טובה, וכל מלאכתו עשויה, דאינו טרוד במלאכה ועבודה, ויושב במנוחה על רוב הטובה ובטוח בטובתו, ואז הוא מגיע למנוחת שלום ושלוה השקט ובטח.

מעצרת ועד החג - חסר במנוחת שלום

ומשום כך, הרי משעת הקציר ועד האסיף, אף דגוף הטובה כבר נמצאת, דיש כבר את פרי הארץ לאכול מפריה ולשבוע מטובה, ויש כבר שמחה בעצם מציאות הטובה, וזהו חג הקציר, מ"מ עדיין אין מצב של שלום, ומשום דחסר ג' תנאים הנ"ל. כיון דעדיין

ואינה שמורה תחת ידו ומצויה אצלו, עדיין אין לו הרגשת בטחון בטובתו, כיון שאינה אצלו תחת ידו, והוא דואג עליה וזהו חסרון בשלוותו וכנ"ל.

ורק אחרי אסיפת הטובה אל ביתו, והיא שמורה בביתו ומצויה אצלו, אז הוא מרגיש בטחון בטובתו, דהרי הוא יושב בביתו על רוב הטובה אשר היא תחת שליטתו ומצויה אצלו, והוא בטוח בטובתו, ואז הוא יושב בטח ושאנן על רוב טובתו אשר מצויה אצלו בביתו, וזהו ענין האסיף.

וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל

ובזמן האסיף מתקיים הקרא דכתיב בסוף פרשת וזאת הברכה (דברים לג כח), וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל.

ופי' מקרא זה הוא, דהכתוב לא איירי בעצם הטובה של הדגן ותירוש שיש לישראל, לאכול אותם ולשבוע מטובם, כמו הקרא דכתיב בפרשת עקב (ח-ז) כי ד' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה ארץ חטה ושעורה גפן תאינה ורמון ארץ זית שמן ודבש

וגו', ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלוקיך וגו'. דקרא זה איירי לענין עצם הטובה שיש לישראל בא"י, שהיא הדגן והתירוש וכל ז' המינים, והם שמחים באכילתם ושבועים מטובם.

אמנם מקרא הנ"ל דוישכון וגו' איירי לענין משכן ישראל בא"י, ששוכנים בטח בדד. ו"בטח" היינו בשלוח ובבטחון, והם במנוחת שלום ושלוח והשקט ובטח, והיינו דהכא איירי לגבי "טובת השלום" שיש לישראל, וכתוב הכא מצב של שלווה ישראל על אדמתם.

והא דכתיב הכא אל ארץ דגן ותירוש", אין הכתוב בא לומר את טובת עצם הדגן והתירוש, שיש להם לשבוע מטובם, אלא דהדגן ותירוש הוא בתורת תנאי ל"וישכון ישראל בטח", והיינו כמשנ"ת, דהתנאי למצב של שלום ושלוח, הוא שיש רוב טובה וברכה של דגן ותירוש, ולא חסר להאדם כל טובה, וכשיש לו כל טובה והוא יושב בבטח על רוב הטובה, אז יש לו מנוחת שלום ושלוח.

וזהו מה דכתיב הכא בקרא דוישכון ישראל בטח וגו' אל ארץ דגן

ואין החג על "טובת הברכה", דהיינו על עצם הטובה וברכה, שיש לישראל פרי הארץ לאכלה ולשבוע מטובם, דע"ז היה כבר חג הקציר וכמשנ"ת. אלא דחג האסיף הוא, מה שע"י הטובה והברכה של פרי הארץ, הגענו אל מנוחת השלום בשעת האסיף. ועיקר החג והשמחה באסיף הוא בה"ש"לום" שיש לנו, והטובה והברכה האסופים אל הבית, הם רק בתורת תנאי ואמצעי אל השלום, וכמשנ"ת לעיל בקרא דוישכון ישראל "בטח" אל ארץ דגן ותירוש, דעיקר הקרא הוא על מה שישראל שוכנים בבטחון ובשלום בארצם, ורק דהתנאי לבטחון ושלום הוא ארץ דגן ותירוש.

ונמצא דבחג האסיף אין מקום לשמוח בעצם הברכה מה שיש לנו פרי הארץ לאכלה, אלא דהשמחה היא במה שיש לנו את הברכה ופרי הארץ, שע"י זה יש לנו שלום, והשמחה בהפירות הם בתורת שהם תנאי ואמצעי אל השלום, ועיקר השמחה והחג הוא ב"השלום" ודו"ק.

ותירוש וגו', דהוא איירי על מצב של שלוות ישראל על אדמתם, ע"י שהם שוכנים בטח אל ארץ דגן ותירוש, והיינו שארצם מלאה כל טוב, ועי"ז הם שוכנים בבטחון ובשלום על רוב הטובה, ויש להם "טובת השלום", ששוכנים על אדמתם בבטחון ובשלום, ומנוחתם מנוחת שלום ושלום והשקט ובטח.

חג האסיף הוא שמחת השלום

ומקרא זה מתקיים כל שנה בזמן האסיף, וכמשנ"ת לעיל, דאז כל הברכה והטובה אסופים כבר אל ביתם, ובתיהם מלאים כל טוב, ומתיישבים במנוחה ובבטחון בביתם על רוב הטובה שיש להם, וע"י כך יש להם מנוחת שלום ושלום והשקט ובטח.

ועל טובה זו של "שלום" המתחדשת בזמן האסיף, חוגגין ישראל לד' את חג האסיף, שהוא "חג השלום". והיינו דהשמחה של חג זה הוא בטובת "השלום" שיש לישראל, שזה נתחדש עתה אחרי האסיף,

ד. זמן האסיף הוא המביא לידי שמחה

חג הסוכות - זמן "שמחתנו"

והנה נתבאר לעיל, דהגדרת "טובה של שלום" היא "טובה של שמחה", ומשום דכשהאדם הוא בשלום ושלוח, הרי נשמתו נעימה עליו והשמחה שורה עליו, והוא במצב של שמחה וטוב לבב, כלשון הקרא בדברים, ויש לו חפצא של שמחה. וכמבואר ברש"י לגבי נשמה יתירה, שהוא רוחב לב "למנוחה ולשמחה" וכו', דהיינו דהרחבת הלב שבאה ע"י מנוחת שלום, היא משרה על האדם מצב של שמחה דהאדם הוא בשמחה.

ולפי"ז נמצא, דלמשנ"ת דחג האסיף הוא "חג השלום", הרי בעצם הוא "חג השמחה", והיינו דאנו חוגגין לד' את זה שהגענו אל השמחה, דהיינו שהגענו אל מצב של הרחבת הלב ע"י השלום והשלוח, ועי"ז אנו במצב של שמחה, דהשמחה שורה עלינו, וה"שמחה" היא היא ה"חפצא" של הטובה שאנו חוגגין לד' בחג האסיף, דאנו שמחין ומהללים לד' על זה שנתן לנו "שמחה".

ושאני שמחת חג האסיף משמחת חג המצות וחג הקציר, דבחג המצות וחג הקציר הרי החפצא של הטובה אינו ה"שמחה", אלא ה"חירות" בחג המצות, ו"ברכת הארץ וטובה" בחג הקציר. והשמחה בחגים הנ"ל היא בתורת מעשה שמחה, דיש לנו נחת רוח ושמחה מטובת החירות או מטובת הברכה, ואנו חוגגין ושמחין בהחירות או בהברכה, משא"כ בחג האסיף הרי "השמחה" היא עצם הטובה שיש לנו. וזהו החפצא שע"ז אנו חוגגין, דאנו חוגגין ושמחין ע"ז שיש לנו טובה של שמחה, וכמשנ"ת, דבמצב של שלום ושלוח הרי השמחה הוא בתורת חפצא שיש להאדם, דיש לו שמחה, דהשמחה שורה עליו, והוא בשמחה ובטוב לבב.

ולפי"ז הרי מבואר נפלא, הא דקבעו חז"ל בתפילה ובקידוש של חג הסוכות שהוא חג האסיף, את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו. והנה זה פשוט דהכונה ב"זמן שמחתנו" היא זמן האסיף, ולכאורה צ"ב אמאי הגדירו את האסיף בתורת "שמחתנו", ולא הזכירו את עצם האסיף שהוא תבואת הארץ, דאי נימא דשמחת

חז"ל את סיבת חג הסוכות "זמן שמחתנו", דהחג הוא על "השמחה עצמה" שיש לנו, וחג האסיף הוא חג השמחה, דאנו שמחין וחוגגין על זה שיש לנו שמחה, ומבואר להדיא כמשנ"ת, ודו"ק.

והיית אך שמח הוא מהותו של חג

ונראה דהא דהגדירו חז"ל, בתפילה ובקידוש, את חג הסוכות בתורת "חג השמחה", באמת הוא מבואר בקרא בפרשת ראה, דכתיב שם, חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך וגו', שבעת ימים תחג לד' אלוקיך וגו', כי יברכך ד' אלוקיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח.

ומבואר כאן בקרא סיבת חג הסוכות, שציוותה תורה לחוג ז' ימים לד', מפני כי יברכך ד' אלוקיך בכל תבואתך וכו' והיית אך שמח. ופ"י דוהיית אך שמח פירש"י וז"ל: לפי פשוטו אי"ז לשון ציווי אלא לשון הבטחה וכו' עכ"ל. והיינו דיש כאן הבטחה שתהיה רק שמח.

וכן פ"י האבן עזרא, וז"ל: וי"א כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח. והיינו דוהיית אך שמח הוא

האסיף היא במה שיש לנו את פרי הארץ לאכלה, הרי היה צריך להגדיר את עצם טובת האסיף, ולומר זמן אסיפת תבואתנו, דהרי בזה אנו שמחין, ולמה הזכירו סתם "זמן שמחתנו", ולא הוזכר במה אנו שמחין.

וכמו בחג המצות הגדירו "זמן חירותנו", ולא הגדירו "שמחתנו" סתם, ואף דודאי שאנו שמחים בהחירות, דהרי מהותו וענינו של יום חג הוא יום שמחה. אלא דכשבאים להגדיר חג מזכירים את סיבת החג, והיינו את הדבר שבו אנו שמחין וחוגגין. ובחג המצות הדבר שאנו שמחין הוא "החירות", ומשו"ה הגדירו אותו "זמן חירותנו". וא"כ אמאי בחג האסיף לא הגדירו והזכירו את הדבר והסיבה שבו אנו שמחין, והיינו "אסיפת תבואתנו", דהרי בזה אנו שמחין. ומבואר להדיא מזה כמשנ"ת, דבחג האסיף אין החג על עצם טובת התבואה שיש לנו, אלא דאסיפת התבואה הוא רק תנאי ואמצעי אל טובת השלום שהיא טובת השמחה.

ונמצא דהחפצא של טובת חג האסיף היא "השמחה" ולא "התבואה", ומשו"ה הגדירו

שיש לו רוב טובה וברכה על שיש לו "כל" טובה, וכיון שלא חסר לו מאומה, אז הוא במצב של שלום ושמחה.

וזהו דכתיב כאן כי יברכך ד' בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך, היינו שיהיה לך "ברכת כל" ולא יחסר לך מאומה, וממילא תהיה אך שמח, והיינו שתגיע אל השמחה שהיא שמחה של שלום וכמשנ"ת, וזוהי סיבת החג.

ונמצא דבקרא מבואר דסיבת חג האסיף היא "השמחה" שיש לנו, ולא עצם הברכה, אלא השמחה של שלום שבאה ע"י הברכה, וזהו מקור דקביעת חז"ל בתפילה ובקידוש חג הסוכות "זמן שמחתינו" וכמשנ"ת.

חגיגת השמחה ע"י שעשוע בארבעה מיני הדר

ומעתה שנתבאר דחג האסיף הוא חג על "השמחה", שבאה לנו ע"י הברכה של התבואה, ולא על התבואה עצמה, נחזור לבאר הא דהקשינו לעיל על מצות ד' מינים. שביארנו דהמצוה היא לקחת ד' מינים הדורים מאסיפת התבואה, ולשמוח עמהם לפני ד' שמחה של שחוק ופיזון. וכמשנ"ת דצורת שמחה בלקיחת מיני

חלק מההבטחה של כי יברכך, דהקרא מבטיח שד' יברכך וכו' ותהיה לעולם שמח.

וכן פ' בספורנו, והיית אך שמח תהיה שמח בלבד ובשמחתך לא יתערב עצבון עכ"ל. הרי דפי' הקרא כך הוא, דשבעת ימים תחוג לד', וסיבת החג הוא משום שיברכך ד' בכל תבואתך ותהיה אך שמח, וזוהי סיבת החג.

סיבת החג שמחה של שלום

והנה הוספה זו דוהיית אך שמח צ"ב, לאחר שכבר אמר כי יברכך ד' בכל תבואתך וככל מעשה ידיך, והיינו שיהיה לך כל טובה וברכה, א"כ הרי כבר מבואר סיבת החג שהיא הברכה, ולמה הוסיף והיית אך שמח, דפשיטא דמי שיש לו ברכה הריהו שמח ונהנה מברכתו וצ"ב.

אמנם מבואר הכא מקרא זה, ד"והיית אך שמח" דסיבת החג אינה הברכה מצד עצמה, אלא סיבת החג הוא ה"והיית אך שמח", והיינו "השמחה" שתהיה לך מכח הברכה, וה"כ כי יברכך ד' בכל תבואתך" הוא בתורת תנאי ואמצעי אל ה"והיית אך שמח", וכמשנ"ת דתנאי השמחה הוא השלום שמגיע אל האדם, ע"י

הביטוי לשמחת הנפש עצמה הוי דוקא "שמחה של שחוק ופיזון", דכשהאדם הוא במצב של שמחה עצמית, והוא בשמחה ובטוב לבב, והיינו דלבו מלא שמחה, הרי שמחת הלב עוברת על גדוניה, והוא שוחק ומפזז, וכלישנא דקרא (תהילים קכו ב) אז ימלא שחוק פיני ולשוננו רנה. ומשום דשמחה של שחוק הוי ביטוי לעצם שמחת הנפש. דרך מי שנפשו שמחה, והוא שרוי בשמחה נפשית, אז שמחת נפשו מתבטאת ע"י שחוק וריקוד ופיזון, דנפש שמחה שוחקת ומרקדת.

ומשו"ה כשבאים לחוג את חג האסיף לפני ד', הרי באים לעשות את החפצא שיש לנו בחג האסיף, דחפצא זו אנו חוגגין. והחפצא דחג האסיף היא "השמחה עצמה", וממילא אנו חוגגין את השמחה עצמה שיש לנו בנפשנו, וביטוי להשמחה עצמה הוא שמחת שחוק ופיזון, ולכך אנו מביאין מיני צמחים הדורים, ואנו שוחקים ומשתעשעים ומפזזים עמהם לפני ד', והיינו דאנו מביאין את השחוק שלנו לפני ד', להודות ולהלל לו על השחוק שלנו, ולומר שהוא נתן לנו שחוק זה ע"י השלום שבא ע"י האסיף.

צמחים הדורים ביד, היא צורת שמחה של שחוק ופיזון.

ותמהנו, דהרי עיקר השמחה באסיף הוא באסיפה של פרי הארץ, והיינו בהדגן והתירוש וכל פרי המאכל, וא"כ כשבאים לעשות שמחת האסיף לפני ד', היה צריך לבא לשמוח שמחה של פרי המאכל, ע"י שמחת אכילתם לפני ד', וכמו מעשר שני ורבעי שבאים לשמוח עמהם ע"י אכילתם לפני ד', וא"כ ה"נ בחג האסיף, ומה ענין שמחה של שחוק ופיזון במיני צמחים הדורים לחג האסיף.

אמנם למשנ"ת אתי שפיר, דאדרבה בחג האסיף אין מקום לשמוח שמחה של אכילה, בפרי המאכל לפני ד', דהרי בחג האסיף אין החג על עצם הברכה, והפירות שיש לנו לאכלם ולשבוע מטובם, דזהו שמחת חג הקציר. וחג האסיף הוא על זה שיש לנו מנוחת שלום ושמחה ע"י אסיפת הפירות, דכיון שאספנו כל פרי המאכל אל בתינו, הגענו אל מנוחת שלום, וממילא יש לנו "שמחה".

ונמצא דהחג הוא על "השמחה" עצמה שיש לנו בנפשנו, וצורת

שבהם, שהם פרי הדר, ואינם מעיקר האסיף.

אמנם כיון דאף דעצם האסיף הוא באמת עיקר מהותו הוא פרי המאכל, מ"מ הרי החג והשמחה בזמן האסיף אינו בעצם פרי המאכל, שיש לנו לשבוע משובם. אלא בתוצאה של אסיפת פרי המאכל אל הבית, שהוא השלום ושמחת השחוק, שבאה כתוצאה מאסיפת פרי המאכל, וכמשנ"ת. ומשו"ה אין מקום לקחת פרי המאכל, ולשמוח בהם ע"י אכילתם, אלא דצריך לקחת מיני שחוק, שהם מיני הדר, ולשמוח בהם שמחה של שחוק.

ע"י מיני שחוק מתבטא השמחה של האסיף

אמנם אף דעיקר החג הוא בהשמחה של השחוק שיש לנו, וא"כ הרי לכאורה למה מביאין את המינים מהאסיף, דהיינו מתבואת הארץ, והרי השמחה אינם בפרי הארץ אלא בהשחוק, וא"כ אמאי לוקחין כלל את מיני השחוק מפרי האסיף.

אלא דהביאור בזה הוי, דכיון דזה שיש לנו שמחה של שחוק הוא כתוצאה מהאסיף, דהרי האסיף הוא שהביא לנו את השלום

ונמצא דחג האסיף הוא חג השחוק והריקוד, דהרי הוא חג השמחה עצמה, והשמחה עצמה מתבטאת ע"י שחוק, ומשו"ה כשבאים לפני ד' להודות לו על טובת האסיף הרי אנו מביאין ועושין לפניו שמחה של שחוק, דזהו הטובה שיש לנו בחג האסיף שהוא חג השחוק ודו"ק.

שמחת האסיף ע"י פירות הדורים ולא פרי מאכל

והא דאנו מביאין את ארבעת המינים מגידולי קרקע, דהיינו כחלק מהאסיף, וכדכתיב באספכם את תבואת הארץ תחוגו את חג ד' וגו', ולקחתם לכם פרי עץ הדר וגו'. ומשמעות הכתוב הוא דהד' מינים באים מאסיפת תבואת הארץ, כחלק מהאסיף, הביאור בזה הוי, דלא דשמחת האסיף הוי בזה שאספנו מינים אלו וכדומה להן, דהרי עיקר חשיבות ושמחת האסיף הוא באסיפת פרי המאכל, כגון הגורן והיקב, וכדכתיב בקרא בפרשת ראה באספך מגרנך ומיקבך. וגם מסברא פשוט דעיקר חשיבות האסיף הוא בפרי המאכל, וכמשנ"ת לעיל, ומינים אלו הרי אינם חשובים למאכל, אלא חשיבותם הוא ההידור

בהם לפני ד', כיון דהרי חגנו
הוא בהשחוק שיש לנו.

אמנם לוקחים אותם מהאסיף
לומר בזה שהשחוק הזה יש
לנו כתוצאה מהאסיף, דאסיפת
הגורן והיקב היא גרמה לנו
את השמחה של שחוק במינים
אלו, ונמצא דבלקיחת ד' מינים
אלו אנו מודים ומהללים
לד' על השחוק שיש לנו ע"י
האסיף של הגורן והיקב,
וההודאה על הגורן והיקב הוי
בתורת שהוא תנאי להשחוק
והשמחה ודו"ק.

והשמחה, ע"י שאספנו את פרי
המאכל, ובתינו מלאים כל טוב
מן הגורן ומן היקב, דע"ז
באנו אל המנוחה והשלום
וכמשנ"ת. משו"ה אנו לוקחין
את מיני השחוק מהאסיף,
בתורת חלק מהאסיף. לומר
בזה, שע"י האסיף יש לנו
שמחה של שחוק, ואנו מודים
ומהללים לד' ע"ז שנתן
לנו אסיף, שע"ז יש לנו
את השחוק. ומשו"ה עיקר
הלקיחה הוא במינים אלו,
שהם צמחים הדורים שהם
מיני שחוק, ושוחקים ושמחים

ה. חג האסיף – מהותו וענינו שמחה של "שחוק ופיזוז"

לקחת בידיהם צמחים הדורים
ולשחק בהם, כמבואר לגבי דוד
וכמשנ"ת לעיל.

ונראה להביא ראיה לזה,
דגדר מצות "ושמחתם" דכתיב
הכא בד' מינים, הוי "שמחה של
שחוק", מהא דאיכא דין שמחת
בית השואבה בחג הסוכות. דהנה
הרמב"ם בפ"ח מהל' לולב הי"ב,
כתב וז"ל: אע"פ שכל המועדות
מצוה לשמוח בהם, בחג הסוכות

שמחת בית השואבה – שמחה של שחוק ופיזוז

ונתבאר לן דהגדר במצות
ד' מינים היא, שאנו באים
לעשות "שמחה של שחוק" לפני
ד', דוהי הטובה של חג האסיף,
שיש לנו שמחה של שחוק. וצורת
השמחה במינים אלו שהם מיני
הידור, ואינם פרי מאכל, הוא ע"י
שלוקחים אותם ביד ושוחקים
בהם, דכך הוא דרך המשחקים,

(פרק החליל דף נא: במשנה שם ובגמ').

הרי מבואר שהשמחה שהיתה בשמחת בית השואבה, היא סוג שמחה של שחוק וריקוד ופיזו, והיינו שמחה של שחוק. כמו סוג השמחה המבוארת בקרא גבי דוד כמובא לעיל, דכתיב שם ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ד' וגו', ובכנורות ובנבלים ובתופים וגו', ודוד מכרכר בכל עוז לפני ד' וגו', דוד מפזז ומכרכר לפני ד' וגו'. שמבואר שם סוג שמחה של שחוק, שהיא ע"י כלי שיר דהיינו כנורות ונבלים וכו', וריקוד ופיזו. וסוג שמחה זו ממש היה בשמחת בית השואבה, ע"י כלי שיר בכנור ובנבלים ובמצלותים וכו'.

וכן נמי ע"י ריקוד כלשון המשנה שם מרקדין וכו'. ולשון הרמב"ם ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין, והרמב"ם נמי מביא שם את האי קרא דדוד מפזז ומכרכר לפני ד', לענין שמחת בית השואבה, דכל המשפיל עצמו במקומות אלו הוא הגדול המכובד, הרי דשמחת בית השואבה היא שמחה של שחוק, שהוא ע"י כלי שיר וריקוד ופיזו.

היתה במקדש יום שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ד' אלוהיכם שבעת ימים וכו'. ובהל' י"ג: והאיך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלותיים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין, כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות וכו'.

ובהל' י"ד: מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וכו', הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות וכו'.

ובהל' ט"ו: השמחה שישמח האדם בעשית המצוה וכו', וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר, ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. ואין הכבוד והגדולה אלא לשמוח לפני ד', שנאמר והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ד', עכ"ל. ומקור דברי הרמב"ם הוא מסוכה

זמן שמחתנו. ומש"ה אנו עושין שמחה של שחוק לפני ד', ע"י ריקוד וכלי שיר בשמחת בית השואבה, משום דזהו עצם הטובה שיש לנו בחג האסיף.

ונמצא דאין הריקוד והשחוק בחג הסוכות, מדיני וצורת חג, דכך חוגגין חג, דאינו כן, דצורת חג אינה ע"י ריקוד ושחוק, אלא ע"י זבח חגיגה ושלמים, דהיינו בשר ויין, ומש"ה בשאר החגים אין כלל דין שמחה של שחוק, ע"י ריקוד וכלי שיר במקדש, ומשום דאי"ז מצורת החגיגה של חג. ובחג האסיף אי"ז מצורת מעשה החגיגה, אלא דהשמחה של שחוק הוא החפצא של החג, שאותו אנו חוגגין ומביאין אותו לפני ד', לומר שזהו הטובה שאנו חוגגין.

והשמחה של שחוק בחג האסיף, הוא כמו דמביאין ב' הלחם בחג הקציר, שזהו טובת חג הקציר, שהוא חג הלחם והברכה. ומש"ה מביאין ב' הלחם ביכורים לפני ד', לומר בזה, שזהו החפצא של חג הקציר, שאותו אנו חוגגין ע"י שלמי חגיגה ושמחה של החג, והוא חג הלחם.

וכן נמי בחג המצות עושין "פסח מצה ומרור", שהם זכר לחירות

שמחת שחוק וריקוד חפצא דחג האסיף

והנה סוג שמחה זו של שחוק וריקוד ע"י כלי שיר, לא היה במקדש אלא בחג הסוכות, ובשאר החגים לא היה סוג שמחה זו כלל במקדש. ודבר זה עצמו אומר דרשנא. ואף דמצוה להרבות בשמחה בחג הסוכות, מ"מ אכתי צ"ב, מה הענין דבשאר החגים לא היה "כלל" סוג שמחה זו של ריקוד וכלי שיר במקדש, רק בחג הסוכות.

אמנם למשנ"ת אתי שפיר הפלא ופלא, דשאני שמחת חג הסוכות משמחת שאר החגים. דבשאר החגים אין מהותו של החג כלל שמחה של שחוק, אלא השמחה היא בהטובה של החג, שהוא החירות בחג המצות והקציר, דהיינו הלחם והברכה בחג הקציר, ואנו שמחין בהטובה שיש לנו. וטובה זו אנו חוגגין ע"י סעודה וזבח שהם שלמי חגיגה ושמחה, דצורת חג היא ע"י זבח דאין שמחה אלא בבשר ויין.

משא"כ בחג האסיף, עצם הטובה שיש לנו הוא השמחה עצמה, וכמשנ"ת. והיינו שע"י האסיף יש לנו שמחה של שחוק, והוא

וליציאָה, לומר שזהו החפצא של חג המצות, שאותה אנו חוגגין ע"י שלמי חגיגה ושמחה. וה"נ השמחה של שחוק, דהיינו הריקוד והכלי שיר שאנו עושין במקדש, הוא החפצא של חג האסיף שאותו אנו חוגגין. אבל עצם מעשה החגיגה הוא ע"י שלמי חגיגה ושמחה, כמו כל חג. והריקוד והכלי שיר הוא החפצא של חג האסיף, כמו ב' הלחם בחג הקציר, ופסח מצה ומרור בחג המצות.

ומשום כך אי"ז אלא בחג האסיף, ובשאר החגים ליכא כלל דין שמחה של ריקוד וכלי שיר, כיון דאי"ז מעצם מעשה החגיגה, ורק דהוא בא בחג האסיף בתורת החפצא של החג, וחפצא זו של שמחה של שחוק אינה אלא בחג האסיף, וכמשנ"ת דהוא זמן שמחתנו ודו"ק.

י"ע מה מקור דין השמחה במקדש

והנה הוכחנו מגוף דין שמחת בית השואבה, דאיכא בחג האסיף דהיא סוג שמחה של שחוק וריקוד, וליכא סוג שמחה כזו בשאר החגים. ומזה הוכחנו דסוג שמחה של שחוק, אינה שייכת

אלא לחג האסיף, וכמשנ"ת, דזהו מהותו של חג האסיף, מה שיש לנו שמחה של שחוק שהוא זמן שמחתנו, והוכחה זו הוי מגוף דין שמחת בית השואבה המבוארת במתני'.

אמנם מדברי הרמב"ם מבואר יותר, דמקור דין שמחת בית השואבה הוא מקרא, דכתיב גבי ד' מינים "ושמחתם" לפני ד' אלוקיכם. וזהו לשון הרמב"ם הובא לעיל, אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהם, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ד' אלוקיכם שבעת ימים וכו' עכ"ל.

הרי מבואר בדבריו, דשמחת בית השואבה נלמד מקרא ד"ושמחתם" דכתיב גבי ד' מינים. והנה מקור לדברי הרמב"ם לא מצאתי, דבגמ' לא מבואר מהיכן ילפינן דין שמחת בית השואבה, וצ"ע מקור דברי הרמב"ם.

לרש"י השמחה במקדש משום ניסוך המים

וברש"י (סוכה דף נ: ד"ה דברי הכל) כתב וז"ל: שמחה יתירה היא, ואינה מן התורה, אלא לחבב את המצוות וכו' עכ"ל. ומשמע מדבריו דשמחת בית

אמנם מדברי רש"י הרי מבואר, דזהו המקור לעצם דין שמחת בית השואבה. והיינו דהשמחה הוי דין במצות ניסוך המים, ואין השמחה מצד עצם שמחת החג, אלא מצד מצות ניסוך המים. ולדבריו צ"ב, מה הענין דמצות ניסוך המים דוקא צריכה להיות בשמחה יתירה וגדולה כזו, טפי משאר מצוות המקדש. וברש"י כתב דהוא כדי לחבב את המצוות, וא"כ מ"ש מצוה זו דניסוך המים משאר מצוות, דרק בה איכא חיבוב מצוה כזו ע"י שמחה יתירה זו, וצ"ב.

להרמב"ם השמחה במקדש לאו משום ניסוך המים

אמנם מדברי הרמב"ם הנ"ל מבואר להדיא, דדין שמחת בית השואבה לא הוי דין במצות ניסוך המים, אלא דהוא מדין חג הסוכות. שהרי כתב אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם וכו'. הרי להדיא דהוא דין שמחה יתירה בחג הסוכות הנלמד מושמחתם, ואינו כלל מצד מצות הניסוך.

וגם דהרמב"ם לא הביא כאן כלל, דעשו שמחה זו בקשר לניסוך

השואבה הוא דין שמחה במצות ניסוך המים, כדי לחבב מצות ניסוך המים.

וכן נמי במתני', פירש"י ד"ה בית השואבה, וז"ל: כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים, כדמפ' ושאתם מים בששון עכ"ל. הרי דמפורש מדבריו דשמחה בית השואבה הוי דין במצות ניסוך המים. ובגמ' פי' רש"י דהוא כדי לחבב את המצוות.

והנה רש"י כתב כדמפ' בגמ' ושאתם מים בששון. ומשמע דפי' דברי הגמ' דזהו המקור לשמחת בית השואבה, והיינו דבקרא זה כתיב דשאיבת המים צריכה להיות בששון.

אמנם באמת מדברי הגמ' לא מוכח כלל, דקרא זה הוא המקור והיסוד לדין שמחת בית השואבה, דהגמ' הביאה קרא זה רק לומר, דמאן דתני שואבה לא משתבש, דכתיב ושאתם מים בששון. והיינו דהגמ' מפרשת קרא זה לענין שמחת בית השואבה, וממילא יש כאן בקרא מקור ל"לשון שואבה", על שאיבת המים לניסוך המים. אבל לא מבואר כלל דזהו המקור והיסוד לעצם דין השמחה של בית השואבה.

המים, ואף דבמתני' (דף נא:)
מבואר אחרי הסדר דשמחת
בית השואבה, סדר שאיבת
המים לניסוך, דקתני ועמדו
שני כהנים בשער העליון שיורד
מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושני
חצוצרות בידיהם, קרא הגבר
תקעו והריעו ותקעו וכו', הגיעו
לשער היוצא ממזרח וכו' עכ"ל
המשנה. וכל זה הרי היה כשהלכו
משער המזרח להשילוח, לשאיבת
המים לניסוך. ומשמע ממתני',
דכל סדר ההליכה לשאיבת המים
הוא המשך לשמחת בית השואבה
של כל הלילה. ותמוה דהרמב"ם
השמיט כל זה, ולא הזכיר כלל את
ההליכה בקריאת הגבר לשאיבת
המים, אחרי השמחה של כל
הלילה. ומדברי הרמב"ם כאן
משמע, שלא היתה השמחה של
כל הלילה קשורה כלל להליכה
לשאיבת המים בקרות הגבר.

המים, ואף דבמתני' (דף נא:)
מבואר אחרי הסדר דשמחת
בית השואבה, סדר שאיבת
המים לניסוך, דקתני ועמדו
שני כהנים בשער העליון שיורד
מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושני
חצוצרות בידיהם, קרא הגבר
תקעו והריעו ותקעו וכו', הגיעו
לשער היוצא ממזרח וכו' עכ"ל
המשנה. וכל זה הרי היה כשהלכו
משער המזרח להשילוח, לשאיבת
המים לניסוך. ומשמע ממתני',
דכל סדר ההליכה לשאיבת המים
הוא המשך לשמחת בית השואבה
של כל הלילה. ותמוה דהרמב"ם
השמיט כל זה, ולא הזכיר כלל את
ההליכה בקריאת הגבר לשאיבת
המים, אחרי השמחה של כל
הלילה. ומדברי הרמב"ם כאן
משמע, שלא היתה השמחה של
כל הלילה קשורה כלל להליכה
לשאיבת המים בקרות הגבר.

עוד הוכחה דהרמב"ם סבירא ליה דאין השמחה במקדש משום ניסוך המים

ובאמת דהרמב"ם בפ"י מהלכות
תמידין ומוספין ה"ז, שהביא
סדר ניסוך המים, לא הביא
כלל את הסדר הזה דמתני',
דתקעו והריעו ותקעו כשהלכו
לשאיבת המים, רק כתב וז"ל:

כיצד היו עושין, צלוחית של
זהב מחזקת שלושה לוגין היה
ממלא אותה מן השילוח, הגיעו
לשער המים תקעו והריעו
ותקעו וכו' עכ"ל. הרי דרק
כשהגיעו לשער המים בחזרתם
מן השאיבה, הביא שתקעו.
וזהו ממתני' (דף מח.) ניסוך
המים כיצד וכו' ותקעו וכו',
וזהו לשון הרמב"ם.

התקיעות בהליכתן לשאיבת המים משום פתיחת שערים

ויעוין בספר עמק ברכה, מש"כ
ליישוב את זה שהשמיט הרמב"ם
סדר התקיעות בהליכתן. ותוכן
דבריו, דהרמב"ם ס"ל דלא
היה שום דין תקיעות בהליכתן
לשאיבת המים, והתקיעות
דמבואר הכא במתני' היה משום
פתיחת השערים, שער העליון
ושער התחתון. וחיוב תקיעה
זו היה בכל ג' רגלים, ולא היה
משום הליכה לשאיבת המים.

הרמב"ם לילפוטא זו].

ולשיטת הרמב"ם הרי אית לן ראייה גדולה ליסוד שנתבאר, דמצות השמחה בלקיחת ארבעת המינים לפני ד', הוא סוג שמחה של שחוק וריקוד. ומשום דדרך המשחקים והרוקדים לשחוק ולרקד עם החזקת דבר בידיהם, ועמו הם משחקים ורוקדים. והכא ציותה התורה לקחת צמחים הדורים ביד, ועמם לשחק לפני ד'.

ונמצא דגדר "ושמחתם" דכתיב גבי ד' מינים הוא שמחה של שחוק, ומשום דזהו צורת השמחה בהחזקת מיני הדר ביד. ומשום"ה אתי שפיר הפלא ופלא, הא דחז"ל למדו מכאן דין שמחת בית השואבה, דכפי שמבואר במתני' וברמב"ם הוא סוג שמחה של שחוק ע"י ריקוד וכלי שיר. והיינו דחז"ל הרחיבו את מצות "ושמחתם" דד' מינים, שבפשוטו קאי ע"י החזקת ולקיחת המינים, וחז"ל הרחיבוהו בתורת דרשה לשמחה של ריקוד וכלי שיר, והיינו סוג שמחה של שחוק וריקוד וכלי שיר, דהרי זהו עצמו צורת השמחה ע"י לקיחת ד' מינים, סוג שמחה של שחוק וריקוד.

ורק דהמשנה הכא קתני הסדר שהיה אחר שמחת כל הלילה, מקריאת הגבר ואילך, שהיה תקיעות משום פתיחת השערים ככל ג' הרגלים. וכמש"כ הרמב"ם (בפ"ז מהל' כלי המקדש ה"ו) יעוי"ש ובכס"מ שם. אבל לא היה שום קשר בין שמחת כל הלילה לבין שאיבת המים לניסוך, שהיה אחרי קריאת הגבר. יעוי"ש בעמק ברכה איך שמיישב שם שיטת הרמב"ם.

השמחה במקדש להרמב"ם שמחה של שחוק ע"י ריקוד וכלי שיר

ועכ"פ זה באמת מוכח מדברי הרמב"ם, (בפ"ח מהל' לולב) דהשמחה של כל הלילה אין לה שום שייכות לשאיבת המים לניסוך. אלא דהוא מדין חג הסוכות הנלמד מ"ושמחתם", דין שמחה יתירה. וזמן השמחה היה מאחרי תמיד של בין הערביים, במשך כל הלילה עד עלות השחר.

והנה הרי דעת הרמב"ם מבוארת, דהשמחה שהיתה במקדש בחג הסוכות, הוא מדין החג, ודין שמחה זו נלמד מקרא ד"ושמחתם" דכתיב גבי ד' מינים. [וכבר הערנו לעיל דצ"ב מהו מקור

המים לניסוך, [ובאמת דהרמב"ם לא הזכיר כלל את הלשון דשמחת "בית השואבה" על שמחה זו, רק "שמחה יתירה" הוא דכתב, אמנם בגמ' קתני שמחת בית השואבה וצ"ע].

מ"מ אכתי נראה דמצינן לסבור כהרמב"ם, דעיקר יסוד דין השמחה הוא מדיני חג הסוכות, דיש בה חובת שמחה יתירה הנלמד מ"ושמחתם", [ולא כרש"י דיסוד דין השמחה הוא משום מצות הניסוך], והא דעשו שמחה זו על שאיבת המים לניסוך, הרי"ז משום דהסמיכו וקבעו השמחה היתירה הזו של חג הסוכות סביב שאיבת המים לניסוך, ומשום דמצות ניסוך המים הרי היא מצוה וקרבת מיוחדת ששייך לחג הסוכות, דהרי ליכא קרבן כזה דניסוך המים רק בחג הסוכות.

ניסוך המים להודות על המים

וביאור קרבן דניסוך המים שמעת', שהוא משום דחג האסיף הוא חג על המים והמטר של שנה זו, שע"י שיש שנה גשומה מתברכת השנה, וכדכתיב ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירושך ויצהרך.

וכיון דחזינן מכאן דאיכא בחג הסוכות דין שמחה של ד' מינים, שהוא סוג שמחה של שחוק, מזה דרשו חז"ל דאיכא מצות שמחה של שחוק בחג הסוכות, וקבעו דין שמחת בית השואבה, שהוא ע"י ריקוד וכלי שיר, דההרחבה של שמחת ד' מינים הוא שמחה ע"י ריקוד וכלי שיר, דגם שמחת ד' מינים עצמה היא שמחה של שחוק ופיזו, ומוכח כמשנ"ת ודו"ק.

אפי' בפשטות דמתני' אפשר דהשמחה במקדש הוא משום ושמחתם

והנה באמת אף אי נפרש מתניתין כפירש"י, דהתקיעות היו משום הליכה לשאיבת המים, ונפרש מתני' כפשוטה דהוא מסדר שמחת כל הלילה, והיינו דאחר שמחת כל הלילה, היו הולכים בקרות הגבר לשאיבת המים לניסוך המים, והיינו דבאמת השמחה של כל הלילה היה שמחה על שאיבת המים לניסוך. וכדמשמע מפשטות לשון המשנה, דקורין לשמחה זו "שמחת בית השואבה", והגמ' מפרשת מאן דתני שואבה לא משתבש, משום דכתיב ושאתם מים בששון, הרי דמזה משמע דהשמחה היתה סביב שאיבת

[דנראה דהא דהרמב"ם לא פי' כרש"י, משום דהוקשה לו דלא מסתבר שיעשו שמחה גדולה כזו, בשביל מצוה פרטית דניסוך המים, ומשו"ה פי' דהוא מדין שמחה יתירה בחג הסוכות הנלמד מושמחתם]. והא דעשו שמחה זו סביב שאיבת המים לניסוך, הרי זה משום דכיון דשמחה יתירה זו היא משום שמחת האסיף, דאינו סתם משום דין שמחת הרגל, אלא דהוא משום האסיף דוקא, שהוא זמן שמחתנו, וכמשנ"ת דהאסיף הוא גורם את השמחה המיוחדת של חג הסוכות, והוא עושה אותו לזמן שמחתנו.

הרי ממילא כשבאים לשמוח את שמחת האסיף, עשו אותו סביב שאיבת המים לניסוך. לומר בזה, שבזה אנו שמחין, והיינו בהמים שזהו סיבת האסיף, והרי אנו באים להקריבם ולנסכם משום האסיף, ומשו"ה אנו שמחין. והיינו דהשמחה סביב שאיבת המים לניסוך זה אמר וביטא, שהשמחה היתירה הוא שמחת האסיף. והרי"ז דומה ממש לה"ושמחתם" דכתיב גבי לקיחת ארבעת המינים, דהגדר בזה הוי, שאנו באים לעשות שמחת האסיף לפני ד'.

וממילא כשחוגגים חג האסיף של הדגן והתירוש וכו', הרי חוגגין ושמחין ב"ונתתי מטר ארצכם", ומשו"ה מביאין בתורת תודה לד' קרבן ניסוך המים, כהודאה על המטר והמים, שע"י"ז יש לנו את האסיף.

והביאור בדברי הגמ' בר"ה (דף טז.) "נסכו מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה", היינו שע"י שתנסכו לי מים בחג, ותודו לד' על המטר של השנה שעברה, הרי גם בשנה הבאה יתברכו לכם גשמי שנה, דע"י ההודאה על העבר מתברך העתיד.

ונמצא דקרבן ניסוך המים הוא משמחת חג האסיף, וכמו דמביאין ד' מינים בתורת חלק מהאסיף, לשמוח לפני ד' ולהודות לו, כך מביאין מים לנסך לפניו מגשמי השנה, כדי להודות לו על המים.

שמחה בניסוך המים לפני ה' שהמים הוא הסיבה להאסיף

ולפי"ז נראה דגם אי נימא כפירש"י, וכמבואר בפשטות הגמ', דשמחת בית השואבה היתה סביב שאיבת המים לניסוך. מ"מ הרי יסוד דין השמחה הוא כהרמב"ם, דהוא מדיני שמחת חג הסוכות הנלמד מ"ושמחתם",

הלב משמחה. דכשהלב מתרחב משמחה, הרי צורת השמחה הוא ע"י שחוק ופיזון.

וכיון שחג האסיף הוא "זמן שמחתנו", והיינו שע"י השלום והשלוה, שבאו ע"י שהפירות וכל הברכה אסופים אל הבית, ומתקיים קרא דוישכון ישראל בטח וגו' אל ארץ דגן ותירוש, הרי המנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח שיש לישראל מרחיבין את לבן לשמחה, והשמחה שורה עליהן, ויש להן את השמחה בתורת חפצא, דלבן רחב משמחה, והוא זמן שמחתם. ומשו"ה באים להביע את שמחתן והרחבת לבן ע"י שמחה של שחוק ופיזון, עם לקיחת מינים הדורים ויפים בידם לפני ד', להודות לו ע"י שנתן להם רוחב לב לשמחה, ע"י שנתן להם את האסיף.

שמחה של שחוק ופיזון דוקא ע"י מיני צמחים הדורים ויפים

וכיון דמצות "ושמחתם" הוי שמחה של שחוק ופיזון, שבא ע"י הרחבת הלב לשמחה, משום כך מביאין דוקא מיני צמחים הדורים ויפים, ולא פרי מאכל טובים כשבעת המינים, ומשום דפרי

והא דלוקחים את ארבעת המינים הוא משום דמביאין אותן בתורת חלק מהאסיף, וכדכתיב באספכם את תבואת הארץ, ומביאין ארבעה מינים כחלק מהאסיף, לשמוח בהם שמחת האסיף לפני ד', לומר בזה דהשמחה שלנו הוא בהאסיף, שהוא גורם לנו שמחה זו.

כמו"כ ממש הרי הא דחז"ל דרשו מ"ושמחתם", להרחבת השמחה ע"י שמחה יתירה של ריקודים וכלי שיר לפני ד', נמי עשו אותה סביב שאיבת המים לניסוך, לומר בזה שהשמחה הוא שמחת האסיף. שהרי קרבן ניסוך המים הוי משום האסיף, וכמשנ"ת דהמים הם הביאו את האסיף. והשמחה היתירה סביב שאיבת המים, הוי ממש כמו השמחה עם ארבעת המינים, דהמים בשמחת בית השואבה מקבילים לארבעת המינים שבשמחת ארבעת המינים, ודו"ק.

לקיחת ד' מינים כשהלב מתרחב משמחה

והעולה מכל הנ"ל, דמצות "ושמחתם" דלקיחת ארבעת המינים, צורתה היא שמחה של "שחוק ופיזון", שבאה ע"י הרחבת

משא"כ צמחים "הדורים ויפים", הרי השמחה בהם הוא מכח ראיית יופים והידורם שהם נחמדים למראה, והראיה שלהם הוא שמחתם, שע"י שרואים יופים והידורם הם מרחיבין את לב האדם לשמחה. ומשום כך בשעת שמחה של "שחוק ופיזון" הדרך להחזיק בהם, שע"י שמחזיקים אותם ומשחקים בהם הם מוסיפים לשמחת השחוק, דראיית יופים והידורם מרחיב את הלב לשמחה ושחוק.

וזהו טעם אחד הא דבשמחת שחוק ופיזון, הדרך להחזיק דוקא צמחים הדורים ויפים. והיינו משום דשמחתם הוא ע"י ראייתם, משא"כ פרי מאכל השמחה הוא באכילתם דוקא.

"יופי והידור" מביא "שמחה של אורה"

וטעם שני נראה, דענין של "יופי והידור" שייך לסוג שמחה של שחוק טפי מפרי מאכל טובים. ומשום דסוג שמחה של שחוק, הריהו סוג שמחה של הרחבת הלב משמחה, והוא גדר "שמחה של אורה", שהלב מלא ב"אורה של שמחה". ו"שמחה של אורה" מתבטאת בטבע הבריאה ב"יופי

מאכל טובים מקומם רק בשמחה של אכילה ושתייה, אבל הכא בחג האסיף דאין החג והשמחה ע"ז שיש לנו פרי וטוב הארץ לאכלה, דהרי זה כבר היה לנו בחג הקציר, וע"ז בא חג הקציר. אבל חג האסיף הוא על זה שע"י אסיפת הפירות הגענו אל השלום, ויש לנו רוחב לב לשמחה ושחוק.

נמצא דהחג הוא על עצם השמחה והשחוק שיש לנו בלבבנו ע"י הרחבת הלב, והביטוי לשמחת הלב עצמה הוא "שחוק ופיזון", ובשמחה של שחוק ופיזון הצמחים שלוקחים ביד בשעת השחוק והפיזון הוי דוקא צמחים "הדורים ויפים". ומשום תרי טעמא:

פרי מאכל שמחתו רק בשעת אכילתו

א. משום דבשעת שחוק ופיזון אין פרי המאכל מוסיף לשמחה כלל, דפרי המאכל ערב וטוב בטעמו, דטעם לחיך אוכל יטעם, וכל שמחת פרי המאכל הוא בטעמו, וזה שייך רק לשעת אכילתו, ואין מקום להחזיקו ביד בשעת השחוק והפיזון ולשחק בו. דשמחת פרי המאכל הוי דוקא באכילתו, ע"י ששובעים מטובו ומטעמו, ולא בהחזקתו.

והידור", דראיית העין יופי והידור משרה על הלב שמחה של אורה. והיינו ד"יופי והידור" מביאין את האדם ל"הרחבת הלב" לשמחה.

והרי שמחה של חג האסיף הוא שמחה של הרחבת הלב לשמחה, והא מתבטא בשמחה של שחוק, ומשו"ה הוא מתבטא ב"יופי והידור" דוקא. ד"יופי והידור" הם ביטוי לשמחה של אורה, דראיתם מרחיב את לב האדם לאורה ושמחה. וכדכתיב במשלי (טו ל) "מאור עינים ישמח לב", ופירש"י שם וז"ל: ולפי פשוטו כמשמעו דבר שהוא תאוה למראות עינים משמח הלב ומצחצח תוגת הלב, כגון גן ירק ונהרות המושכים עכ"ל.

והיינו דכשהעין רואה דבר שהוא תאוה לה, והוא יופי של גן ירק ונהרות המושכים, הרי ראייה זו משמח את הלב ומצחצח תוגתו. ולישנא דקרא הרי"ה מאור עינים, והיינו דראיית דבר יפה הוא "אורה" לעינים, ואורה זו משמחת את הלב.

ונמצא דמבואר כאן דראיית דבר יפה מביא שמחה ללב, כגדר של מאור עינים. והוא מוגדר בתורת "שמחה של אורה", ומשום דדבר

יפה הוא אורה לעינים, והוא משמח את הלב ב"שמחה של אורה". ושמחה של אורה היא הגדרה של ה"שמחה עצמה" כשהיא שורה על האדם, דלבו מלא אורה ושמחה. ומשו"ה "יופי והידור" הוא ביטוי לעצם החפצא של שמחה ששורה על האדם, דהשמחה עצמה כשהיא שורה על האדם, הרי"ז מוגדר שלבבו מלא "אורה" של שמחה. ומשום כך בחג האסיף שהחג הוא על השמחה עצמה, והיינו על אור השמחה השורה בלב, הביטוי לשמחה זו הוי דוקא ע"י צמחים הדורים ויפים, ודו"ק.

הנענועים בהלל

להוסיף התעוררות שמחה

והנה נתבאר לעיל, דלפי"ז דעצם לקיחת הד' מינים והשמחה בהם הוא גדר שמחה של שחוק ופיזוז, דדרך המשחקים לקחת דבר בידיהם ולשחק בו, מבואר גם ענין מצות הנענועים בארבעת המינים, דדרך המשחקים והמפזזים לנענע את הדבר שמחזיקים בידיהם

לכל צד, דע"י הנענוע מתרבה השחוק והפיזוּז.

ומצאתי דבר זה מפורש במאירי, דהנענועים הוא ענין של שמחה, והוא בסוכה בפ' המשנה, דוהיכן היו מנענעים, בא"ד שם וז"ל: שאף בתוך ההלל מנענעים להתעוררות שמחה עכ"ל. ובהמשך דבריו שם וז"ל: אלא שצריך בכל הושטה נענוע ההוצים, להוסיף בהערה ושמחה עכ"ל. הרי דמפורש בדבריו דדין הנענועים הוא, משום הוספה בהתעוררות שמחה, והוא כמשנ"ת ודו"ק.

ענין ההקפות בד' המינים כריקוד שדרכו ע"י הקפה וסיבוב

ובשו"ע סימן תר"ס ה"א, וז"ל: נוהגים להעלות ס"ת על הבימה ולהקיפה פעם אחת בכל יום, ובשביעי מקיפין אותה ז' פעמים, וזכר למקדש שהיו מקיפין את המזבח. ובה"ב ברמ"א וז"ל: מי שאירע לו אבל בחג אינו מקיף עכ"ל.

ובביאור הגר"א כתב הטעם, דכתיב ושמחתם לפני ד' אלוקיכם וזהו בשעת הקפה עכ"ל. וביאור דבריו הם דההקפות שעשו סביב המזבח עם ד' המינים, הם מעשה שמחה, שהוא קיום דין ושמחתם לפני ד' דכתיב גבי ד' מינים. והיום הרי ההקפות שעושים סביב הבימה זכר למקדש, הוי נמי מעשה שמחה זכר למקדש. ומבואר דההקפות הם מקרא ד"ושמחתם", וצ"ב מה ענין השמחה שבמעשה הקפה.

אמנם למשנ"ת אתי שפיר מאוד, דלמשנ"ת ה"ושמחתם" דלקיחת ד' המינים הוא מעשה שמחה של "שחוק ופיזוּז", והיינו צורת שמחה של ריקוד, ודרך הריקוד הוא ע"י הקפה כידוע, וכמו שנהוג בכל ריקוד שרוקדין ע"י הקפה וסיבוב. ומשום כך היה דין הקפה בד' המינים, דהיה זה צורת ריקוד בד' המינים, וכמשנ"ת דהושמחתם דד' המינים הוא מעשה שמחה של שחוק וריקוד לפני ה' ודו"ק.

סימן ב

במהות חג הסוכות והקשר בין חג הסוכות לחג האסיף והמסתעף

א. בענין הקשר בין חג "הסוכות" לזמן "האסיף"

בטור מבואר דחג הסוכות
זכר ליציאת מצרים

יתמה מה שייכות
חג "הסוכות" לחג "האסיף"

והנה הא דחג האסיף הוא בזמן זה דט"ו לחודש השביעי, הרי"ז משום דאז הוא צאת השנה ותקופת השנה. כלשון הכתוב בפר' משפטים (שמות כג טז) ופר' כי תשא (שמות לד כב) דהחודש השביעי הוא סוף הקיץ ותחילת החורף, וממילא הוא זמן האסיף, דכל פירות השנה שעברה כבר אסופים אל הבית.

אמנם הא דחג הסוכות הוא בזמן זה צ"ב. והראשונים כתבו בזה טעמים, דהטור כתב בריש הל' סוכה (סי' תרכה) וז"ל: תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות, לפי שהוא דבר וכו', והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם, הם ענני

הנה חג האסיף הוא גם חג הסוכות, וכמפורש בתורה בפרשת אמור, (ויקרא כג לד) בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'. ואח"כ (שם לט) כתיב אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחוגו וכו'. הרי דבט"ו לחודש השביעי הוא גם חג הסוכות וגם חג האסיף, כדכתיב באספכם.

ובפרשת ראה בפירוש תלתה התורה את חג הסוכות באסיף, דכתיב (דברים טז יג) חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך. וצ"ב מאי שייכא חג הסוכות לחג האסיף, דתרווייהו חג אחד הם בזמן אחד.

תימה דבקרא תליא חג הסוכות באסיף

והנה דבריו צ"ב, דא"כ אין שום קשר בין חג הסוכות לבין חג האסיף, דהרי חג האסיף אינו חג על יציאת מצרים, וא"כ אין מקום לקבוע חג הסוכות זכר ליציאת מצרים בחג האסיף, שאין לו שום קשר ליציאת מצרים. ואיך קבעה התורה חג הסוכות וחג האסיף בזמן אחד, בה בשעה שאין שום שייכות ביניהם.

ודבר תמוה הוא לומר, שמשום שרצה לקבוע סוכות בתחילת ימות הגשמים משום היכרא, משום כך קבעתו התורה יחד עם חג האסיף ללא שום שייכות ביניהם.

ועוד דבפרשת ראה מפורש דחג הסוכות שייכא לחג האסיף, דכתיב חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך, ומשמע דסיבת חג הסוכות הוא משום דהוא זמן האסיף, ולא משום דהוא תחילת ימות הגשמים דאיכא היכרא דמצוה, אלא משום דהוא זמן האסיף וצ"ע.

כבוד שהקיפן בהם, לבל יכה בהם שרב ושמשי, ודוגמא לזה ציונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו. ואע"פ שיצאנו ממצרים בחודש ניסן, לא ציונו לעשות סוכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ, ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא ית', ולכן ציוה אותנו שנעשה בחודש השביעי שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאים מהבית לישב בסוכה, יראה לכל שמצות המלך הוא עכ"ל.

ומבואר מדברי הטור ב' דברים, א. דעיקר הסוכה בא לזכירת יציאת מצרים, והיינו לזכור נוראותיו ונפלאותיו של הקב"ה ביציאת מצרים, וכמו הרבה מצוות שבאים לזכר יציאת מצרים, וע"י הסוכות שהם זכר לענני כבוד יזכור נפלאותיו ונוראותיו. ב. הא דעושין סוכות בט"ו לחודש השביעי ולא בחודש ניסן, הרי"ז משום שיהא ניכר שהם למצוה, כי בתחילת ימות הגשמים אין דרך העולם לישב בסוכות.

בעיני על דרך הפשט. כי ציוה שידעו הדורות את כל מעשה ד' הגדול אשר עשה עמהם להפליא, ששכן אותם בענני כבודו בסוכה, כענין שנאמר (ישעיה ד ה) וברא ד' על מכון הר ציון וכו', מפני שכבר פי' שענן ה' עליהם יומם ועמוד האש לילה, אמר סתם כי בסוכות הושבתי, שעשיתי להם ענני כבודי סוכות להגן עליהם. והנה ציוה בתחילת ימות החמה בזכרון יציאת מצרים בחדשו ובמועדו, וצוה בזכרון הנס הקיים כל ימי עמידתם במדבר בתחילת ימות הגשמים. ועל דעת האומר סוכות ממש עשו להם, החלו לעשותן בתחילת החורף מפני הקור כמנהג המחנות, ולכן צוה בהם בזמן הזה, והזכרון שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית, ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר עכ"ל.

ומבואר מדבריו דחג הסוכות אינו חג על יציאת מצרים עצמה, ואין הסוכות זכר לעצם יציאת מצרים כלל, דהחג על זכרון יציאת מצרים הוא חג המצות בחדשו ובמועדו כלשון הרמב"ן, והסוכות הם זכר לנס הנעשה

עוד יתמה מה טעם לקבוע עוד "חג" זכר ליציאת מצרים

ועוד צ"ע, דלדברי הטור דהסוכות הם זכר ליציאת מצרים, א"כ אינו אלא מצות "זכרון" ליציאת מצרים, ומובן עצם מצות הישיבה בסוכה, ומשום דל"זכרון" יציאת מצרים יש הרבה מצוות בתורה, כגון "תפילין" וכו'. אבל בתורה כתיבא גם "חג הסוכות", והיינו דלא רק דאיכא מצות ישיבה סוכה, אלא דהוא חג על ענין הסוכות, ואיכא "קביעות חג" ע"ז.

וצ"ב דאם מצות הסוכה היא זכר ליציאת מצרים, א"כ הרי חג הסוכות הוא חג על יציאת מצרים, ותמוה דהרי יש כבר חג על יציאת מצרים, והוא חג המצות שהוא "זמן חירותנו", ובו אנו חוגגין לד' ושמחין ביציאתנו ממצרים, וא"כ מה טעם לקבוע עוד חג על יציאת מצרים בחג הסוכות, דאטו איכא תרי חגים על יציאת מצרים, חג המצות וחג הסוכות, והוא תימה.

ברמב"ן מבואר דחג הסוכות זכר לתקופת המדבר

והנה הרמב"ן בפ"י התורה (ויקרא כג מג) כתב וז"ל: כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד, לשון רש"י, והוא הנכון

חג הסוכות - זכרון לנס קיום ישראל במדבר

ומהות הנס שנעשה להם במדבר שלזה בא זכר הסוכות, נחלקו בזה תנאים בגמ' סוכה (דף יא ע"ב) חד אמר ענני כבוד וחד אמר סוכות ממש. ופי' הרמב"ן דלמ"ד ענני כבוד, הזכר של הסוכות הוא לעצם מעשה ה' הגדול אשר עשה עמהם להפליא, ששכן אותם בענני כבודו. ולמ"ד סוכות ממש פי' הרמב"ן, שהזכרון של הסוכות אינו לעצם הסוכות, דהרי בעצם הסוכות ממש אין בו שום נס, אלא דהזכרון הוא שהיו במדבר לא באו בבית, ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר, עכ"ל.

והיינו דהזכרון הוא לנס קיום עם ישראל במדבר, שאינו עיר מושב ובית, ושם קיימם ד' ארבעים שנה בדרך נס. ולפי"ז הזכר הוא לכל הניסים של קיום עם ישראל במדבר, והיינו המן והבאר, והא דשמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בציקה, כמפורש בפר' עקב (דברים ח ד) ולכל צורת הקיום במדבר שהיה בדרך נס ופלא.

להם כל ימי עמידתם במדבר, והיינו דהוא זכר לתקופת המדבר. ופי' הקרא בהוציא אותם מארץ מצרים, היינו כל תקופת המדבר.

ראיה לדעת הרמב"ן דהוי זכר לתקופת המדבר

והראיה לזה דלתקופת המדבר קוראת התורה בהוציא אותם מארץ מצרים, נראה מפרשת בשלח, (שמות יז לב) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ד' מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם, למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים. הרי להדיא דכל תקופת המדבר קוראת התורה בלשון זה "בהוציא אתכם מארץ מצרים", דהרי את המן אכלו כל ארבעים שנה, כדכתיב בקרא מפורש ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת וכו'. וממילא הא דכתיב הכא כי בסוכות הושבתי את בני ישראל "בהוציא אותם מארץ מצרים", היינו כל תקופת המדבר, והוא זכר לנס הנעשה להם כל ימי עמידתם במדבר כלשון הרמב"ן.

נס "תקופת המדבר", או לענני כבוד שהיו במדבר, ולמ"ד סוכות ממש, הוא לנס הקיום הכלכלי של עם ישראל במדבר שלא חסרו דבר.

אמאי עדיפא ענני כבוד משאר ניסים

אמנם מה דאכתי צ"ב, א. דלמ"ד ענני כבוד, מה ראתה התורה דוקא את הנס הזה של ענני כבוד, לדבר חשוב כזה, שצריך לעשות זכר לזה כל שנה, ולחוג אותו ע"י חג הסוכות, טפי מכל הניסים שנעשו לישראל במדבר, ע"י מן ובאר. דלכאורה הניסים דמן ובאר הם יותר יסודיים בתקופת המדבר מענני כבוד, שהרי המן והבאר על ידם נתקיימו וחיו כלל ישראל במדבר, ע"י לחם המן ומי הבאר, וא"כ אמאי קבעה התורה לזכור את נס תקופת המדבר דוקא בנס דענני הכבוד.

דבשלמא למ"ד סוכות ממש, דלמשנ"ת ברמב"ן, הזכר הוא לנס קיום הכלכלי של ישראל במדבר, שעיר מושב לא מצאו, וה' היה עמהם לא חסרו דבר, אתי שפיר, דנמצא דהזכר והחג דסוכות הוא על תקופת ישראל במדבר, שנתקיימו ע"י ה' בדרך

ולפי"ז פ' הקרא הוא כך: למען ידעו דורותיכם כי ב"סוכות" הושבתי וכו', היינו כי ב"מדבר" הושבתי, דמדבר הוא מקום שעושים סוכות, כיון דאין שם בית קבע, ומשום כך עושים שם סוכות, ונמצא דצורת הישיבה והדירה במדבר מתבטא ע"י ישיבה בסוכות. ומשום כך הזכר ליישיבתנו במדבר הוא ע"י ישיבה בסוכות, שהיא צורת ישיבה במדבר, והידיעה כי בסוכות הושבתי היינו במקום שהדירה שם הוא בסוכות והיינו במדבר, והזכר הוא שה' הושיב את ישראל במדבר וקיימם שם בדרך נס.

להרמב"ן מבואר

דחג המצות וחג הסוכות תרי ענינים נינהו

והנה להרמב"ן מבואר הא דאיכא "חג הסוכות", והיינו דהתורה קבעה "חג" על הסוכות, חוץ ממה דאיכא "חג המצות". ומשום דחג המצות וחג הסוכות על תרי ענינים נינהו. דחג המצות הוא חג על עצם יציאת מצרים, והיינו על חירותנו, וחג הסוכות הוא חג על

נס. וזהו באמת נס גדול וחשוב, שצריך לזכרו ולחוגו כל שנה, אמנם למ"ד ענני כבוד צ"ב כנ"ל.

צ"ב אמאי עיקר הסוכה הוא הסכך

ועוד צ"ב, דגם להרמב"ן עדיין לא מיושב זה שהקשינו על הטור, מה הטעם של קביעות חג הסוכות בזמן זה. והרמב"ן כתב דהוא משום תחילת ימות הגשמים, וצ"ב מה שייך ענני כבוד לתחילת ימות הגשמים, דהרמב"ן לא פירש דבריו.

ולמ"ד סוכות ממש כתב, דהחלו לעשות סוכות בתחילת ימות הגשמים, מפני הקור כמנהג המחנות, ומשמע מדבריו דהסוכות ממש עשו מפני הקור. וצ"ע, דהרי בגמ' סוכה מבואר דעיקר הסוכה הוא הסכך שלמעלה. והא דבעינן דפנות הוא רק בתורת מחיצה, ולא בתורת הגנה, דהרי חמתה מרובה מצילתה לא איכפת לן בדפנות לרבנן. ורק בסכך בעינן צילתה מרובה מחמתה, דהיינו שרק הסכך עשוי להגן, אבל בדפנות ליכא בהו שום דין הגנה, ורק דין מחיצה אית בהו בדפנות.

וגם מבואר (בדף ז.) דופן סוכה כשבת דכשר בלבוד. ואף

דהאחרונים דנו בזה, מ"מ פשטות הסוגיא מבואר דכשר לבוד בדפנות, והיינו דאין בהדפנות דין הגנה רק דין מחיצה, דהרי לבוד אינו הגנה רק מחיצה. ואם הסוכות שעשו במדבר הוא מפני הקור, הרי בהגנה מפני הקור, עיקר ההגנה שעושים הוא ע"י דפנות אטומות, שלא יכנס הקור מהצדדים. ואף שעושים גם כיסוי מלמעלה, מ"מ להגנה מפני קור, אין לכיסוי שלמעלה שום עדיפות לגבי הדפנות של הצדדים, דמפני קור מכסים את המקום מכל צד.

וא"כ אמאי הדין בסוכת מצוה, דרק הסכך שלמעלה צריך להיות "מגין", והיינו ע"י צילתה מרובה מחמתה. דאם הוא זכר לסוכות שעשו להגן מפני הקור א"כ גם הדפנות היו צריכות להיות בדין סכך מגין, דהסוכה של קור היא סוכה ומגינה גם מהצדדים.

הרמב"ן במלחמות דסוכה "לצל" בעינן

ועוד, דהרי גם הסכך שלמעלה שדינו להיות מגין, הרי שיעור הגנתו הוא, עד כמה שהוא מגין מפני החמה ועושה צל, וכמבואר במתני' צילתה מרובה מחמתה, ואין שיעור הגנתו עד כמה שהוא

מגין מפני הקור. ולהרמב"ן שסוכות המדבר עשו לקור, א"כ שיעור הגנת הסכך, היה צריך להיות דינו בשיעור הגנה מפני קור, ולא מפני חמה.

והנה באמת לשיטת התוס' סוכה (דף כב: ד"ה כוזא וכו') שכתבו בפ' הגמ' דכאן מלמעלה, היינו מי שמודד האויר מלמעלה, כי הדדי כשירה, לפי שהוא עומד כפרוץ עיי"ש. לא קשה הנ"ל, דלפי"ז באמת לא מבואר במתני', דשיעור הסכך תלוי בהגנתו מפני החמה. דהרי חמתה מרובה מצילתה דפסול לפי התוס', היינו דהפרוץ מרובה על העומד, והיינו דאיכא רוב אויר למעלה. וא"כ סיבת הפסול אינו משום דאינו עושה צל למטה, אלא מפני שהמקום למעלה אינו מסוכך, דפרוץ מרובה על העומד. דהרי בשוה הסכך למעלה לאויר כשר בפרוץ כעומד, ואף שלמטה איכא רוב חמה, כיון דסו"ס למעלה המקום סתום ע"י סכך, מדין פרוץ כעומד. הרי דלהתוס' לא מבואר כלל דסתימת והגנת הסכך בא משום צל, אלא דבא לכל סוג הגנה שבא ע"י הסכך.

אמנם הרמב"ן עצמו במלחמות

(שם) פי', דכאן למעלה פסול, היינו דאם שוה הסכך והאויר למעלה פסול. ואע"פ שרוב פפא מכשיר פרוץ כעומד, מ"מ הכא פסול. ולשון הרמב"ן שם הוי, אבל באויר א"א לומר כן, שכיון שאם הם שוין למעלה האויר רבה מלמטה, הרי נפרץ רובה, דסוכה "בצל" תלה לה רחמנא, והרי אין זה עשויה לצל יומם מחורב, שהרי חמה רבה עליה מלמטה ומבטלה מתורת סוכה. ומשו"ה בעינן שוין מלמטה וכו', עכ"ל יעוי"ש. וזהו כפירש"י.

ומבואר מדברי הרמב"ן, דסיבת הפסול הוא משום דלמטה איכא רוב חמה, ממילא אין הסכך עושה צל, וא"כ הרי מבואר במתני' דחמתה מרובה מצילתה פסולה, דסכך של סוכה הוי סכך והגנה לצל. ותמוה מזה על מש"כ הרמב"ן בפ' התורה, דסוכות המדבר עשו מפני הקור. וא"כ אמאי הסוכות שעושים לדורות זכר לסוכות המדבר, דין הסכך שיהא הגנה לצל דוקא. דאם סוכות המדבר לא היו לצל אלא לקור, א"כ אמאי סוכות של דורות צריכים להיות לצל, וצ"ע דברי הרמב"ן.

נמי שיהא מגין לצל כענן, ועוד יבואר בע"ה. ועכ"פ, כיון דסוכות המדבר עשו לצל, א"כ הרי ליכא טעם דכתב הרמב"ן דעשו אותם בתחילת ימות הגשמים מפני הקור, דלמשנ"ת עשו אותם לצל. וא"כ צ"ב, אמאי זמן חג הסוכות הוא בזמן זה וצ"ב.

ועוד דגם להרמב"ן צ"ב, דאם סיבת זמן הסוכות הוא משום תחילת ימות הגשמים, א"כ אין שייכא זה לחג האסיף. ותמוה דהרי בפר' ראה מבואר דחג הסוכות שייכא לאסיף, דכתיב חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך, וצ"ב.

בפשטות סוכות במדבר להגן מחמה באו

והנה הפשטות בזה הוא כמש"כ רש"י בסוכה, (דף יא:): דסוכות המדבר עשו לצל מפני החמה, ולפי"ז מבואר הא דסוכות המצוה לדורות דינם דוקא הסכך שלמעלה, ולא מהצדדים, וגם דשיעור הסכך למעלה הוא שלא יהא חמתה מרובה מצילתה, והיינו משום דעיקר הסוכה הוא הגנה מחמה, כמו סוכות המדבר שהיו הגנה מפני החמה, כפירש"י. ולמ"ד ענני כבוד נמי, כיון דענן עושה צל, וזהו עיקר צורת הגנת ענן, משו"ה דין הסכך לדורות הוא

ב. יבואר טעם מצוות ישיבה בסוכה אי הוי זכר לנס או זכר שלא היו במקום יישוב והי"ת הגין עליהם

מגרנך ומיקבך, באספך את תבואת הארץ, ובתיכם מלאים כל טוב, דגן תירוש ויצהר. למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה, בלא יישוב ובלא נחלה. ומתוך כך תתנו הודאה, למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב. ואל תאמרו בלבבכם כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

חג הסוכות בזמן האסיף שנוכח כי ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל

ויעזין בפ' הרשב"ם על התורה בפסוק בסוכות תשבון, (ויקרא כג מב) שכתב וז"ל: פשוטו כדברי האומר במסכת סוכה סוכה ממש. וזהו טעמו של דבר, חג הסוכות תעשה לך באספך

החיל הזה. משו"ה צייתה התורה לצאת מהבית אל הסוכות, לזכור עי"ז תקופת המדבר, שלא היה להם ישוב ונחלה, ומתוך כך יזכרו שד' הוא נתן להם את נחלת א"י. והיינו ע"י שיזכרו שבתחילת היותם לגוי ביציאתם ממצרים היו במדבר, בלא ישוב ונחלה ארבעים שנה, זה יזכירם שנחלתם דהשתא באה להם מאת ד', ויתנו הודאה לשמו על האסיף שיש להם מנחלתם שנתן להם ה'.

ועי"ז מביא הרשב"ם את הפרשה בעקב, דשם מבואר ענין זה, שכאשר יבואו אל ארץ טובה מצוים הם לזכור תקופת המדבר, וידעו שד' הוא הנותן להם כח לעשות חיל.

והנה לפי' הרשב"ם אתי שפיר הא דהסוכות הם בחג האסיף, ומשום דהסוכות הם מדיני חג האסיף, דבחג האסיף צורת החגיגה וההודאה לד' על האסיף, הוא ע"י שיושבים בסוכות, דעי"ז מביעין ואומרים דהאסיף בא לנו מאת ד'. ומשום דאנו לבד לא היה לנו ישוב ונחלה בצאתנו ממצרים וישבנו בסוכות במדבר, וה' הוא נתן לנו ישוב ונחלה, ומבואר שפיר הא דתלי קרא בראה חג הסוכות באספך וכו' ודו"ק.

וכסדר הזה נמצא בפר' עקב תשמעון, (דברים ח ב-יח) וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ד' אלוקיך זה ארבעים שנה וכו', ויאכילך את המן וכו'. ולמה אני מצוה לך לעשות זאת, כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה ואכלת ושבעת וכו', ורם לבבך ושכחת את ה' וכו', ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מבתיים מלאים כל טוב בזמן אסיפה, ויושבים בסוכות, לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתיים לשבת.

ומפני הטעם הזה קבע הקב"ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב, לבלתי רום לבבם על בתייהם מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה. עכ"ל הרשב"ם.

להרשב"ם חג הסוכות בזמן האסיף דהוי הודאה על הארץ והאסיף

ומבואר מדברי הרשב"ם, דבאמת הסוכות מישך שייכי לחג האסיף, והיינו משום דבחג האסיף שבתיהם מלאים כל טוב, הרי יכולים לומר ידינו עשו לנו את

יתמה דזכר לענני כבוד משמעו זכר בצורה חיובית

אמנם מדברי הרשב"ם מבואר דהסוכות הם זכר לדבר שלילי, דהיינו לזה שלא היה לנו ישוב ונחלה בצאתנו ממצרים במדבר, וע"י כך אנו אומרים בזה שהאסיף - היינו א"י נחלתנו - יש לנו מאת ה', דזהו מש"כ ויושבים בסוכות לזכרון "שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת", הרי דהזכר הוא להשלילה.

וצ"ע, דהרי בתורה מבואר דהוא "חג" הסוכות, והיינו דאיכא קביעות חג ושמחה על ענין הסוכות, ואי"ז רק "מצות" ישיבה בסוכות, אלא דהוא "חג" הסוכות. ולהרשב"ם דכל הסוכות הם זכר ל"שלילה" שהיה במדבר, שלא היה לנו ישוב ונחלה, א"כ אין מקום לעשות חג ושמחה ע"ז.

והנה הרשב"ם בתחילת דבריו כתב וז"ל: פשוטו כדברי האומר במסכת סוכה סוכה ממש עכ"ל. ונראה כוונתו בזה דכיון דהוא פל' דהישיבה בסוכות הוא זכר לשלילה, שלא היה להם ישוב

ונחלה, וכך יזכרו שד' נתן להם נחלת א"י. משו"ה הרי אין זה מתיישב אלא למ"ד סוכות ממש, דלדידיה הזכר הוא שלא היה לנו בית, וישבנו בסוכה ממש, דהישיבה בסוכות ממש אומרת שאין להם בית לשבת. אבל להמ"ד ענני כבוד, הרי אדרבה, הסוכות הם זכר להטובה והנס שעשה לנו ה' במדבר, שהושיבנו בענני כבודו. וא"כ אי"ז מבטא את השלילה שלא היה לנו בתים לשבת, רק דהוא זכר להטוב שהיה לנו במדבר, וזה אינו מתיישב עם ביאור הרשב"ם במצות סוכה.

אמנם מזה גופא קשה על הרשב"ם, דלמ"ד ענני כבוד אין מתיישב ביאורו, וממ"ד זה דענני כבוד משמע דהזכרון של הסוכות הוא לדבר חיובי וטוב שהיה לנו במדבר, ודלא כהרשב"ם. ובאמת דזהו מה שהקשינו לעיל נמי אדברי הרשב"ם, מהא דמבואר בקרא דהוא "חג" הסוכות, והיינו דהוא חג ושמחה על הסוכות, ומזה מוכח דהזכרון הוא לדבר חיובי וטוב שהיה לנו, וצ"ע דברי הרשב"ם וצ"ב.

סוכות ממש בדרך השלילה וענני כבוד זכר בצורה חיובית

והנה הבאנו לעיל פי' הרמב"ן, דכתב דזכרון הסוכות הוא ל"הנס הקיים כל ימי עמידתם במדבר". והיינו או ענני כבוד, ולמ"ד סוכות ממש, הנס הוא מה שעיר מושב לא מצאו, וה' היה עמהם לא חסרו דבר.

הרי מפורש מדבריו, דהסוכות הם זכרון ל"נס" תקופת המדבר, והיינו לדבר חיובי וטוב שעשה לנו ד' בתקופת המדבר, ודלא כהרשב"ם, דהזכר הוא להמצב השלילי שהיה במדבר, שלא היה להם ישוב ובית, אלא לה"נס" שהיה בזה שהושיבם בסוכות.

והנה הרמב"ן כתב בתחילת דבריו: פירש"י ענני כבוד, והוא הנכון בעיני "על דרך הפשט", עכ"ל. והיינו דהרמב"ן רואה דפשוטו של מקרא הוא ענני כבוד, ודלא כהרשב"ם דכתב דפשוטו של מקרא הוא סוכות ממש.

ונראה דבזה פליגי, דהרשב"ם פי' דהסוכה הוא זכר להשלילה שבמדבר, משו"ה כתב דפשוטו של מקרא הוא סוכות ממש. דהסוכות ממש הם השלילה, שבמדבר שלא

היה להם בית, ומשו"ה ישוב בסוכות וכמשנ"ת לעיל.

אמנם הרמב"ן דפי' דהזכר של סוכות הוא לה"נס" שהיה בתקופת המדבר, משו"ה פי' דפשוטו של מקרא הוא ענני כבוד, דהרי כתיבא הכא למען ידעו דורותיכם כי ב"סוכות" הושבתי וכו'. והיינו דהנס הוא עצם ההושבה בסוכות, דעצם הסוכות הוא הנס, וזהו רק למ"ד ענני כבוד. דלמ"ד סוכות ממש הרי עצם הסוכות אינו נס, ורק דהוא מפרש דהנס הוא מה שישבו במדבר בלא נחלה ובית, וה' קיימם ופרנסם בדרך נס.

ולפי"ז פי' הקרא כי בסוכות הושבתי, הוי כי במדבר הושבתי, דההושבה "במדבר" הוא הנס, ורק ישיבת מדבר הוא ע"י סוכות, וכאילו כתוב כי במקום שדרים בסוכות הושבתי. ולכן פי' הרמב"ן דפשוטו של מקרא דמשמע דעצם הסוכות הוא הנס, ולא המקום שעושים הסוכות, זה מתיישב יותר למ"ד ענני כבוד. ולמ"ד סוכות ממש הפי' הוא, כי במקום שדרים בסוכות הושבתי, והיינו במדבר. ועכ"פ דברי הרמב"ן מבוארים דהזכר הוא לה"נס" של תקופת המדבר, ולא להשלילה של תקופת המדבר כהרשב"ם.

בסוכות, בלא בית ונחלה, ומלשון "הושבתי" משמע כהרמב"ן.

ולפי"ז נמי מבואר הא דהוא "חג" הסוכות, דהרי הוא זכר לנס תקופת המדבר, ואתי שפיר הא דאיכא ע"ז קביעות חג ושמחה.

אמנם להרמב"ן הרי קשה הא דהקשינו לעיל, דא"כ מה שייכא חג הסוכות לחג האסיף, דמש"כ הרמב"ן דהוא משום תחילת ימות הגשמים תמוה וכמשנ"ת, וצ"ב.

ג. מעלת עם ישראל בארץ ישראל

דיש להם שמירה מיוחדת תמידית כמו במדבר

דבר, וכמש"כ הרמב"ן.

ורק הא דזמן חג הסוכות הוא עתה בט"ו בתשרי, בזה נראה כהרשב"ם, דחג הסוכות מיישך שייכא לחג האסיף, וכמו שהביא פרשת עקב באריכות. דשם מבואר דסיבת ההולכה במדבר, הוא כדי לזכור את תקופת ההליכה במדבר, כשיבואו אל ארץ טובה ויאכלו וישבעו מטובה.

והרשב"ם ביאר תוכן פרשה זו, דהזכרון שצריך לזכור הוא שהיו במדבר בלא ישוב ונחלה, ועי"ז יזכרו שד' הוא נתן להם נחלה ובתים ומלאים כל טוב, ולא

מקרא דהושבתי יוכיח דסוכות הוי זכר לנס

ובאמת דכן נמי מוכח מלשון "הושבתי", דמזה משמע דהוא זכר לעשיית הקב"ה, שהוא הושיב את ישראל בסוכות. וזה משמע דהוא לדבר נס שעשה ה', דאילו להרשב"ם הו"ל לכתוב כי בסוכות "ישבו" בני ישראל, דהרי הזכר אינו למעשה ד', אלא למצב של ישראל עצמם שישבו

מהות חג הסוכות זכר לנס והטובה זמנו שייכי לאסיף

והנראה בזה לצרף פירושי הרמב"ן והרשב"ם יחדיו. דבאמת חג הסוכות הוא לזכרון ה"נס" והטובה של תקופת המדבר, וכמש"כ הרמב"ן, וכן משמע להדיא מהמ"ד בגמ' דקסבר ענני כבוד. וכמשנ"ת לעיל דמהמ"ד ענני כבוד מוכח להדיא, דזכרון הסוכות הוא ל"נס" תקופת המדבר, וממילא מסתבר דגם למ"ד סוכות ממש, הזכר הוא נמי לה"נס" והטובה של תקופת המדבר, דהקב"ה קיימם בלא ישוב ונחלה בדרך נס ולא חסרו

מן במדבר" וכו', ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וכו'.

הרי מכל זה מבואר, דהתורה מחייבת כאן לזכור את "ניסי" הולכת ה' אותנו במדבר, ע"י ויאכילך את המן והמוציא לך מים מצור החלמיש, והא דשמלתך לא בלתה מעליך וכו'. ולא זכירה שישבנו במדבר "ולא היה לנו ישוב ונחלה", אלא הזכירה היא "שה' הולیکنנו במדבר" ע"י ניסים של מן ובאר, ושמלתך לא בלתה וכו'.

כל קיומינו והצלחתינו כי הוא נותן לנו כח לעשות חיל

ולפי"ז נראה דביאור הפרשה הוא, דכיון שה' מביאך אל ארץ טובה, ושם נאכל ונשבע, ונבנה בתים טובים ונשב, ונעשה שם חיל ע"י שבקרינו וצאנינו ירביון, וכסף וזהב וכל אשר לנו ירבה, הרי בעשיית החיל הזה כשנהיה בא"י, נחשוב שכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. והיינו דמה שאנו מתקיימים ומצליחים בפירותינו וברכושינו בא"י, הוא ע"י דרך הטבע, ובכוח עוצם

יאמרו כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. והיינו דהזכרון הוא על עצם נחלת א"י, שד' הוא נתן לנו נחלתנו, ולא בכוחנו ירשנו ארץ. וזה נזכור ע"י שבתחילת היותנו לגוי לא היו לנו ישוב ונחלה, וישבנו במדבר. וזה מזכיר שעצם ירושת הארץ היא ע"י הקב"ה.

בפרשה משמע דבעינן זכירת ניסי המדבר

אמנם כד נעיין בפרשה זו, נלענ"ה, דאין הפרשה מדברת לזכור שעצם ירושת הארץ היא ע"י ה', ושבמדבר לא היה לנו ישוב ונחלה, והיינו רק על זכירת השלילה שבתקופת המדבר. אלא דהפרשה מדברת על זכירת "נס" ההולכה במדבר, וכדכתיב וזכרת את כל הדרך "אשר הוליכך ד' אלוקיך" זה ארבעים שנה במדבר. והיינו על הולכת ה' אותנו במדבר, וכדכתיב "ויאכילך את המן" וכו', "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בציקה" וכו', כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה וכו', פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת וכו' ורם לבבך ושכחת את ד' וכו' "המוליכך" במדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין שם מים, "המוציא לך מים מצור החלמיש", "המאכילך

דאז הרי ראינו ארבעים שנה עין בעין, דהקב"ה הוא המקיים אותנו בדרך נס, ע"י אכילת מן ומי באר, ושמלתנו לא בלתה ורגלנו לא בציקה ארבעים שנה. ובתקופת המדבר חסו ישראל בצל ה', כאשר ישא האומן את היונק. ותקופה זו גילתה לישראל, שה' הוא המקיים והמפרנס אותם בהשגחתו התמידית עליהם. ואף בהיותם בארץ ישראל, ארץ טובה ורחבה, ומצליחים ועושים חיל, דלכאורה הרי"ז בכוח ועוצם יד ישראל, באמת הוא בהשגחת ה' עליהם תמיד לקיימם ולהצליחם. וגם בא"י הרי ישראל חוסים בצל ה' כמו במדבר, והוא הנותן להם כח לעשות חיל.

ישראל הקב"ה בעצמו מנהיגם בהשגחה ניסית

וישראל שונים מכל אומה ולשון. דהצלחת כל אומה ולשון בארצותם הוא בדרך הטבע, דהקב"ה מנהיג אותם ע"י דרך הטבע. משא"כ ישראל, אין הנהגתם בדרך הטבע כלל, אלא הם בהשגחת הקב"ה בעצמו, גם בא"י, כמו בתקופת המדבר דראו עין בעין שהם בהשגחת הקב"ה בעצמו. וכמש"כ האבן עזרא

ידינו "אנו עצמנו" מתקיימים ומצליחים בעשיית החיל. וע"ז באה התורה להזכירנו ולהודיענו, שקיומנו והצלחתנו בעשיית החיל בא"י אי"ז אנחנו, אלא שה' הוא הנותן לנו כח לעשות חיל. והיינו שעצם ההצלחה והקיום, ועשיית החיל בתוך א"י, הוא ע"י כח והשגחת ה', כי הוא הנותן לנו כח לעשות חיל.

ונמצא דאין הפרשה מדברת על הזכירה, שעצם "נחלת א"י וירושתה" הוא מאת ה', אלא דהקיום וההצלחה הטבעית בעשיית החיל בא"י, היא ע"י כח והשגחת ה' עלינו. והיינו דלא סגי בזה שנדע שעצם הארץ וירושתה בא לנו מה', אבל אחרי שה' הורישנו את א"י, הרי מכאן ואילך קיומנו והצלחתנו בתוך א"י, הם בכוחנו ועוצם ידנו, משום שהארץ היא טובה באופן טבעי, ואנו יש לנו כח ועוצם יד, וממילא הצלחתנו, ועשיית החיל הוא על ידנו, ואין ה' המקיים אותנו בתמידות. דאינו כן, רק ה' משגיח עלינו תמיד על קיומנו והצלחתנו התמידית, והוא הנותן לנו כח לעשות חיל.

וכדי לדעת ולזכור דבר זה, צייתה התורה לזכור תקופת המדבר.

מהנהגתו שאר האומות. דשאר האומות הנהגתם הוא ע"י כוכב מזל ושר, משא"כ ישראל הקב"ה בעצמו מנהיגם, ואף אם הוא בדרך הטבע. ובאמת דענין זה צריך הסבר וביאור במה זה מתבטא, אמנם עצם היסוד מבואר להדיא.

ומעתה הרי"ז מה דמבואר הכא בפרשת עקב, דזכרת את כל הדרך, דגם כשיהיו בא"י ידעו שהקב"ה מנהיגם, ממש כמו בתקופת המדבר. ולכן צוה לזכור את תקופת המדבר, והשגחת ה' הניסית עליהם במדבר, כדי שידעו שגם בא"י, הריהם נמצאים תחת השגחת ה' הניסית כמו במדבר. ואין הפרשה מדברת על ירושת וכיבוש הארץ שהוא ע"י ה', אלא דהצלחת עם ישראל וקיומו, ועשיית החיל בתוך א"י, הוא תמיד בהשגחת ה' הניסית עליהם כמו במדבר, ודו"ק.

החובה שזכור בעת שנשב בא"י ההולכה הניסית במדבר

ומעתה דזהו הביאור בפר' זו, דחובת זכירת תקופת המדבר, כשנשב בא"י ונאכל מפריה ונשבע מטובה, הוי לזכור את נס "הולכת ה' הניסית" את ישראל במדבר. ממילא הרי מבוארת

והרמב"ן בדברים פרשת ואתחנן בפירוש הפסוק (ד יט) אשר חלק ה' אותם לכל העמים תחת כל השמים. ופי' האבן עזרא וז"ל: אשר חלק, דבר מנוסה הוא, כי יש לכל עם ועם כוכב ידוע ומזל, וכן יש מזל לכל עיר ועיר, והשם שם לישראל מעלה גדולה להיות השם יועצם ולא ככב להם, והנה ישראל נחלת ה', עכ"ל.

וכן פי' הרמב"ן וז"ל: וכבר פי' אשר חלק ה' אלוקיך אותם לכל העמים, כי לכולם כוכב ומזל ושר ידוע, וגבוהים עליהם מלאכי עליון, כגון הנאמר בדניאל שר מלכי פרס ושר מלכות יון וכו'. ואמר, ואתכם לקח ה' כי אתם חלק ה', לא תקימו עליכם שר או עוזר זולתו, כי הוא הוציא אתכם מכור הברזל שהייתם בתוך מצרים בכור אש ועצים, והוציא אתכם משם כנגד שריהם שעשה בהם שפטים, ולולי שהפילם לא הייתם יוצאים, כי היו במעלתם שלא תצאו, והנה עשה כל זה כדי שתהיו לו נחלה, ותהיו לשמו הגדול סגולה מכל העמים עכ"ל.

ומבואר מדבריהם דבר זה, דחלוק הנהגת הקב"ה את ישראל אף בצורה טבעית, כגון בא"י,

אמנם נראה דאינו כן, דגם למ"ד ענני כבוד, הזכרון הוא לנס הולכת עם ישראל במדבר בהנהגה ניסית, כמו למ"ד סוכות ממש. ומשום דלא מסתבר דיעשו זכר רק להנס דענני כבוד, טפי משאר ניסי המדבר של מן ובאר, דהרי המן והבאר הם נסים יותר יסודיים בקיום עם ישראל במדבר, וכדתמהנו לעיל.

אלא דענני הכבוד הם היו הביטוי והסמל להנהגת והשגחת ה' על ישראל במדבר, ומשום דהענן היה סמל להנהגת ה' את ישראל במדבר. וכדכתיב בפרשת בשלח (יג כא) וה' הולך לפניהם בעמוד ענן לנחותם הדרך וכו', הרי דהליכת ה' לפניהם היה ע"י הענן. וכן כתיב בסוף שמות (מ לד-לח) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן וכו', ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני"י בכל מסעיהם וכו', הרי דמבואר דכיסוי הענן את אוהל מועל הוא הביטוי ל"כבוד ה'" מלא את המשכן. והיינו דהענן הוא הביטוי לכבוד ה' ושכינתו, וממילא הא דכתיב ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני"י וכו', הפי' הוא דבנ"י נסעו עפ"י כבוד ה', שהתבטא ע"י העלות הענן. והיינו דהענן הוא הביטוי לכבוד ה' המוליכם המדבר.

מצות בסוכות תשבו באופן נפלא, עפ"י הרמב"ן והרשב"ם יחדיו. דבאמת הזכרון של הסוכות, הוי כפי' הרמב"ן על "נס" הסוכות, והיינו על הולכת ה' הניסית את עם ישראל במדבר, והיינו שעם ישראל ישבו במדבר ארבעים שנה בצורה ניסית, תחת השגחה גלויה של הקב"ה, שקיימם וכלכלם בדרך נס, לחם מן השמים ומי באר, ושאר הניסים, וחסו בצל השגחת ה', כאשר ישא האומן את היונק.

ענני הכבוד ביטוי שכבוד ה' חופף על ישראל ומנהיגו

וזהו הן למ"ד סוכות ממש, והן למ"ד ענני כבוד. דלמ"ד סוכות ממש, הרי כבר פי' הרמב"ן להדיא, דהזכרון הוא לנס הקיום במדבר, שלא חסרו דבר וה' היה עמהם. ונראה דגם למ"ד ענני כבוד, דכתב הרמב"ן דציוה שידעו הדורות את כל מעשה ה' הגדול, אשר עשה עמהם להפליא, ששכן אותם בענני כבודו בסוכות וכו' עכ"ל. דלכאורה משמע דהזכרון הוא לעצם הנס דענני כבוד בעצמם, ולא לכל נס הולכת וקיום עם ישראל במדבר בדרך נס.

**לכו"ע סוכות לזכרון
הנס דמוליך עמו במדבר
ופלוגתייהו הוי רק
בצורת הזכרון**

והביאור בהשגחה זו הוא, שה' משגיח על קיומם וכלכלתם, וזהו ע"י המן והבאר, ושאר דברים הנצרכים לקיומם במדבר. ונמצא דענני הכבוד שהם ביטוי להשגחת והגנת ה' על ישראל, באמת הם ביטוי לקיום וכלכלת עם ישראל במדבר ע"י מן ובאר. והיינו דהזכרון של ענני כבוד, אינו לנס "ענני הכבוד" לחודיה, אלא שהוא זכר ל"הביטוי והסמל" של הענני כבוד, שהוא השגחת והגנת ה' על קיומם של ישראל במדבר ע"י מן ובאר.

ומעתה הרי גם להמ"ד ענני כבוד, זכרון הסוכות הוי לנס קיום עם ישראל במדבר בדרך נס, ע"י השגחת ה' עליהם, שהתבטא ע"י פריסת ענני כבוד עליהם, לומר בזה שה' משגיח עליהם. ונמצא דגם למ"ד ענני כבוד, הרי הזכרון של הסוכות הוא ל"הולכת ה' הניסית את ישראל במדבר", כמו למ"ד סוכות ממש.

וכן מבואר באריכות בפרשת בהעלותך (ט טו) בפסוק וביום הקים את המשכן כסה הענן וכו', וממילא הא דכתיב בפרשת בהעלותך (י לד) וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה, ומזה דרשו חז"ל דהיה להם ענני כבוד, יעוי"ש בפרש"י. ונראה דהוא מלשון "עליהם", והיינו דהענן היה פרוס עליהם כסוכה. ביאור הדבר דענן ה' עליהם היה ביטוי לכבוד ה' החופף עליהם, ומגין עליהם בהשגחתו, כדכתיב בפר' האזינו, (דברים לב יא) כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף. והיינו דענן ה' הפרוס עליהם כסוכה, היה ביטוי שהקב"ה חופף עליהם, וישראל נמצאים תחת הגנתו והשגחתו.

וכן כתיב בפרשת שלח, (במדבר יד יד) שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה, אשר עין בעין נראה אתה ה', ועננך עומד עליהם, ובעמוד ענן אתה הולך לפנייהם וכו'. הרי מבואר כאן, דהימצאות ה' בקרב העם, והיראותו עין בעין, הוא ע"י "ועננך עומד עליהם". והיינו דהענן הוא ביטוי וסמל להימצאות ה' בקרב העם, והיינו השגחתו והגנתו עליהם, ודו"ק.

חג הסוכות - שזכור גם בא"י שאנו תחת השגחה ניסית כמו במדבר

והא דחג הסוכות הוא בזמן זה, הוי משום דהוא חג האסיף, דומן חג הסוכות הוא בחג האסיף, וכמש"כ הרשב"ם, והביא לזה הפרשה הנ"ל בעקב, דזוכרת את כל הדרך. ולמשנ"ת לעיל, הרי ביאור הפרשה הוי דכשיהיו בא"י ארץ טובה וישבו בה על רוב טובתה, ויעשו חיל, חייבה התורה לזכור את תקופת "הולכת ה' אותנו הניסית במדבר", שע"ז ידעו ש"גם" בא"י הוא המשך אחד לתקופת המדבר, וגם בא"י נמצאים ישראל תחת השגחת ה' הניסית, וקיומם והצלחתם הוא ע"י הנהגת והשגחת ה', ובזה הוא כל הצלחתם ועשיית החיל. ואי"ז בכוחם ובעוצם ידם כלל, אלא ע"י השגחת ה' עליהם, והוא ית' מצליחם בעשיית החיל.

וכמו בתקופת המדבר, שראו עין בעין שקיומם הוא בהשגחת ה' עליהם, דהרי במדבר מבלעדי השגחת ה' הגלויה היו מתים ברעב וצמא, ורק ע"י שחסו בצל ה' נתקיימו וחיו. כמו"כ בא"י, כל הצלחתם וקיומם הוא בהשגחת ה' עליהם, והם חוסים בצל ה'.

ופלוגתתם אינה ב"עצם הזכרון" של הסוכות, ומהות הנס שבאים הסוכות להזכיר, אלא דפליגי ב"צורת הזכרון". דלמ"ד ענני כבוד, צורת הזכרון הוא על הצד החיובי של הנס, דהיינו על הענני כבוד, שהם היו ביטוי לעצם הנס של השגחת ה' במדבר, והסוכות הם צורת זכרון לעצם השגחת ה' במדבר. ולמ"ד סוכות ממש, צורת הזכרון הוא על צד השלילי, שהיו בסוכות ממש במדבר, דהיינו שלא היה להם בית ונחלה. ובאותו מצב שלילי, שא"א להתקיים בצורה טבעית, שם נתקיימו וישבו ע"י השגחת ה' עליהם הניסית, שכלכלם והושיבם בדרך נס במדבר.

אמנם על עצם מהות הנס שבאים הסוכות להזכיר, כו"ע לא פליגי, דזכרון הסוכות הוא לנס השגחת ה' על ישראל, וקיומם במדבר כדרך נס.

וע"ז הוא דכתיב בתהילים (קלו טז) "למולך עמו במדבר" כי לעולם חסדו, והיינו דיש כאן הודאה על הולכת וקיום עם ישראל במדבר בדרך נס, וזהו זכרון הסוכות.

השגחתו הניסית עליהם, עתה ובתקופת המדבר. שאז התחילה השגחתו עליהם, ונמשכת עד היום הזה, שהם בא"י בחג האסיף. ומתקיימת בזה פרשת דווכרת את כל הדרך וכמשנ"ת, ודו"ק.

בזמן שאוספים רוב חילם זה הזמן לזכור שכל הצלחתנו בהשגחה ניסית

ולפי"ז מיושב הא דהוא "חג" הסוכות, והן הא דזמן הסוכות הוא בחג האסיף, ומשום דהחג הוא על השגחת ה' על קיומם והצלחתם של ישראל, שזה היה בהתגלות עין בעין, בצאת ישראל ממצרים בתקופת המדבר, והשגחה זו ממשיכה תמיד על ישראל גם בהיותם בא"י.

וזהו חג הסוכות, היינו חג השגחת והגנת ה' על ישראל. והא דזמן החג הוא בחג האסיף, הרי"ז משום דאז חוגגין ישראל לה' את אסיפת תבואתם, ורוב חילם שעשו כל השנה. וכיון דהרי כל חילם ותבואתם הצליחו, ע"י השגחת ה' עליהם כל השנה, וכמבואר בפס' וזכרת את כל הדרך הנ"ל, דזכרת את ה' אלוקיך "כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל".

ומעתה הרי מבואר נפלא הוא, דחג הסוכות שייכא לחג האסיף. דהרי בחג האסיף אז הוא הזמן, שישראל חוגגין ושמחין ברוב טובת הארץ שאסופים אל ביתם, ויושבין על רוב הטובה, וחוגגין את שמחת הארץ הטובה, והצלחתם בפירות הארץ ובמעשה ידיהם. וכדכתיב בפר' ראה, (דברים טז יג) חג הסוכות תעשה לך באספך וכו', כי יברכך ה' בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך. ובחג זה שישראל שמחין באסיפת ברכת הארץ אל ביתם, חייבה תורה לישב בסוכות, כדי שידעו ויזכרו את תקופת הושבת ה' אותם במדבר הניסית. כדי שידעו ויזכרו, שכמו שאז ישבו ונתקיימו תחת השגחת ה' הניסית, כן עתה כשיושבים כבר בארץ טובה ורחבה, הריהם יושבים ומתקיימים גם עתה, תחת השגחת ה' הניסית עליהם, וכל טובתם האסופה אל ביתם, הוא בעצם מאת ה' שהשגיח עליהם גם בשנה זו, ונתן להם כח לעשות חיל. וטובתם האסופה אל ביתם, הוא כמו המן והבאר, שהיה להם כשחסו בצל השגחת ה' במדבר, כן עתה הם חוסים בצל ה' בא"י.

וע"י הסוכות הם זוכרים, שגם עתה בא"י, הם תחת השגחת ה' הניסית, וחוגגין ומודים לה' על

יזכרו גם בא"י, שה' הוא הנותן להם כח לעשות חיל.

ומשום כך חוגגין את האסיף, ע"י חג הסוכות, והיינו דחוגגין את השגחת ה' עליהם, שע"ז יש להם את האסיף. דהשגחת ה' עליהם הביאה להם את הצלחתם של שנה זו, וע"ז הגיעו אל האסיף, ודו"ק.

הרי עתה הזמן לחגוג את חג השגחת ה' עליהם, ע"י זכירת תקופת המדבר, שאז היתה גלויה השגחת ה' עליהם. וזה מזכיר שגם בא"י, כל הצלחתם של כל השנה, היא בהשגחת ה' עליהם, כמו בתקופת המדבר. וכמבואר בפס' וזכרת הנ"ל, דע"י זכירת תקופת המדבר,

ד. שתי מעלות בארץ ישראל ועליהם חוגגים את חג הקציר וחג האסיף

מדוע בהקציר אין עושים זכרון להשגחתו ית'

חג הסוכות, דהרי גם בחג הקציר החג הוא על הכלכלה, והיינו על קציר תבואת הארץ, דחוגגין את קבלת תבואת ופרי הארץ ע"י הקציר, וכדכתיב במשפטים (שמות כג טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך וכו'. וא"כ אמאי בחג הקציר, דשמחין וחוגגין את קצירת פרי הארץ, אין צריך לחוג את חג השגחת ה' על קיומם הכלכלי של ישראל, שע"ז זכו לקציר הארץ. וכמו דבחג האסיף חוגגין את חג הסוכות, משום שאז חוגגין את אסיפת תבואת הארץ, ומשו"ה שמחין בהסוכות, היינו בהשגחת ה' על הצלחת התבואה, א"כ ה"נ היה צריך להיות בחג הקציר, ומ"ש חג קצירת התבואה מחג אסיפת התבואה, וצ"ב.

והנה כל משנ"ת מיישב עפ"י פשוטו, את ענין "חג" הסוכות, והא דהוא שייך לחג האסיף. אמנם אכתי צ"ב, דלמשנ"ת הרי בשעה שישראל חוגגין את קיומם הכלכלי, בזמן אסיפת תבואתם, בו בזמן הם חוגגים את השגחת ה' עליהם על קיומם הכלכלי, ע"י הזכרת סוכות המדבר. שתקופת המדבר מציינת השגחת ה' על קיומם הכלכלי של ישראל, הנמשכת תמיד גם בא"י, וכמבואר בפס' וזכרת וכו' בפר' עקב.

ולפי"ז צ"ב מ"ש חג האסיף מחג הקציר בזה, דבחג הקציר ליכא

ארץ נחלי מים, עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר, ארץ חטה ושעורה וכו', לא תחסר כל בה, ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת וכו'.

הרי שכל המקראות האלו מורים, על עצם הארץ שהיא טובה מצד עצמה. וארץ טובה זו הוריש הקב"ה לישראל. וכדכתיב בהרבה מקומות שה' הוא המוריש והנותן א"י לישראל. וזוהי מתנה אחת טובה שיש לישראל, את עצם הארץ הטובה מאת ה'.

עוד מעלה נוספת

בארץ ישראל עיני ה' אלוקיך בה מראשית ועד אחרית שנה

אמנם יש לישראל עוד מעלה גדולה בא"י מאת ה', שיש להם השגחת ה' עליהם תמיד בתוך א"י, להצליחם בעשיית החיל ובפירות הארץ. וכמשנ"ת לעיל, דזהו הביאור בפס' וזכרת בפר' עקב. דכתיב שם וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. וכן כתיב בפרשת עקב, (דברים יא י"ב) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם, אשר תזרע את זרעך והשקית ברגליך כגן הירק, והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה,

ארץ ישראל טובה מצד עצמה זבת חלב ודבש

ושמעתי לבאר בזה, דחג הקציר הוא חג על הארץ, והיינו על א"י, וחג האסיף הוא חג על השגחת ה' על ישראל בתוך א"י. דהנה בענין א"י שיש לכלל ישראל מאת ה' יש בזה ב' ענינים:

א. עצם זה שיש להם ארץ טובה ורחבה, ארץ זבת חלב ודבש, שהארץ מצד עצמה היא ארץ טובה. וכדכתיב בהרבה מקומות בתורה, שהיא ארץ זבת חלב ודבש, וכדכתיב בפרשת שמות (ג ח) ולהעלתו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה, אל ארץ זבת חלב ודבש. והיינו דהארץ מצד עצמה היא זבת חלב ודבש, עוד לפני שירשו אותה ישראל.

וכן גם בפרשת שלח (במדבר יג כז) במרגלים, כתיב באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא, וזה פריה וכו'. הרי דגם בהיותה עוד ביד הכנעני, גם כן היתה זבת חלב ודבש, כמו שראו בפירותיה שהביאו המרגלים.

וכן בפרשת עקב, (דברים ח ז-י) כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה,

מצד עצמה, מ"מ עדיין צריכים הם למטר, כדי שהארץ תוציא פריה. והקב"ה משגיח תמיד על הארץ, לתת מטר ארצכם בעתו.

וכן כתיב בפר' כי תבוא, (דברים כח יב) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים, לתת מטר ארצך בעתו, ולברך את כל מעשה ידיך וכו'. ומבואר כאן, דנתינת המטר הוא ע"י הקב"ה בעצמו, שהוא פותח את אוצרו הטוב את השמים, לתת מטר ולברך את כל מעשה ידיך.

שמחה בעצם הארץ בחג הקציר ושמחה בהשגחתו ית' בחג האסיף

ונמצא דכל אומה, כדי שיהיו לה מזון וכלכלה, הרי צריכה לב' דברים יסודיים. א. ארץ טובה המוציאה פירות, ב. שיהיו לה מים להשקות את הארץ, שתוכל להצמיח פירותיה.

וב' דברים אלו קיבלו ישראל מאת ה' באופן טוב ומוצלח. דהוריש להם א"י ארץ טובה ורחבה, זבת חלב ודבש, שהארץ מצד עצמה היא שמינה וטובה, המסוגלת להוציא פירות טובים. וגם הקב"ה בעצמו משגיח

ארץ הרים ובקעות, למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. ואח"כ כתיב פר' והיה אם שמוע וכו', ונתתי מטר ארצכם וכו', הרי דבפר' זו מבואר להדיא דא"י שונה ומיוחדת משאר ארצות דהיא "ארץ אשר ה' דורש אותה", "תמיד עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

ההשגחה בארץ ישראל מתבטא ע"י נתינת המטר

וביאור הכתובים הוא, דארץ מצרים האדם זורע בעצמו ומשקה ברגלו, והכל תלוי ביד האדם ובכוחו. משא"כ א"י אינו כן, אלא ה' דורש אותה תמיד, עיני ה' בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. והיינו ע"י המטר, וכדכתיב למטר השמים תשתה מים. והיינו שהקב"ה משגיח עליה תמיד, והוא הנותן לה מטר בהשגחה מיוחדת, להצליח את השנה ופירותיה. ומשו"ה והיה אם שמוע וכו' ונתתי מטר ארצכם וכו'.

הרי מבואר כאן מעלה מיוחדת בא"י, שהקב"ה משגיח עליה תמיד להצליחה, והשגחה זו מתבטאת ע"י "נתינת המטר". והיינו דאף שיש לישראל ארץ טובה ורחבה

עליהם על ארץ ישראל, ועיני ה' בה תמיד, מראשית השנה ועד אחרית שנה, לתת מטר בעתו ולברך את השנה.

ונמצא דישראל שמחין בא"י בשני דברים, א' בעצם הארץ הטובה שהנחיל להם ה', שהיא ארץ טובה ורחבה זבת חלב ודבש. ב' בזה שיש להם השגחת ה' תמיד כל שנה, לברך את השנה במטר, כדי שהארץ תוציא פריה. דהרי לא סגי בעצם הארץ הטובה, אם השנה לא תהא מבורכת במטר. ונמצא דחוץ משמחת הארץ עצמה שיש להם, הריהם שמחים בהשגחת ה' עליה כל שנה, לברך אותה במטר.

ולפי"ז זהו שני החגים, דחג הקציר וחג האסיף. דחג הקציר הוא, חג על עצם הארץ הטובה שהנחיל לנו ה', וחג האסיף הוא על השגחת ה' המיוחדת, שבירך את השנה במטר.

עם קצירת טוב הארץ מיד מתעורר השמחה על הארץ הטובה

וסיבת היות זמן הקציר חג על הארץ, וזמן האסיף חג על המטר,

היא משום דשאני שמחת הארץ משמחת המטר, דהארץ הרי אין אנו יורשים כל שנה מחדש, ואין כאן ירושה שנתית, אלא דה' הנחילנו את הארץ בפעם הראשונה שנכנסו לא"י, ומאז יש לנו את עצם הארץ שירשנו. ומשו"ה אין מקום לשמוח בעצם הארץ, כל שנה מצד עצם השנה, דהרי אין כאן נתינה שנתית. ורק מכיון שיש זמן בשנה שהארץ מתחילה להוציא פירותיה, שהוא בתחילת האביב, ויש כאן צמיחה חדשה, עי"ז אנו מתעוררין להודות לה', ולשמוח בזה שנתן לנו ארץ טובה, שמצמיחה פירות טובים.

והיינו דזה שהארץ מוציאה פריה, היא הסיבה לשמוח ולהודות על עצם הארץ. ומשום דע"י שיש לנו מהארץ את טובה ופריה, הרי אנו שמחין בזה שיש לנו את עצם הארץ המוציאה פריה. וממילא הרי כל מה שיש לנו מהארץ, גם תחילת יבולה, כבר הוא סיבה לשמוח בהארץ, שהרי יש לנו כבר את פריה.

ואין מקום לחכות עד האסיף

כל פירות השנה שעברה. דהרי כל הקיץ עדיין קוצרים את פרי הארץ, הגדלים וצומחים מכח המטר של החורף, ונמצא דקבלת כל המטר של השנה, הוא ע"י הצלחת קצירת הפירות של כל הקיץ, עד סוף השנה, ואז קיבלו והוציאו את פרי המטר של כל השנה. וכיון שהמטר הוא נתינה שנתית, הרי השמחה בהמטר הוא בסוף השנה, כשקיבלו את כל פרי המטר ע"י קצירת כל פרי השנה, וכל ברכת השנה כבר אסופה אל הבית. ואז אנו שמחין בהמטר של שנה זו, ואנו חוגגין ומודים לה' על המטר של כל שנה זו.

ומשו"ה הרי זמן האסיף שהוא בצאת השנה, אז הוא זמן שמחת המטר, שהוא שמחת ההשגחה של הקב"ה על ישראל, לתת מטר ארצכם בעתו ולברך את השנה, ודו"ק.

הבאת ביכורים שתי הלחם בחג הקציר הודאה על עצם ירושת הארץ

וראיה לזה, דבחג הקציר השמחה וההודאה לה' הוא על עצם ירושת הארץ, ובחג האסיף הוא

בצאת השנה, שכבר קצרו ואספו את כל פריה, כדי להודות ולשמוח על הארץ, דהרי מיד שיש לנו את תחילת הקציר, כבר אנו שמחין בהפירות, וממילא בהארץ שהוציאה פריה. והיינו דשמחת הארץ בקצירת פריה תליא, וממילא כל קצירה כבר גורמת שמחת הארץ. [והא דצריכים קצירת שבעה שבועות, הרי"ז משום דצריך קצירה חשובה]. ומשו"ה מיד בתחילת הקציר כבר איכא שמחת הארץ, ומודים לה' על הארץ, ומשום דהקצירה היא גורמת שמחת הארץ.

הודאה על המטר בסיום האסיף דאז הוא זמן קבלת מטר כל השנה

משא"כ נתינת המטר הריהו נתינה שנתית, דכל שנה ושנה הקב"ה נותן מחדש מטר של שנה זו, וכדכתיב מרשית השנה ועד אחרית שנה, הרי דהנתינה היא כל שנה מחדש. דבזמן החורף ה' נותן מטר לכל השנה הבאה, וקבלת כל המטר של שנה זו הוא בצאת השנה, אחרי שקצרו את

שהוציאה את הפירות הללו, היא מאתו ית'.

ומעתה גם שתי הלחם, שהם באים לה' בתורת ביכורים, והם ביכורי ציבור, הרי הם נמי תודה לה' מהציבור על נתינת הארץ. ומוכח מזה דיום הביכורים שהוא בחג הקציר, חוגגין ישראל לה' את עצם נתינת הארץ לישראל. ומשום כך מביאין לפניו תודה שתי הלחם מפרי הארץ, על עצם ירושת הארץ. ומבואר מזה, דחג הקציר הוא חג על עצם ירושת הארץ.

קרבן חג האסיף הוא ניסוך המים ולא מפירות האסיף

ומאידך בחג האסיף, הרי הקרבן המיוחד של חג האסיף, [והיינו דוגמת שתי הלחם בחג הקציר, שהוא ממהותו של חג הקציר, מלבד המוספין], הוא קרבן ניסוך המים. וכמבואר במתני' (בסוכה דף מב:) וניסוך המים שבעה, ובגמ' מבואר דהוא הלכה למשה מסיני, או דילפינן לה מקראי, ועכ"פ הוא מדאורייתא. וזהו הקרבן המיוחד דחג האסיף.

על ההשגחה של ה' על א"י תמיד, שמתבטאת ע"י נתינת המטר, היא מהא דבחג הקציר מקריבין לה', שתי הלחם ביכורים לה', כמבואר בפר' אמור (ויקרא כג טו). ומשו"ה הרי נקרא החג בתורה בפר' פינחס (במדבר כח כו) יום הביכורים, והיינו דמקריבים לה' בתורת תודה על הקציר, מתבואה החדשה, מנחה לה' שתי הלחם.

והנה הרי יש גם ביכורי יחיד, ובביכורי יחיד מבואר בפרשת כי תבא דאיכא מצות קריאה, והקריאה היא הודאה על עצם ירושת הארץ, וכדכתיב שם (דברים כו ג) הגדתי היום לה' וכו' כי באתי אל הארץ אשר וכו', ויביאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.

הרי מבואר מזה, דהבאת הביכורים הוא הודאה לה' על עצם נתינת הארץ לישראל. והיינו דכיון דה' הוא נתן לנו את הארץ, משום כך הרי לוקחים את ראשית פרי האדמה שהארץ מוציאה, ומביאים אותם תודה לה', לומר בזה, שהארץ

דכיון דהשמחה היא בעצם הארץ שמוציאה פריה, משו"ה לוקחין מהארץ עצמה את לחמה שמוציאה, ומביאין אותו קרבן לה', להודות על הארץ שנתן לנו, דע"י הבאת "פרי האדמה" בזה מודים לה' על האדמה עצמה.

משא"כ בחג האסיף, דנתבאר דהחג הוא על השגחת ה' על שנה זו, לברך אותה ע"י מטר, דבזה מתבטאת השגחת ה' על א"י, לברך אותה במטר כל שנה, וכדכתיב בקרא הנ"ל בפר' עקב, למטר השמים תשתה מים, עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה. משום כך קרבן ההודאה לה' הוא דוקא ע"י ניסוך ה"מים", שלוקחים מהמים שהמטיר ה' בשנה זו, ומביאין לו תודה על המים, להודות בזה על השגחתו בשנה זו, שנתן לנו מים ומטר.

ומוכח מזה להדיא היסוד שנתבאר, דחג הקציר הוא על עצם הארץ. וחג האסיף הוא חג על השגחת ה' על שנה זו, לתת מטר הארץ בעתו.

ולכאורה צ"ב, מה ענין קרבן דניסוך המים לחג האסיף. והביאור הוא, משום דהוא הודאה על המטר, שע"ז יש לנו את האסיף, וכדכתיב (דברים יא יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך וכו'.

אלא דאכתי צ"ב, מ"ש חג הקציר דקרבנו הוא דוקא "לחם", והיינו עצם הדגן מפרי הארץ תודה לה', ומ"ש חג האסיף דקרבנו הוא דוקא "מים", ולא לחם כלל, דהרי בתרי החגים, הן בחג הקציר והן בחג האסיף, תרווייהו הם על פרי הארץ. וא"כ אמאי נתחלקו בקרבנותיהם, דהקרבן תודה של חג הקציר הוא "לחם" והקרבן תודה של חג האסיף הוא "מים".

חג הקציר ההודאה על פירות הארץ חג האסיף על ההשגחה של ירידת המטר

אמנם למשנ"ת הוא מבואר נפלא, דחג הקציר הוא חג על הארץ, והיינו על עצם ירושת הארץ מאת ה'. ומשום כך ההודאה לה' היא ע"י "פרי הארץ", בהבאת הלחם,

זמן הודאה על השגחת ה' ועל המטר דייקא בזמן שרואים את הצלחת המטר

ומעתה מבואר הא דחג הסוכות הוא דוקא בחג האסיף, ולא בחג הקציר. ומשום דהזמן לחוג את השגחת ה' על ישראל, הוא דוקא בצאת השנה. דכיון שנתבאר דהביטוי להשגחת ה' הוא ע"י נתינת המטר בעתו, לאחר שיש לנו כבר את הארץ עצמה, הרי ההשגחה התמידית בתוך א"י, נצרכת ומתבטאת בעיקר בנתינת המטר, להצליח את השנה, וכדכתיב בפר' הנ"ל, תמיד עיני ה' אלוֹקֶיךָ בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, והפ' הוא לנתינת המטר, כדכתיב לפני זה למטר השמים תשטה מים. והרי הצלחת השנה במטר חזינן בצאת השנה, שאז קיבלו את כל המטר של שנה זו, ע"י הצלחת הפירות של כל השנה, וכמשנ"ת לעיל. וממילא בצאת השנה, בקבלת כל המטר של שנה זו, אז אנו חוגגין לה' את נתינת המטר.

וכיון דבנתינת המטר שם מתבטא השגחת ה' על ישראל, הרי שמחת המטר היא ממילא שמחת השגחת ה' על ישראל. ומשו"ה

הרי עתה הוא הזמן לחוג את חג הסוכות, דע"י הסוכות אנו מזכירין, ומודיעין את השגחת ה' על ישראל שהיתה במדבר, ונמשכת תמיד גם בא"י. דהמדבר היה גילוי שישראל נמצאים תמיד תחת השגחת ה', וגם בא"י הם חוסים בצל השגחת ה' ממש כמו במדבר. וכמשנ"ת לעיל, דזהו מתבאר מפס' וזכרת וכו'. ובצאת השנה בחג האסיף, שחוגגין את חג הצלחת השנה ע"י המטר בעתו, אז חוגגין את חג הסוכות, לומר שאנו נמצאין בצל השגחת ה' תמיד, והוא משגיח עלינו, לתת מטר הארץ בעתו, ולקיימנו ולהצליחנו תמיד, בכל תבואתנו ומעשה ידינו.

משא"כ בחג הקציר, דהוא חג על עצם הארץ הטובה שיש לנו, וכמשנ"ת, דבשעה שהארץ מוציאה ביכורי פירותיה, אז אנו שמחין וחוגגין את עצם הארץ ופריה שיש לנו מאת ה'. אז אין הזמן לחוג את חג הסוכות, כיון דאין אנו חוגגין עתה את השגחת ה' בא"י. ורק בצאת השנה, דקיבלנו את המטר של שנה זו, ואנו חוגגין את הצלחת המטר השנתית, אז אנו חוגגין את השגחת ה' עלינו תמיד בהמטר, ע"י חג הסוכות, ודו"ק.

רק בצאת השנה, כשחוגגין את חג השנה.

אמנם לפי"ז, הרי הגדרת חג האסיף הוא חג על הצלחת השנה, ובזה הוא שונה במהותו מחג הקציר. דהרי באמת צ"ב הא דאיכא תרי חגים בתורה על פרי הארץ, חג הקציר וחג האסיף. דתרווייהו מבוארים בתורה דהם על פרי הארץ, חג הקציר הוא על קצירת ביכורי מעשיך, וחג האסיף הוא על אסיפת מעשיך מן השדה. דלכאורה הם תרווייהו על אותו ענין, והיינו על זה שיש לנו את טובה ופריה של הארץ, וזה לא מסתבר שיהא תרי חגים על ענין אחד ממש.

אמנם למשנ"ת חלוקין הן במהותם, בזה דחג הקציר אינו חג על הצלחת השנה, ואינו חג השנה. אלא דהוא חג על עצם זה שיש לנו ארץ טובה, המוציאה פריה וטובה, והוא חג על עצם הארץ, ואינו שייך כלל להצלחת שנה זו. ורק עצם מה שיש לנו ארץ טובה, ורק דהסיבה לזה הוא מה שהארץ מתחילה להוציא פריה, וחג האסיף הוא בצאת השנה על הצלחת שנה זו, והוא חג שמיוחד על השנה, ובזה הוא שונה במהותו מחג הקציר, וזהו

גדר החילוק בין חג הקציר לחג האסיף

והנה לביאור זה, הרי הא דחג הסוכות, והיינו חג ההשגחה, הוא בשעת האסיף, הוא משום דהוא בצאת השנה, ואז חוגגין את הצלחת כל השנה כולה. דבשעת האסיף אסופים כבר כל פרי השנה אל הבית, והוא "חג השנה", ומשו"ה חוגגין את חג ההשגחה. משום דהצלחת "השנה" תלויה בהשגחת ה' על שנה זו, שתצליח ע"י המטר. דהשגחת ה' מוגדרת בתורה בתורת השגחה שנתית, וכדכתיב בקראי הנ"ל בפר' עקב, תמיד עיני ה' בה וכו', מרשית השנה ועד אחרית שנה, והיינו ע"י המטר, דהמטר הוא נתינה שנתית.

משא"כ חג הקציר אינו חג השנה, אלא דהוא חג על עצם מה שיש לנו ארץ טובה המוציאה פירות, והוא חג על הארץ ועל הפירות, ללא קשר להצלחת השנה, אלא ע"ז שה' הנחילנו ארץ טובה המוציאה פירות, והוא על עצם ירושת הארץ. ומשו"ה אין בה מקום לחג ההשגחה, כיון דהשגחת ה' הוא השגחה שנתית, וזה שייך

הארץ שיש לנו מכבר. אבל אין כאן נתינה מחודשת מאת ה', ואין כאן ירושה חדשה. ורק דבתחילת הוצאת הארץ פריה, אנו מתעוררין לשמוח בירושת הארץ הראשונה, ולחוג את חג הארץ לה'. ומשום כך אין החג והשמחה אלא יום אחד.

משא"כ חג האסיף, שהוא חג השנה על הצלחת שנה זו, הרי היא נתינה מחודשת של הצלחת שנה זו, וכיון דיש כאן נתינה וקבלה מחודשת של כל שנה ושנה, וממילא הרי כל שנה הוא דבר חדש ומיוחד, של הצלחת שנה זו. ומשום"ה יש כאן שמחה גדולה של חג ז' ימים לה'.

הוספת החגיגה בחג האסיף, שהוא חג על הצלחת שנה זו.

חג האסיף ז' ימים וחג הקציר יום אחד

ולפי"ז יהיה מבואר, הא דחג האסיף הוא חג גדול יותר מחג הקציר, דחג הקציר הוא יום אחד, וחג האסיף ז' ימים. ומשום דהרי את עצם הארץ אין אנו מקבלים ונוחלים כל שנה מחדש, דהרי יש לנו את הארץ כבר מעת שנכנסנו לא"י, וה' הנחילנו את הארץ, וא"כ אין כאן ירושה חדשה כל שנה. ורק כיון דהארץ מתחילה עכשיו להוציא פירותיה מחדש, הרי"ז מעורר אותנו, לשמוח בעצם

ה. חג הקציר הודאה על הארץ - חג הסוכות שמחה בטובת השלום

עצם הטובה שבה אנו שמחין, אין חילוק בין חג הקציר לחג האסיף, דתרווייהו הם על טובת פריה וטובה של הארץ, דאנו שמחין בתבואת הארץ. ורק דהסיבות המביאות אותנו, שיהא לנו טובה זו של תבואת הארץ, הם תרתי, א' עצם זה שיש לנו ארץ

חג הקציר וחג האסיף על שני טובות נפרדות

אמנם לעיל בסימן א' אות ג', נתבאר הגדרה אחרת בחילוק חג הקציר מחג האסיף. דלביאור הנ"ל דחג הקציר הוא "חג הארץ", וחג האסיף הוא "חג הצלחת השנה", עדיין המהות של

בו ושמח ומתענג עליו. אמנם הנאתו ושמחתו הוא מ"הדבר" שיש לו, דהנאתו ושמחתו הוא על הדבר שמחוצה לו, והוא גורם לו תענוג ושמחה. ובזה כלול כל הטוב שבעולם, כגון עושר וכבוד, ובנים, ומאכל ומשתה. שכל הדברים האלו, הרי שמחת האדם הוא מה שהוא מתענג, ונהנה מדבר שחוצה לו, שגורם לו שמחה ותענוג.

אמנם יש טובה אחרת, שהיא "טובת השלום". ששמחת טובה זו של שלום אינה מדבר שחוצה לו, אלא שהוא שמחת הנפש עצמה, דהנפש שרויה בשמחה והיא נעימה ושמחה. והוא ע"י שהאדם הגיע אל מצב של מנוחה ושלוה, ויש לו "מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח", כלשון תפילת מנחה בשבת. אז מתרחב לבו, והשמחה שורה עליו בעצם, והוא שמח בעצם נעימות נפשו. וזהו טובת השלום.

בהאסיף נתחדש שלום שכבר גמרו לקצור כל פירות הארץ

וביארנו דחג הקציר הוא על טובת הברכה שיש לנו, ומשום

טובה מצד עצמה. ב' מה שה' מצליח את השנה ע"י השגחתו, בנתינת המטר של כל שנה, שתצליח בפרותיה.

ומשו"ה יש כאן שתי שמחות בשתי הסיבות, דחג הקציר הוא שמחה על הסיבה הראשונה, שהיא הארץ עצמה, וחג האסיף הוא על הסיבה השנייה, שהיא השגחת ה' על הצלחת שנה זו ע"י המטר. אמנם התוצאה של ב' הסיבות היא אחת, שיש לנו את טובה ופריה של הארץ לאכלה. וזהו הטובה שאנו שמחין בה, הן בחג הקציר והן בחג האסיף.

אמנם למשנ"ת לעיל בסימן א' אות ג', הרי חג הקציר וחג האסיף חלוקין בעצם מהות הטובה שאנו שמחין בה. דחג הקציר הוא חג על עצם פריה וטובה של הארץ, שיש לנו לאכלה ולשבוע מטובה, וחג האסיף הוא חג על ה"שלום" שיש לנו, ע"י שפירות הארץ אסופים אל בתינו.

והיינו דיש שתי טובות יסודיות בעולם, א' טובת הברכה. ב' טובת השלום. דטובת הברכה הוא כל דבר טוב, שאדם חפץ

מטובה, מ"מ כיון דהרי שאיפת האדם הוא לקצור את "כל" פרי הארץ של שנה זו, וקצירת כל פרי הארץ נמשכת על סוף הקיץ, שהוא זמן האסיף. משו"ה הרי עד שעת האסיף, חסר לו את שלימות הטובה אשר תאווה נפשו, וזה מחסר בשלוותו. ומשו"ה אף שיש לו עצם הטובה והפירות לשבוע מטובם, והוא שמח וחוגג בעצם הטובה בחג הקציר, מ"מ שלוות נפשו עדיין אין לו עד סוף הקיץ, בשעת האסיף, שאז קצר כבר אל כל פרי וטוב הארץ.

עוד נתחדש שכבר אין טרודים עוד במלאכה

ותנאי ב' להשלום, שלא יהא טרוד בעבודה, דעצם העבודה והטירדה בעבודה, גוזלת את מנוחתו ושלוותו. והרי משעת הקציר עד האסיף טרודים בעבודת השדה של קצירה וזריה, וכל עבודות השדה, שהרי קצירת כל הפירות הוא עד סוף הקיץ, וגם עבודת האסיפה אל הבית. ומשו"ה רק בשעת האסיף שהוא בסוף הקיץ, שכבר כל הפירות אסופים אל הבית, אז מגיע האדם אל מנוחתו מעבודת השדה. ויש לו כבר התנאי השני להשלום.

דע"י קצירת פרי הארץ, יש לנו את טובה ופריה של הארץ, ואנו יכולים כבר לאכול מפריה ולשבוע מטובה. וכיון שקיבלנו פרי הארץ וטובה, אנו חוגגין לה' את חג הברכה. וזהו חג לה' על הברכה שנותן לנו, וזה כולל את כל הטוב והברכה, שיש לנו בשנה זו.

אמנם חג האסיף, אינו חג על עצם הברכה והפירות שיש לנו להתענג עליהם, ומשום דזה כבר היה לנו בחג הקציר, ולא נתחדש עתה בשעת האסיף טובה זו. והטובה המתחדשת בשעת האסיף, היא "טובת השלום". דבשעת הקציר עדיין לא היה לנו טובת השלום, דהתנאים לטובת השלום הם שלשה, א' שיהא להאדם "כל" הטוב שחפץ בו. ומשום לכל זמן שחסר לו קצת מכל אשר תאווה נפשו, הרי חסרון זה מחסר בשלוות נפשו. ואף שיש לו הרבה טובה להתענג עליה, מ"מ הרי נפשו אינה שליוה, כיון דחסר לו דבר אשר תאווה עליו נפשו.

ותנאי זה עדיין חסר בשעת הקציר, דאף שכבר קוצרים את פרי הארץ, ויש כבר את חלבה ודובשה של הארץ לשבוע

הרגשת הבטחון רק אחרי שהפירות אסופים אל תוך ביתו

והתנאי הג' הוא, שהאדם יהא לו "בטחון" בטובתו. והיינו שאף שאדם יש לו כל טוב אשר תאוה נפשו, ואינו עסוק בעבודה, מ"מ כדי שתהא לו בנפשו מנוחת שלום ושלווה, צריכה נפשו להיות שקטה ובוטחת, בהמשך שלווה וטובתו. דאם אין להאדם בטחון בשלוותו וטובתו, והוא דואג דאגת מחר, זה עצמו מחסר בשלומו ובשלוותו, דנפשו אינה שקיטה, כי אינו בטוח בשלומו. וכדי שיהא לאדם השלום והשלווה, צריך שיהא לו בטחון בשלוותו, שאז הוא מגיע לשלימות השלום והשלווה.

ומשום כך הלשון בתפילת מנחה דשבת הוא, מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח. והיינו דתנאי יסודי לשלום ושלווה הוא, "שקט ובטחון" בטובתו ובשלוותו.

וקיום תנאי זה דבטחון בטובה, מתקיים דוקא בשעת האסיף ע"י עצם האסיף, והיינו שכל הפירות "אסופים" אל הבית. ומשום דמשעת הקציר עד

האסיף, הרי הפירות הם בשדה, ואינם אסופים אל הבית. וכיון שאין הטובה תחת ידו של האדם בביתו, אינו מרגיש עדיין בטוח בפירותיו, משום דבשדה אין הפירות שמורים דיים. וכל זמן שאינם אסופים אל ביתו ואוצרותיו, אין לו עדיין הרגשת הבטחון בטובה. ורק אחרי האסיף, שכל הפירות כבר אסופים אל ביתו, ואסמיו מלאים כל טוב הארץ, אז הוא מגיע אל הרגשת הבטחון, בזה שכל הטובה נמצאת בביתו תחת שליטתו, והוא יושב בביתו על רוב הטובה האסופה ושמורה אצלו בביתו. והרגשת בטחון זה שבא בשעת האסיף, מביאו אל מנוחת שלום ושלווה "השקט ובטח".

ונמצא לפי"ז, דחג הקציר הוא חג על עצם הברכה והטובה, שנתן לנו ה' להתענג עליהם. דעצם הברכה והטובה יש לנו כבר משעת הקציר, לאכול מפרי הארץ ולשבוע מטובם. וחג האסיף הוא חג על השלום והשלווה, שמגיע אלינו ע"י אסיפת הטובה אל הבית, ואנו חוגגין לה' את "חג השלום".

חג האסיף הוי על פרי הארץ המביא לשלום

והנה אף דעצם הטובה של חג האסיף הוא "השלום", מ"מ, כיון דזה שהגיענו אל השלום הוא, מה שיש לנו את כל פרי וטוב הארץ אסופים אל הבית, דהרי התנאי הראשון לשלום הוא, שיהיה להאדם כל טובה אשר תאווה נפשו, דאם חסר לו טובה הרי אין לו שלום. וא"כ נמצא דהתנאי והסיבה שהגענו אל השלום הוא, פרי הארץ שנתן לנו ה'.

ומשום כך אנו מודים לה' בחג האסיף, ע"י לקיחת ד' מינים מאסיפת תבואת הארץ, כיון דתבואת הארץ היא הסיבה שבאנו אל השלום, אבל ההודאה והשמחה הוא על טובת השלום. ורק אנו שמחין בתבואת הארץ בתורת שמחה בתנאי השלום שהוא הפירות, וכמשנ"ת כל זה בסימן א' אות ד', ודו"ק.

עיקר השמחה בחג האסיף בבטחון שיש מזה שהפירות אסופים בבית

והנה למשנ"ת, הרי ה"בטחון" בהטובה הוא תנאי סודי להשלום, וזה בא ע"י האסיף, מה שהפירות

"אסופים" ושמורים תחת ידו של האדם בביתו. וזה נותן לו הרגשת הבטחון, המביאתו לשלום ושלווה.

ונראה דלישנא דקרא מוכח, שתנאי זה ד"בטחון", הוא העיקר דחג האסיף. והיינו דזהו התנאי העיקרי החסר עדיין משעת הקציר, והוא המתחדש בחג האסיף, שמשו"ה מתחדש עי"ז השלום בחג האסיף.

ומשום דאף שביארנו דאיכא עוד שני תנאים להשלום, החסרים עד האסיף, והם תנאי א', שיהא להאדם "כל" הטובה, וזהו חסר משעת הקציר עד האסיף. דאף שיש כבר טובה, דהיינו פרי הארץ לשבוע מטובם, מ"מ עדיין אין לו כל פרי השנה על האסיף. ותנאי הב' הוא, מה שיש לו עבודה בשדה עד האסיף, שזהו מחסר בשלוותו. מ"מ נראה דאה"נ דזהו אמת, מ"מ עיקר הדגשת הקרא הוא על תנאי הג', שהוא הבטחון שחסר עד האסיף, ומגיע ע"י האסיף. מזה דהתורה מגדירה את החג בתורת חג "האסיף", "באספך" מעשיך מן השדה, והיינו דאסיפת הפירות אל הבית מן השדה הוא סיבת החג.

ומבואר דהשמחה הוא בזה שהפירות "אסופים" בבית, ואינם

ונראה דענין השמחה והטובה המיוחדת, שיש בהשגחת ה' על ישראל, הוא "טובת השלום", דע"י שיששראל נמצאים בצל השגחת ה' עליהם, הרי יש להם את ה"בטחון" בטובתם ובשלוותם, והם שוכנים בטח. דהרי נתבאר, דתנאי יסודי בשלום ושלוחה הוא, הרגשת הבטחון בהטובה והשלוחה שיש להאדם. דאם אדם יש לו כל טוב, אבל אינו בטוח בהמשך מצב הטובה, הרי דאגתו על המחר מחסרת ממנו את השקט הנפשי, הדרוש למצב של שלום ושלוחה. ורק הבטחון בהטובה ובהשלוחה, הוא דמביא להאדם את המנוחת שלום ושלוחה השקט ובטח.

ומעתה נראה, דעיקר ענין טובת ההשגחה של ה' על ישראל, הוא ה"בטחון" שיש לישראל עי"ז, שהם נמצאים תחת השגחת והגנת ה' עליהם, להצליחם בכלכלתם ובמעשה ידיהם, ובטוחים בהגנת ה' עליהם.

ב' טובות הן – טובת עצם הארץ וטובת השלום

ולפי"ז נמצא, דב' הטובות שנתן ה' לישראל בא"י, וכמשנ"ת, א' עצם הארץ הטובה אשר היא זבת חלב ודבש. ב' מה שה' משגיח עליהם תמיד להצליחם בכלכלתם, בפרי

נמצאים בשדה. דלא כתב קרא בגמרך לקצור כל פרי הארץ, וכן לא כתב במנוחתך מעבודת השדה, אלא "באספך מעשיך מן השדה". ומשמע דעצם "אסיפת הפירות אל הבית מן השדה" הוא השמחה. וזה רק ענין תנאי הג' דבטחון בהפירות, דכל החילוק בין אם הפירות הם בשדה או שהם אסופים אל הבית הוא, רק בהבטחון שיש להאדם כשהפירות אסופים אל הבית, והם תחת ידו ושמירתו, וכשהם בשדה אינם תחת שליטתו, ואינם שמורים דיים, ואין לו עדיין הרגשת הבטחון בהם. ומשמע מזה דעיקר הדגשת הקרא הוא, על הרגשת הבטחון המתחדש בהאסיף, שזהו מביא לידי שלום. ואז חוגגין את חג השלום ודו"ק.

שייכות חג הסוכות לחג האסיף דע"י השגחתו ית' יש להם שלום ובטחון

ומעתה נראה לבאר הא דשייכא חג הסוכות לחג האסיף. ומשום דהרי חג הסוכות היינו חג השגחת ה' על ישראל, וכמשנ"ת, דתקופת המדבר הוא גילוי, שיששראל נמצאים תמיד תחת צל השגחת ה', גם בא"י, וכמבואר בפ' זוכרת וכו', בפ' עקב וכהנ"ל.

דהרי גם שאר ארצות גויים, שאין להם השגחה מיוחדת של ה', מ"מ יש להם כבר פרי הארץ לאכלם. ואף דהם צריכים בודאי למים ומטר, מ"מ הרי יש הנהגה טבעית מאת ה' בכל הארצות של מים ומטר.

וכיון שכן, הרי כשיש לאומה ארץ כבר חשוב שיש לה פרי הארץ לאכלה, ע"י עצם הארץ שיש לה. שהרי באופן טבעי הארץ מוציאה פירותיה, ע"י הנהגה הטבעית של המטר. וא"כ גם ישראל, בזה שה' נתן להם את עצם הארץ, אשר היא זבת חלב ודבש, בנתינת הארץ עצמה, כבר חשוב שנתן להם טוב ופרי הארץ לאכול ולשבוע מטובם, כיון דיש להם ארץ טובה, הרי באופן טבעי כבר תוציא פירות טובים.

טובת הארץ כבר ניתנה וההשגחה התמידית מוסיפה את טובת השלום

ונמצא דנתינת עצם הארץ כבר חשוב נתינת טובה וברכה לישראל, והוספה זו דה' משגיח על ישראל תמיד בתוך א"י, להצליחם ולתת מטר הארץ בעתו. הרי טובה זו דהשגחה

הארץ ובמעשה ידיהם. ולכאורה מהות הטובה שיש לישראל מב' הדברים אחת היא, דהן מה שיש להם את עצם הארץ, והן השגחת ה' עליהם להצליחם, מביא להם תוצאה אחת, שיש להם את טובה ופריה של הארץ, לאכלם ולשבוע מטובם.

אמנם למשנ"ת, באמת ב' טובות הן בעצם מהות הטובה שיש לישראל. דטובת עצם הארץ הוא, מה שיש לישראל ארץ זבת חלב ודבש, לאכול מפריה ולשבוע מטובה. אמנם טובה זו של השגחת ה' עליהם תמיד, הוספת טובה זו היא מהות טובה אחרת, והוא "טובת השלום". דכדי שיהא להם את "טובת הברכה", דהיינו פרי הארץ לאכול מפריים ולשבוע מטובם, בזה סגי בעצם נתינת הארץ לישראל. דכיון דיש להם ארץ זבת חלב ודבש, הרי אף לולא שיהא להם השגחה מיוחדת של ה' בתוך הארץ, להצליחם ולתת מטר הארץ בעתו, אלא דהנהגת ה' אתם בתוך א"י, יהא בדרך הטבע, וכמו שאר ארצות גויים, דהנהגתם הוא בדרך הטבע, וכמשנ"ת לעיל, נמי יהא להם כבר את טובת פרי הארץ לאכלם ולשבוע מטובם.

הרי עי"ז יש להם בטחון בטובתם, דהרי יש להם הגנה והשגחה טובה השומרת עליהם, ועי"ז שורה עליהם מנוחת שלום ושלוחה והשקט ובטח, והם שוכנים בטח.

חג הסוכות וחג האסיף חג אחד הם – חג השלום

ונמצא דהשמחה בטובת הסוכות הוא, שמחה בטובת השלום. דהסוכות הרי מודיעות את השגחת והגנת ה' על ישראל, ובזה שיש לישראל את הגנת ה' עליהם הריהם בטוחים בטובתם, והם שוכנים בטח בשלום ושלוחה.

ומעתה הרי מבואר נפלא, הא דחג הסוכות מישך שייכא לחג האסיף. ומשום דהרי חג האסיף הוא חג על השלום והשלוחה, המתחדש ע"י אסיפת התבואה אל הבית. וכמשנ"ת דזהו הוספת טובת האסיף על טובת הקציר, דחג הקציר הוא על זה שיש לנו את עצם פרי וטוב הארץ לשבוע מטובם, והוא שמחה על טובת הברכה. דעצם פרי וברכת הארץ יש לנו כבר משעת הקציר ואילך, ועי"ז אנו חוגגין את חג הקציר. והטובה המתחדשת בשעת האסיף, הוא טובת

אינה הוספה בעצם נתינת פרי הארץ וברכתה, לאכלם ולשבוע מטובם, דטובה זו דעצם פרי וברכת הארץ, מתייחס כבר לעצם נתינת הארץ, וכמשנ"ת, דארץ טובה באופן הנהגה טבעית של מטר מוציאה פירות טובים.

אמנם הטובה זו של השגחת ה' על הצלחת הארץ ע"י המטר, היא "טובת השלום והשלוחה". דאף שיש כבר ארץ טובה, מ"מ כיון דיש דאגה בלב על הצלחת פרי הארץ, כי אולי לא יהא מטר בעתו, דהרי הנהגה הטבעית של המטר אינה הנהגה בטוחה וקבועה, דהרי יש שנים שאין יורד מטר בעתו, והם שני רעב. ונמצא דבהנהגה הטבעית של המטר אין בטחון ושלוחה, וכל העמים אף שיש להם ארץ טובה, מ"מ אין להם מצב של בטחון בטובתם. דהרי ההנהגה הטבעית היא מלאה פגעים, דאולי לא יהא מטר ושאר פגעים.

אמנם ישראל יש להם טובה זו, שה' משגיח עליהם תמיד בתוך א"י, והם נמצאים תחת צל השגחת ה' המשגיח על הצלחת כלכלתם, לתת להם מטר בעתו, ולהגן עליהם מכל מיני פגעים.

אצל אומות העולם אף אחר האסיף חסר בשלום ובטחון מפני דאגת המחר

וביתר ביאור נראה, דבשעה שישאל אספו את תבואתם אל ביתם, והגיעו אל מצב האסיף, שכל טובתם אסופה אל ביתם תחת ידם, ושמורים תחת שליטתם, ומצב זה דאסיף מביא עליהם מנוחת שלום. הרי אף שאסיף מביא באופן טבעי את מנוחת השלום, מ"מ עדיין חסר בהרגשת השלום האמיתי, והיינו הרגשת הבטחון האמיתי בהטובה והשלווה, לולא "חג הסוכות", דחג האסיף חסר הוא לולא חג הסוכות.

דהנה כל העמים, אף שאספו את תבואתם אל ביתם, ויש גם להם את עצם האסיף, אשר באופן טבעי הוא מביא הרגשת שלום, בזה שהטובה והברכה אסופה תחת ידם, והם בטוחים בטובתם. מ"מ עדיין אין להם את הרגשת הבטחון האמיתי, כיון דאינם יודעים מה יהיה מחר, והיינו בשנה הבאה. דהרי אינם בטוחים בהמשך טובתם בשנה הבאה, דאולי לא יהא מטר ויהא שנת רעב, ואולי יהא שאר פגעים, אשר יפגעו אף בטובתם

השלום והשלווה. ומשום דכל זמן שאין הפירות אסופים אל הבית, אין עדיין להאדם הרגשת הבטחון בטובתו, ועי"ז חסר לו מנוחת שלום. וע"י האסיף, שהפירות אסופים אל ביתו תחת ידו ושליטתו, והם שמורים תחת ידו בביתו ואוצרותיו, הרי מגיעה אליו הרגשת הבטחון, המשרה עליו שלום ושלווה. ועל שמחה זו של שלום, אנו חוגגין את חג האסיף לה', והוא "חג השלום".

ומשו"ה מישך שייכא "חג הסוכות" ל"חג האסיף", דבחג האסיף שהוא "חג השלום", וישראל חוגגין לה' את טובת השלום שיש להם ע"י האסיף, הריהם גם חוגגין את חג הסוכות, והיינו חג השגחת והגנת ה' עליהם תמיד. שהרי טובה זו דסוכות, היא נמי טובת השלום. שע"י שהם חוסים בצל השגחת ה', הם יושבים שקטים ובטוחים, כי הם מרגישים בטוחים בהגנת ה' עליהם, וממילא הם מגיעים למנוחת שלום. ונמצא דחג האסיף וחג הסוכות חג ושמחה אחת היא, שהוא חג שמחת השלום.

להודיע ולהזכר שהם חוסים בצל הגנת ה' עליהם, ואין להם מה לדאוג דאגת מחר, דהרי הם נמצאים תחת הגנת ה'. והוא מגין ומשגיח עליהם, להמשך טובתם והצלחתם גם בשנה הבאה, ועיני ה' אלוקיהם עליהם ועל ארצם, להמשיך לתת מטר ארצם בעתו, מרשית השנה ועד אחרית שנה. ועי"ז הם באמת מגיעים אל הרגשת הבטחון בטובתם, ועי"ז הם שוכנים בטח, ויש להם מנוחת שלום ושלוה השקט ובטח.

וחג האסיף שהוא חג השלום, אינו שלם רק בצירוף חג הסוכות, דחג הסוכות הוא משלים את הבטחון שבא בחג האסיף. דע"י חג הסוכות נשלמה הבטחון האמיתי בהמשך טובתם ושלוותם, ועי"ז הוא דיש להם באמת את טובת ושמחת השלום, והם חוגגין לה' את טובת "שלומם", ע"י הסוכות שעושים בשעת האסיף.

ונמצא דחג הסוכות הוא השלמה לחג האסיף, דע"י האסיף והסוכות יחדיו, מגיעים אל מנוחת השלום. ומשו"ה חג הסוכות הוא בחג האסיף, ודו"ק.

ובפירותיהם האסופים אל ביתם, דהרי "אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר".

ונמצא דאף שיש להם את עצם האסיף, אשר באופן טבעי מביא הרגשת בטחון, בזה שהפירות אסופים ומוגנים תחת ידם, מ"מ אין הבטחון והשלום אמיתי ונכון, דדאגתם על המחר ושנה הבאה, גוזלת את מנוחתם ושלוותם האמיתי, ואין להם באמת מנוחת שלום, דאינם שוכנים בטח.

עם ישראל החוסים בצל השגחת ה' אינם דואגים ויש להם מנוחת שלום

ועם ישראל בשעת אסיפת תבואתם, לולא היה להם את ענין הסוכות ג"כ, לא היה להם מנוחת שלום אמיתי. ורק כיון שיש לישראל את ענין הסוכות, והיינו את השגחת והגנת ה' עליהם תמיד, והם חוסים בצל הגנת ה' עליהם, להצליחם תמיד בכלכלתם, הרי"ז מביא להם "בטחון" אמיתי בהמשך טובתם ושלוותם. ובשעת אסיפתם, שכל פירותיהם וטובתם אסופים אל ביתם, הם נכנסים לישב בסוכות,

חג הסוכות שייך דווקא לחג האסיף ולא לחג הקציר

ומעתה מבואר פשוט, הא דחג הסוכות לא שייך לחג הקציר אלא לחג האסיף. דהרי חג הקציר הוא על עצם הפירות והטובה, שיש לנו לאכול פרי הארץ ולשבוע מטובה. וכששמחין בעצם הטובה שיש לנו, אין כאן מקום לחג הסוכות, שהוא חג על ההגנה והשמירה שיש לנו מאת ה', שעצם הפירות מתייחס רק לעצם הארץ שיש לנו. וכמשנ"ת לעיל, דבזה שיש לנו א", כבר יש לנו באופן טבעי את פריה וטובה לאכלם. וממילא השמחה בעצם הטובה, מתייחסת בעיקר לשמחת הארץ. ואין מקום לחג הסוכות, דהסוכות שהם מציינים את הגנת ה' המיוחדת והתמידית על ישראל, אינה נצרכת לעצם הטובה, שזה סגי בעצם הארץ הטובה.

ונמצא דבחג הקציר שהוא חג על עצם הטובה, עיקר השמחה היא בעצם הארץ הטובה שיש לנו מאת ה', שעי"ז יש לנו את פריה.

אמנם בחג האסיף, שהשמחה אינה בגוף הטובה והפירות עצמם שיש לנו לאכלם, אלא בטובת "השלום" שיש לנו בשעת האסיף, ע"י שהפירות והטובה אסופים ושמורים בתוך הבית. ונמצא דעיקר השמחה הוא במה שטובתנו "מוגנת" ושמורה, דכשאנו מוגנים בטובתנו יש לנו בטחון ושלום. וממילא כאן המקום לשמוח בחג הסוכות, והיינו בהגנה ושמירה שיש לנו מאת ה' על קיומינו הכלכלי והצלחת פירותינו. דזהו הוספה חשובה ועיקרית על שמחת האסיף, שהיא שמחה על הגנת ושמירת טובתנו, והוא מביא לנו בטחון ושלום, ועי"ז יש לנו טובת "השלום".

ונמצא דחג האסיף, שהוא חג על זה שאנו מוגנים בטובתנו, ובטוחים בה ע"י האסיף. הרי עיקר השמחה הוא בהשגחת והגנת ה' עלינו על טובתנו ופירותינו, המתבטא ע"י הסוכות, ודו"ק.

ו. יבואר דחג הסוכות הוי הודאה על השלום והבטחון שיש לישראל

ההשגחה, שהוא הענן, והיינו ע"י הסוכות, דהרי סו"ס השמחה היא במה שה' נתן להם קיום במדבר, והיינו דהשמחה היא בקיום עצמו, שהוא ע"י המן והבאר. וא"כ היה צריך לעשות חפצא שמזכיר מן ובאר, שזהו עצם הקיום. ואמאי קבעה התורה דוקא לזכור את ענני הכבוד, שהם רק הביטוי להשגחת ה' על הקיום. דהרי השמחה שלנו אינו בענני הכבוד עצמם, אלא בהתוצאה שלהם, בהמן והבאר שבהם נתקיימו. וא"כ אמאי אנו עושים סוכות, ומזכירים דוקא את ענני הכבוד וצ"ב.

השמחה בהשגחת ה' אינה בתוצאה ממנה אלא בעצם ההשגחה עצמה

אמנם למשנ"ת מבואר שפיר, דהרי נתבאר דהשמחה בהשגחת ה' עלינו התמידית, גם בא"י, שזהו זכר וידיעת הסוכות, אינו בזה שע"ז יש לנו קיום וכלכלה, והיינו בהפירות והברכה עצמם. דבשביל עצם הפירות שיהא לנו לאכלם, בזה סגי בעצם נתינת הארץ, דארץ טובה מוציאה

יתמה אמאי עושים זכר רק לענני הכבוד ולא למן ולבאר

והנה נתבאר לעיל, דמ"ד בסוכה (דף יא:) דבסוכות הושבתי היינו ענני כבוד, אין הפי' דהזכר הוא לעצם הנס דענני כבוד לחודיה, דהרי במדבר היו ניסים יותר יסודיים לישראל, שהם המן והבאר, שע"ז חיו ונתקיימו. וא"כ לא מסתבר שיעשו זכר דוקא לנס ענני הכבוד לחודיה, ולא לניסי המן והבאר.

ונתבאר, דענני הכבוד היו ביטוי וסמל, להשגחת והגנת ה' על קיומם וכלכלתם של ישראל במדבר. וממילא הזכר לענני כבוד היינו זכר להשגחת ה', על קיומם הכלכלי של ישראל הניסית במדבר, והוא באמת ע"י המן והבאר.

ונמצא לפי"ז, דבאמת זכר הסוכות הוא לקיומם של ישראל הניסית במדבר, ע"י השגחת ה' עליהם לתת להם מן ובאר.

אמנם מ"מ צ"ב, הא דהזכר הוא דוקא להביטוי והסמל של

פירות, גם באופן טבעי. ועצם מה שיש לנו פירות לאכול ולהתקיים, זהו מתייחס לעצם נתינת הארץ. אמנם הוספה זו של השגחת ה' עלינו, היא הוספת טובה של שלום ו"בטחון ושלוה", דע"י שיש לנו הגנה תמידית של ה' עלינו, ממילא אנו בטוחים ושלוים.

ונמצא דהשמחה היא בהגנה וההשגחה עצמה, דההגנה והשמירה היא המשמחת אותנו, שע"ז יש לנו "בטחון" ושלוה. דכיון דהטובה היא "הבטחון והשלוה" עצמם, הרי הבטחון בעצם ההגנה תליא, דההגנה היא מביאה מצב של בטחון. וממילא דהחפצא של הטובה, הוא מה שיש לנו מגין ומשגיח, המביא לנו בטחון ושלוה.

ההודאה על ענני הכבוד היא על עצם ההשגחה

ומעתה הרי גם במדבר בהנס דענני כבוד, אף דאמת הוא כמשנ"ת, דענני הכבוד הם הביטוי והסמל להשגחת ה', והגנתו על ישראל לענין קיומם וכלכלתם והיינו המן והבאר, והמן והבאר מתחייבים ממילא

כתוצאה מענני הכבוד. אמנם השמחה בענני הכבוד אינו בהמן והבאר, והיינו בעצם הקיום שנתקיימו במדבר, אלא בעצם ענני הכבוד, והיינו בעצם ההגנה וההשגחה על ישראל לקיימם. דהרי הנס של ענני הכבוד לא היה לצורך עצם הקיום, דהא לזה סגי בהמן והבאר, שזה המקיימם. וא"כ מהו הצורך והחשיבות בהנס דענני הכבוד, אלא דהנס של ענני הכבוד היה, כדי להראות לישראל שה' מגין ומסוכך עליהם, והוא משגיח עליהם לקיימם, וממילא יהיו שקטים ושלוים ובטוחים בהגנתו, ויהא להם טובת השלום. דהנס של המן והבאר, היה לצורך עצם קיומם וחיותם. אמנם הנס דענני הכבוד, לא היה לצורך עצם הקיום, אלא לצורך "בטחונם ושלוותם" של ישראל, ע"י שישבו תחת הגנתו והשגחתו של ה', על קיומם וטובתם, וע"ז ירגישו בטוחים ושלוים.

ומעתה נמצא, דהשמחה היא בענני כבוד עצמם, ולא בהמן והבאר. דאין השמחה בחגהסוכות בעצם הקיום שנתן לנו' במדבר, אלא ב"השלום והבטחון" שנתן

לנו, ע"י שהגין והשגיח עלינו בענני כבודו, והושיבנו תחת הגנתו ושמירתו, ועי"ז היה לנו שלווה ובטחון, דהשלווה והבטחון בא דוקא ע"י עצם ההימצאות תחת הגנה ושמירה של ענני הכבוד. ואילו לא היו ענני כבוד, אף שהיה להם המן והבאר, הרי היה להם עצם הקיום. אבל הרגשת הבטחון והשלום, בא רק מעצם ההגנה, והיינו מהרגשת היותם מוגנים בצל ענני הכבוד.

ע"י הסוכות מתבטא השמחה על הגנת ה'

ומעתה כיון דנתבאר, דחג הסוכות הוא חג על השלום והשלווה, שבא ע"י הבטחון של ישראל, בהמשך טובתם ושלוותם, והסיבה לבטחונם הוא מה שהם נמצאים תמיד, גם בא"י, תחת צל השגחת והגנתו של ה', להצליחם בכלכלתם וטובתם. והשמחה היא בעצם ההגנה והשמירה של ה', שהימצאותם וישיבתם תחת הגנה ושמירה, הוא המביא את הבטחון.

והגילוי לזה שישראל יושבים תחת הגנת ה' היה בתקופת המדבר, ע"י ענני הכבוד, שאז ראו

עין בעין שהם יושבים תחת הגנת ה'. וזה היה גילוי לדורות, שגם בא"י הם נמצאים תחת הגנתו של ה', כמבואר בפרשת עקב בפס' וזכרת וכו' וכמשנ"ת לעיל. ומשו"ה חוגגים את חג הסוכות, והיינו את חג ההימצאות וישיבה תחת הגנת ה', שזה מתבטא ע"י הסוכות, שהוא מודיע ומזכיר הגנת ה' על ישראל ע"י ענני הכבוד.

ומשו"ה עושים דוקא את הזכר של ה"סוכות", דהשמחה היא בהחפצא של הסוכות, דהיינו בעצם ההגנה של ה' עלינו. ולא בהתוצאה של המן והבאר, דעי"ז הם שוכנים בטח. והחג הוא על מה שישראל שוכנים בטח, ע"י הימצאותם תחת הגנת ה' עליהם, להמשך טובתם וכלכלתם ודו"ק.

וגם למ"ד סוכות ממש, ולמשנ"ת הזכר הוא לנס הקיום הכלכלי של ישראל במדבר, נמי אין השמחה בעצם "קיום הכלכלי", אלא ב"השגחת והגנת ה'" על הקיום הכלכלי. אלא שעצם הקיום "בתקופת המדבר", הוא מבטא השגחת והגנת ה' על קיומנו ודו"ק.

ז. מהותו ומעלתו של א"י שהוא מביא את ישראל לשלום ובטחון

ע"י רוב טובה שאסופים לישראל באוצרותם באים לשלום

ובשלוה, וכדכתיב וישכון ישראל
בטח בדד עין יעקב.

והא דכתיב אל ארץ דגן ותירוש,
היינו דסיבת משכנם בטח
וסיבת שלוותם, הוא אל ארץ
דגן ותירוש. והיינו דכיון שיש
להם דגן ותירוש בארצם, הריהם
שוכנים בטח. וכמשנ"ת, דבחג
האסיף הדגן והתירוש האסופים
אל הבית, הם התנאי והסיבה
להשלום והשלוה. דכשיש
לאדם רוב טובה וברכה בביתו
ובאוצרותיו, הריהו מגיע אל
הרגשת השלום והבטחון.

חג הסוכות הוא לבטא הוספת שלמות השלום ע"י השגחת ה' שמביא לשלוה ובטחון

והנה כאן בענין חג הסוכות
ביארנו, דהשייכות של חג הסוכות
לחג האסיף הוא, דהסוכות הם
הוספה ושלמות של חג האסיף.
דהאסיף הוא סיבה למצב של
שלום ושלוה, כיון דכל הפירות
והטובה אסופים אל ביתו,
הרי"ז מביא לו הרגשת שלום,

והנה בסימן א' אות ג' נתבאר,
דהקרא המביע את טובת ומצב
האסיף, דהוא "השלום" שבא
ע"י האסיף, הוא הקרא דכתיב
בפרשת וזאת הברכה (דברים
לג כח), "וישכון ישראל בטח
בדד עין יעקב אל ארץ דגן
ותירוש אף שמיו יערפו טל".

וביארנו דקרא דהכא לא איירי
מעצם טובת הדגן והתירוש,
שיש להם לישראל לאכלם
ולשבוע מטובם, כמו הקרא
דכתיב בפרשת עקב, (דברים
ח ז-י) כי ה' אלוֹקֶיךָ מביאך אל
ארץ טובה, ארץ חטה ושעורה
גפן וכו', ואכלת ושבעת וברכת
את ה' אלוֹקֶיךָ. דקרא זה איירי
לענין עצם הטובה שיש לישראל
בא"י, שהיא הדגן והתירוש וכל ז'
המינים, והם שמחים באכילתם
ושבעים מטובם. אמנם הקרא
דוֹזאת הברכה, איירי לענין "טובת
השלום" שיש לישראל בא"י,
ששוכנים בטח, והיינו בבטחון

רבי שמואל

**בקרא "וישכון ישראל בטח"
מבואר דיש בא"י ב' התנאים
לישב בטח**

ולפי"ז נראה, דהכא בקרא דוזאת הברכה, דכתיב ביה טובת השלום של ישראל שהם שוכנים בטח, כתיב ביה "וישכון ישראל בטח בדד" וכו', "אל ארץ דגן ותירוש" "אף שמיו יערפו טל".

ונראה דהכא כתיב ב' התנאים הנ"ל, ד"אסיף" ו"סוכות", שהם התנאים למשכון בטח ושלוה. ד"אל ארץ דגן ותירוש" הוא התנאי דהאסיף, וכמשנ"ת דהארץ מוציאה פירות טובים של דגן ותירוש. וע"י שיש להם דגן ותירוש, זהו סיבה ראשונה להשלוה והבטחון. והתנאי הב' הוא, "אף שמיו יערפו טל", והיינו הבטחון שהשמים יתנו טל ומטר.

ופשוט דהכוונה היא, שבא"י יש להם בטחון בה' שיתן להם מטר ארצם בעתו, וכדפרש"י ד"ה אף וכו', אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, ויתן לך האלקים מטל השמים וכו' עכ"ל. הרי דאף שמיו יערפו טל, פי' דהם בטוחים בזה שה' ימטיר להם מן השמים טל ומטר.

כיון דיש לו "כל" טובה, וגם היא שמורה בביתו. אמנם כדי שיהא לו שלוה אמיתית, הריהו צריך להיות בטוח בהמשך מצב טובתו ושלוותו, דאם לא יהא לו הבטחון, הרי"ז עצמו מחסר בשלוותו. ולזה בא חג הסוכות, דהסוכות מודיעים ומזכירים, שישאל נמצאים תחת הגנתו והשגחתו של ה', המשגיח עליהם תמיד על טובתם וכלכלתם, ונותן להם מטר ארצם בעתו. וממילא הם בטוחים בהמשך טובתם, שה' ימשיך גם בשנה הבאה לתת מטר בעתו ולברך אותם. ועי"ז הם מגיעים אל הבטחון והשלוה, והם שוכנים בטח.

ונמצא דהתנאים אל ה"משכון בטח" הם תרתי, "אסיף" ו"סוכות", ו"אסיף" היינו שיש להם כל טוב, דגן ותירוש בביתם, והיינו מה שיש להם "כבר" את הטובה בביתם. ו"סוכות" היינו שהם "בטוחים" בהגנת ה' עליהם, להמשיך טובתם לעתיד, ע"י נתינת מטר הארץ בעתו, וכמשנ"ת דעיקר ההשגחה מתבטאת ע"י נתינת המטר בעתו, וכדכתיב בפר' עקב עיני ה' וכו' בה, ואח"כ כתיב והיה אם שמוע וכו', ונתתי מטר ארצכם בעתו וכו'.

קרא זה ד"וישכון ישראל בטח" וכו', "אל ארץ דגן ותירוש", זהו "האסיף", "אף שמיו יערפו טל" זהו "הסוכות", ודו"ק.

פריסת סוכת ה' נקרא סוכת שלום

ונתבאר דחג ושמחת הסוכות, הוא בטובת השלום שיש לנו ע"י הסוכות. דמה שאנו מושגחים ומוגנים ע"י ה', המגין עלינו על טובתנו וכלכלתנו, הרי"ז מביא לנו בטחון ושלום. ושמחת ההשגחה וההגנה, אינה בעצם הקיום והטובה שיש לנו מזה, אלא בשלום ושלום שיש לנו מזה.

ונראה ראייה לזה, מלשון התפילה בברכות ק"ש של ערבית, בברכת השכיבנו, ופרוש עלינו סוכת שלומך. וכן בשבת חתימת הברכה היא, הפורש סוכת שלום עלינו. הרי מבואר מזה, דפריסת סוכת ה' עלינו נקראת בשם "סוכת שלום", והיינו סוכה אשר מביאה לנו שלום, וטובת הסוכה היא השלום שיש לנו תחתיה. ומוכח למשנ"ת, דהשמחה בחג הסוכות הוא בהשלום שיש לנו, ע"י שה' פרש עלינו סוכות

ונמצא דהכא בקרא מבואר, דהסיבה להמצב של וישכון ישראל "בטח", והיינו בבטחון ובשלום, הם תרתז, א' "אל ארץ דגן ותירוש", והיינו שיש להם ארץ טובה המוציאה רוב דגן ותירוש. ב' "אף שמיו יערפו טל", והיינו שהם בטוחים בהמשך טובתם, שה' ימטיר להם טל ומטר מן השמים, ועי"ז הם שוכנים בטח.

מקרא זה ד"וישכון ישראל בטח" הוא יסוד חג האסיף וחג הסוכות

ומקרא זה דוישכון ישראל בטח, אנו חוגגין ב"חג האסיף והסוכות". דבשעת האסיף אז מתקיים בהידור הא דאל ארץ דגן ותירוש, דכל המן והתירוש וכל ברכת ופרי הארץ אסופים אל ביתם של ישראל, והם יושבים בביתם על רוב דגן ותירוש האסופים ושמורים תחת ידם, וזהו חג האסיף.

וכשישראל חוגגין את חג האסיף, והיינו את טובת השלום שיש להם, שהם שוכנים בטח, הרי"ה גם חוגגין את חג הסוכות, דהיינו את חג השגחת והגנת ה' עליהם, לתת מטר ארצם בעתו. וע"י האסיף והסוכות יחדיו, מתקיים

ואנו אוכלים לחמה, ושבעין מטובה. ומשום כך אנו מביאין תודה לה', ב' הלחם מן החדש מתבואת הארץ, בתורת ביכורים לה', להודות לו על הארץ הטובה שנתן לנו, שע"ז יש לנו עכשיו את לחמה וטובה.

חג הסוכות ענינו ומהותו חג השלום והשגחת ה'

אמנם בזמן האסיף, כשכל פרי הארץ כבר אסופים אל תוך הבית, ואנו מתיישבים בבתינו על רוב הטובה האסופה ושמורה באוצרותינו, אז מתחדש אצלנו "טובת השלום", דאנו מגיעים אל מנוחת שלום ושלחה השקט ובטח, ע"ז שיש לנו "כל" טוב דגן ותירוש, ואנו בטוחים בהמשך טובתינו, ע"י שהטובה "אסופה" ושמורה תחת ידינו.

אמנם הסיבה האמיתית המשלימה את הרגשת "השלום" שלנו, היא הידיעה שה' משגיח עלינו תמיד להמשך טובתינו וכלכלתינו, והוא יתן לנו מטר ארצינו בעתו, כי אנו נמצאים תחת הגנתו והשגחתו. וזהו ע"י זכירת סוכות המדבר, שתקופת המדבר והענני כבוד, זה מזכיר

במדבר. וענין הסוכות דהיינו ההשגחה, ממשיכה גם בא"י. וע"י שאנו נמצאים בסוכות ה', הרי אנו נמצאים בסוכת שלום ודו"ק.

חג הקציר – ענינו ומהותו חג הטובה והארץ

העולה מכל משנ"ת, דגדר חג הקציר הוא "חג הטובה והארץ", וגדר חג האסיף הוא "חג השלום והשגחת ה'". והיינו דבשעת הקציר הרי אנו קוצרים את פריה וטובה של הארץ, וכיון שבקצירה אנו מקבלים את טוב הארץ לאכלה ולהתענג עליה, הרי אנו חוגגין ושמחין ב"טובה" שיש לנו לאכלה ולהתענג עליה. וממילא אנו שמחין וחוגגין את סיבת הטובה, שהיא הארץ עצמה, דהסיבה לטובת פרי הארץ, היא מה שיש לנו את הארץ, דהא ארץ זבת חלב ודבש. דע"י שיש לנו ארץ טובה, יש לנו את פריה הטוב. וכמשנ"ת, דעצם הטובה ופרי הארץ מתייחסת להארץ עצמה, וממילא כשאנו שמחין בהטובה, אנו שמחין ב"הארץ" הטובה, ואנו חוגגין ומודים לה' על זה שנתן לנו ארץ טובה, שע"ז יש לנו עכשיו את קצירה,

שה' פורס עלינו סוכת שלומו. וידיעה זו היא הסיבה המשלימה את הרגשת הבטחון והשלווה, ואנו חוגגין את "השלום" שנתחדש לנו בזמן האסיף, וממילא אנו שמחין, וחוגגין את סיבת השלום שהיא השגחת ה' עלינו, ע"י הסוכות. ונמצא דהחפצא שאנו שמחין בחג הקציר, היא "טוב ופרי הארץ",

והסיבה לזה היא עצם הארץ שנתן לנו ה', וממילא החג הוא "חג הטובה והארץ". והחפצא שאנו שמחין בחג האסיף, הוא "השלום והשלווה" שיש לנו. והסיבה לזה היא הסוכות, דהיינו מה שאנו נמצאים תחת השגחת ה', וממילא החג הוא "חג השלום והשגחת ה'".

סימן ג

בדין לולב כל ז' במקדש ובשמחת בית השואבה

א. השמחה על השגחתו ית' שבאה מתוך השראת השכינה בתוך בנ"י

ונראה דענין זה דה' משגיח על ישראל תמיד, הוא ע"י השראת שכינתו בתוכם, דע"י ששוכן בתוכם, הרי הוא נמצא בתוכם כמלך בתוך עמו, ומשגיח עליהם כמלך על עמו. ונמצא דהשראת השכינה בתוך ישראל, כך הוא צורת השגחתו עליהם. והיינו דע"י ששוכן בתוכם, הרי ממקום משכנו, הוא כביכול מתהלך ביניהם ומשגיח עליהם.

ענני הכבוד סמל השגחת ה' היו על המשכן

וראיה לזה, הוי מענני הכבוד עצמם, דכמשנ"ת זהו הביטוי להשגחת ה' על ישראל. והרי בפשט הכתוב, ענן הכבוד היה על המשכן, וכדכתיב בסוף שמות (מ לד-לח) ויכס הענן את אהל מועד וכו', ובהעלות

חג הסוכות - חג על השגחת ה' ע"י השראת השכינה

הנה נתבאר לן דבא"י איכא השגחת ה' על ישראל, תמיד להצליחם בכלכלתם ובמעשה ידיהם, וכדכתיב בפר' עקב (דברים יא יב) ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה. וזהו חג הסוכות, חג על השגחת ה', שראו זאת בגלוי בתקופת המדבר, שלא היה לישראל נחלת שדה וכרם. וה' היה עמם לא חסרו דבר, שנתן להם מן ובאר, והשגיח עליהם בענני הכבוד. ותקופת המדבר הוא גילוי, שגם בא"י ה' משגיח על ישראל תמיד, על כלכלתם ומעשה ידיהם.

הענן וכו' יסעו בנ"י וכו'. הרי דענן ה' שהולך לפני בני ישראל להנהיגם, ועל ידו ה' מנהיג ומוליך את ישראל, היה על המשכן.

וכן מפורש באריכות בפר' בהעלותך (ט טו-כב) בפס' וביום הקים משה את המשכן וכו'. וכן כתיב שם (י יא-יב) ויהי בשנה השנית וכו' נעלה הענן מעל משכן העדות ויסעו וכו'. ואח"כ כתיב שם (לד) וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה, ורש"י על קרא זה פי', דשבעה עננים היו ואחד למעלה. והיינו דמקרא זה דרשינן דהיו ענני כבוד, ומשום דכתיב "עליהם", והיינו דהענן היה פרוש עליהם כסוכה. ומפשט הכתוב הרי משמע, דאותו ענן שהיה על המשכן, הוא ה"ענן ה' עליהם בנסעם מן המחנה".

והביאור בזה הוי, דהענן שהיה פרוש עליהם להגן עליהם, הוא הענן שהיה על המשכן, והיינו דמהמשכן נמשכו העננים עליהם להגן עליהם. וכמשנ"ת דהשגחת ה' על ישראל באה מהמשכן, דממקום השראת שכינתו ביניהם, משם הוא

משגיח עליהם. ונמצא דעיקר השגחתו והגנתו על ישראל, הוא ע"י השראת שכינתו ביניהם, דע"י הימצאותו ביניהם הרי"ה משגיח עליהם.

מתוך השראת שכינתו מספק ה' את צרכי בנ"י

וכן כתיב בפר' כי תצא (כג טו), כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך וכו'. הרי דלישנא דקרא הוי, דע"י שהקב"ה "מתהלך" בין בני ישראל, כך הוא מצילם ומושיע אותם. ו"מתהלך" פי' נמצא בתוכם, והיינו השראת השכינה בישראל.

ובויקרא פר' בחוקותי (כו יא-יב) כתיב, ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם, והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם. וברמב"ן פי' והתהלכתי בתוכם, שתהיה הנהגתי בכם מפורסמת, כמלך מתהלך בקרב מחנהו, מספיק להם כל צרכם וכו' עכ"ל.

הרי מפורש בדברי הרמב"ן, דהנהגת ה' את ישראל להספיק להם כל צרכם הוא, "כמלך מתהלך בקרב מחנהו", והיינו

עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע וגו', בהנגף עמך וגו' והתפללו והתחננו אליך בבית הזה ואתה תשמע וגו', בהעצר השמים וגו' והתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע וגו', ונתתה מטר על ארצך וגו', רעב כי יהיה וגו', דבר כי יהיה וגו', כל תפילה כל תחינה אשר תהיה לכל האדם לכל עמך ישראל וגו', ופרש כפיו אל הבית הזה ואתה תשמע וגו', להיות עיניך פתוחות אל תחינת עבדך ואל תחינת עמך ישראל לשמוע אליהם בכל קראם אליך. ושם (פרק ט) ויאמר ה' וגו', והיו עיני ולבי שם כל הימים.

הרי מכל קראי הנ"ל מפורש, דתפלת שלמה בבנין ביהמ"ק היה, דה' יהיה עיניו פתוחות "אל הבית הזה", דכל צרה ופגע שיהא לישראל ח"ו בארצם, והתפללו אל הבית הזה, משם ישמע שועתם, ויושיעם בכל קראם אליו. והקב"ה אמר לו שקיבל תפילתו, ואכן והיו עיני ולבי שם כל הימים.

הרי מפורש, דהשגחת ה' על ישראל להצילם מיד אויב, ולתת מטר ארצם וכל צרכיהם, הוא מן הבית הזה, ומשם הוא

דהשגחת ה' על צרכי בני". הוא בצורה של הילוך והימצאות ביניהם, וזהו פי' והתהלכתי בתוכם. וגם בקרא עצמו כתיב, ונתתי משכני בתוכם וכו', והיינו ביהמ"ק כפרש"י, ואח"כ והתהלכתי בתוכם. הרי להדיא, דע"י הימצאות משכנו בתוך בני ישראל, הוא מתהלך ביניהם כמלך מתהלך בקרב מחנהו, להספיק להם כל צרכם, כלשון הרמב"ן.

ומוכח כמשנ"ת, דצורת השגחת ה' על ישראל, הוא ע"י המשכן והמקדש. דע"י ששוכן בתוכם, הרי"ה מתהלך ביניהם ומשגיח עליהם, וממקום שכינתו יוצאת השגחתו להספיק כל צרכי בני ישראל.

מתוך המקדש שומע ה' את תפילות ישראל

ובספר מלכים (פרק א' ו) כתיב, ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב את עמי לעולם. והיינו נמי, דע"י השראת השכינה כך משגיח על עמו.

ובתפילת שלמה בבנין ביהמ"ק (שם - ח) כתיב, להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה לילה ויום וגו', ושמעת אל תחינת

שהקב"ה קבע את ציון למקום מנוחתו ומשכנו, משום כך הוא מברך אותה במזון ובלחם. והוא כמשנ"ת, דע"י השראת שכינתו בישראל, הוא משגיח עליהם לברכם בכל צרכיהם, ודו"ק.

ומעתה נמצא, דהשמחה בהשגחת ה' על ישראל על צרכי כלכלתם, הוא בעצם שמחה בהשראת השכינה בישראל במקדש, דהרי כך היא צורת ההשגחה. ונמצא דחג הסוכות הוא חג על המקדש, דהיינו על הימצאות ה' בתוכנו, על ידי השראת שכינתו במקדש, ועי"ז הוא משגיח ומגין עלינו כמלך בתוך עמו, ודו"ק.

שומע תפילתם, ומשגיח עליהם לספק להם צרכם. הרי מפורש, דהשגחת ה' על ישראל הוא ע"י המקדש, דע"י שהוא משרה שכינתו במקדש, הרי הוא נמצא בתוכם, ומשגיח עליהם לשמוע תפילתם, ולספק להם כל צרכם, והשגחתו ית' על ישראל הוא ע"י המקדש, ודו"ק.

משום מנוחת ה' בציון - מברכה במזון וצידה

ובתהלים פרק קל"ב (יג טו) כתיב, זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתה, צידה ברך אברך אביוניה אשביע לחם. הרי מפורש, דע"י

ב. ביאור דעת הרמב"ם דלגבי לולב דין לפני ה' הוי במקדש דייקא

וכן הוא במתני' במסכת סוכה (דף מא.) בראשונה וכו', וברש"י ד"ה במקדש שבעה, כדדרשינן בתורת כהנים מושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים, ולא בגבולין ז' ימים. במדינה, בירושלים שאף הוא כגבולין, ע"כ. ומבואר מדברי רש"י, דהפ' במקדש הוי דוקא במקדש ממש, והיינו בעזרה, אבל כל ירושלים דינה כגבולין.

לולב שניטל במקדש כל שבעה היינו מקדש ממש לאפוקי ירושלים

והנה במתני' במס' ר"ה (דף ל:) איתא, בראשונה היה הלולב ניטל במקדש כל ז' ובמדינה יום אחד וכו'. ופירש"י, בראשונה וכו', דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים. ובמדינה יום אחד, דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון.

משא"כ לגבי לולב, כתב הרמב"ם ובמקדש לבדו, מוכח להדיא, דהיינו דוקא במקדש, ולא בכל ירושלים. דאל"כ, הו"ל לפרש כמו בשופר דכל ירושלים בכלל. ומדלא פי', משמע דדוקא במקדש עצמו, הוא דאיכא מצות לולב מדאורייתא כל ז', ולא בכל ירושלים. ומשום דכיון דתנן במתני' במקדש, הרי כל זמן דלא נתפרש בגמ' שהוא כל ירושלים, אין לנו לומר שכל ירושלים בכלל.

הרי מבואר שיטת רש"י והרמב"ם, דמצות לולב מדאורייתא כל ז', דילפינן מושמחתם לפני ה' אלוקיכם ז' ימים, היינו דוקא במקדש עצמו, ולא בכל ירושלים.

קשה אלולב ממעשר שני דשם לפני ה' היינו כל ירושלים

אולם בירושלמי במס' סוכה (פ"ג הי"א) איתא, א"ר יונה וכו' ושמחתם לפני ה' אלוקיכם בירושלים. ומפורש בירושלמי, דכל ירושלים בכלל מקדש, לענין מצות לולב כל ז'. ובקרבן העדה שם פי' וז"ל: אפי' בירושלים לפני ה' הוא, דבמעשר שני כתיב ואכלת לפני ה' אלוקיך, והיינו בירושלים, עכ"ל.

ויעוין בטורי אבן ובהג"ה שם, שכתב, דגם שיטת הרמב"ם היא כרש"י, דמדאורייתא החיוב ז' ימים הוא דוקא במקדש עצמו, ולא כל ירושלים. דהרמב"ם (בפ"ז מהל' לולב הל' י"ג) כתב וז"ל: ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום מז' ימי החג, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם וכו' עכ"ל.

בשופר דעת הרמב"ם דמקדש היינו ירושלים

והנה לגבי שופר כתב, (בפ"ב מהל' שופר הל' ח') כשגזרו שלא לתקוע בשבת וכו', אבל בזמן שביהמ"ק קיים וכו', היו הכל תוקעין בירושלים בשבת וכו', הרי דפי' להדיא דכל ירושלים בכלל. ומשום דלגבי שופר מוכח ממתני' בר"ה (דף כט:) ומהגמ' שם, דהא דקתני במתני' במקדש היו תוקעין, היינו כל ירושלים. וכדמפורש במתני' שם בהמשך, ועוד זאת היתה ירושלים וכו'. והרמב"ם לא פי' כהתוס' שם, דקאי אלאחר החורבן, אלא דפי' דקאי גם אזמן הבית. וא"כ הרי מפורש במתני' דמקדש היינו כל ירושלים.

מעשרותיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבותיכם ובכורות בקרכם וצאנכם ואכלתם שם לפני ה' אלוקיכם וכו'. הרי מבואר כאן בקרא, כל הדברים שדינם לאכלם בירושלים, והיינו שלמים ומעשר שני, ותרומת ידכם אלו הביכורים, כפרש"י שם, ובכור. וכתוב בהו ואכלתם שם לפני ה' וכו', הרי דכל הנאכלים לפני ה' היינו בירושלים, ומשום דכל ירושלים נחשבת מקום דלפני ה'.

וכן כתיב שם (יח) כי אם לפני ה' וכו' תאכלנו וכו', ושמחת לפני ה' אלוקיך וכו'. והיינו דאכילת כל הדברים הנ"ל לפני ה', הוא מדין שמחה לפני ה'. דהמצוה היא לאכלם, ולשמוח בהם לפני ה', ע"י אכילתם. וזהו הפי' ושמחת לפני ה' אלוקיך, דהיינו ע"י אכילתם, והיינו בירושלים, הרי חזינן דושמחת לפני ה' היינו בירושלים. וא"כ מ"ש מצות שמחה בד' המינים לפני ה', דכתיב בהו נמי ממש האי לישנא דושמחתם לפני ה' אלוקיכם, הוי דוקא במקדש עצמו ולא בכל ירושלים.

וכן בשלש רגלים דאיכא בהו מצות שמחה, ומבואר בפסחים

והנה רש"י והרמב"ם לא כתבו כהירושלמי, וצ"ב אמאי. וע"כ צ"ל, דהיה להם מוכח דהבבלי לא ס"ל כהירושלמי בזה, או אולי בירושלמי גופא, ג"כ אין זה שיטת כו"ע, ורק ר' יונה ס"ל כן.

אך אכתי צ"ב מצד עצם הקרא, דכתיב (ויקרא כג מ) ושמחתם לפני ה' אלוקיכם. דמאי שנא הכא בלולב הוי דוקא במקדש, ולא בירושלים, והרי לגבי מעשר שני, כל ירושלים נחשבת מקום שלפני ה', וכדכתיב (דברים יד כג) ואכלת לפני ה' אלוקיך, והיינו כל ירושלים, דהרי מע"ש נאכל בכל ירושלים, וזהו מש"כ הקרבן העדה לפרש דברי הירושלמי. אמנם להרמב"ם ורש"י עדיין צ"ב, מאי שנא לפני ה' דכתיבא גבי לולב, מלפני ה' דכתיבא גבי מע"ש, וצ"ב.

יוכיח דכל מקום דכתיב לפני ה' היינו בירושלים

ובאמת דלא רק גבי מעשר שני, אלא דכל מקום דכתיבא בתורה לפני ה', גבי אכילה ושמחה, היינו בירושלים. וכדכתיב בפרשת ראה, (שם יב ו-ז) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת

בהו ושמחתם לפני ה'. וכמש"כ (בפ"ח לולב הל' י"ב) אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהם, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים וכו', כל הסדר דשמחת בית השואבה שהיתה במקדש.

ומבואר מדברי הרמב"ם, דשמחה זו למדו חז"ל, מדין ושמחתם דכתיב גבי ד' מינים, והיינו דהיא הרחבה של מצות שמחה דד' מינים לפני ה' דכתיב בקרא. ומזה למדו חז"ל להרחיב שמחה זו לפני ה', ע"י שמחה יתירה דשמחת בית השואבה.

והנה אי נימא דהא דלולב ניטל במקדש כל שבעה, דילפינן לה מהאי קרא דושמחתם לפני ה' שבעת ימים, הוא גם בכל ירושלים, והיינו דמצות השמחה לפני ה' עם הד' מינים, דכתיבא בהאי קרא, היינו בכל ירושלים, ומשום דכל ירושלים נחשבת לפני ה'. א"כ אמאי קבעו שמחה זו דשמחת בית השואבה, בתוך המקדש, וכמבואר במתני' וברמב"ם הנ"ל, דשמחה זו היתה במקדש והיינו בעזרה, ולא קבעוה בכל ירושלים. והיינו

(דף קט.) דבזמן שביהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שלמים, שנאמר (דברים כו ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלוקיך. והיינו משום דברגלים איכא מצות שמחה לפני ה', וכדכתיב בסוף פר' ראה בחג שבועות (שם טז יא) ושמחת לפני ה' אלוקיך, וילפינן מקרא הנ"ל דכתיבא בהר עיבל, דשמחה לפני ה' הוא ע"י אכילת בשר שלמים. הרי דמצות ושמחת לפני ה' דכתיב גבי רגלים, מתקיימת בכל ירושלים, ע"י אכילת בשר שלמים הנאכלים בכל ירושלים. ומ"ש מצות ושמחתם לפני ה' דכתיבא גבי ד' מינים, הוי דוקא במקדש, וצ"ב.

בשמחת בית השואבה חזינן דלפני ד' דסוכות היינו רק במקדש

ונראה להביא ראיה לשיטת הרמב"ם, דמצות ושמחתם דד' מינים לפני ה' שבעת ימים, הוי דוקא במקדש עצמו, ולא בכל ירושלים - מדין שמחת בית השואבה. דלשיטת הרמב"ם נתבאר לעיל (בסי' א' אות ה') שהוא דין בשמחת חג הסוכות, ונלמד מקרא דד' מינים, דכתיב

אמנם צ"ב, מ"ש שמחה זו דארבעת המינים לפני ה', דדינה דוקא במקדש לבדו, מכל שמחה ואכילה לפני ה' שבתורה, שהוא בכל ירושלים, וצ"ב.

בחג הסוכות הלפני ה' זהו עצמו החפצא של השמחה משא"כ שאר שמחות

והנראה בזה, דהכא בד' מינים השמחה לפני ה', היא שמחה בעצם השראת השכינה, וכמשנ"ת לעיל, דחג הסוכות הוא חג על עצם המקדש. והיינו דאנו שמחין ע"ז שה' שורה בתוכנו ע"י המקדש, וכך הוא משגיח עלינו.

ושאני מכל דין שמחה לפני ה', כגון מעשר שני ושלמי שמחה. דהתם, הא דבאים לשמוח לפני ה', הגדר בזה, דבאים להודות לפניו על השמחה שנתן לנו. דע"י שעושים את המעשה שמחה לפניו, בזה מביעים ואומרים שהוא נתן לנו שמחה זו, ומאתו היא, והוא בעל שמחה זו, ומשו"ה עושין וחוגגין שמחה זו לפניו. וזהו מעשה של הילול והודאה, שאומרים שהוא ית' עשה לנו שמחה זו. וכדכתיב ברבעי, (ויקרא יט כד) קודש הילולים לה', ופרש"י, ודבר זה הילולים לה', הוא, שנושאו שם

דמשום מה הוצרכו לקובעה דוקא בתוך העזרה, דאם מצוה זו דשמחה לפני ה' מתקיימת בכל ירושלים, דהרי דין הלולב להנטל בכל ירושלים. א"כ הרי שמחה יתירה זו, דשמחת בית השואבה, שהיא הרחבה דמצות שמחת הלולב - לשיטת הרמב"ם - לא היתה צריכה להיות דוקא בעזרה. ובפשטות היו עושים אותה חוץ לעזרה בתוך ירושלים, דהרי אין שום סיבה לעשותה בתוך העזרה. דהרי דינה הוי רק לשמוח לפני ה', וזהו מתקיים בכל ירושלים, ואין שום עדיפות לעשותה בתוך העזרה במקדש, ולמה להו לחז"ל לקובעה דוקא בתוך העזרה.

ומוכח מזה להדיא כשיטת הרמב"ם ורש"י, דמצות לולב כל שבעה דילפינן מושמחתם לפני ה', הוי דוקא במקדש עצמו ולא בכל ירושלים. והיינו דדין שמחה לפני ה' דכתיבא הכא, הוי במקדש דוקא. ומשו"ה גם שמחת בית השואבה, דלשיטת הרמב"ם ילפינן מושמחתם לפני ה', גם היה צריך להיות דוקא במקדש, דדין שמחה זו לפני ה' הוא במקדש, ומשו"ה קבעו חז"ל שמחה יתירה זו בתוך העזרה, ודו"ק.

רבי שמואל

מביעים שהוא בעל שמחה זו.

משא"כ במצות שמחת ד' המינים לפני ה', נראה דהלפני ה' דהכא, הוא החפצא של השמחה עצמה, דשמחים בזה שה' שוכן בתוכינו במקדש, ואנו שמחים בו ית'.

השמחה על האסיף והסוכות היא שמחה על המקדש

דהנה אף שנתבאר לעיל (סי' א' אות א'), דהגדר בשמחת ד' המינים לפני ה', הוא כדוגמת מעשר שני ורבעי. דאנו מביאין את הד' מינים מהאסיף, כדי לעשות את מעשה שמחת האסיף לפני ה', כדי להודות לו על שמחת האסיף שנתן לנו.

אמנם למשנ"ת נראה, דהלפני ה' עצמו, הוא גם מהחפצא של השמחה. דאה"נ דיש כאן מעשה שמחת האסיף לפני ה', והוא כדוגמת מעשר שני, דמצד זה החפצא של השמחה הוא האסיף, שמתבטא ע"י ארבעת המינים, והלפני ה' הוא רק בתורת הלל לה' על שמחת האסיף שעשה לנו. אמנם באמת, גם הלפני ה' עצמו, הוא החפצא שאנו שמחים בה, והיינו דאנו שמחים בה' ית' ששוכן בתוכינו במקדש.

לשבח ולהלל לשמים. הרי דעצם מה שמביא את הפירות לאכלם בירושלים, הוא שבח והילול לשמים, שזה מביע שה' עשה לו שמחה זו. וכדכתיב בהלל, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

וזהו הגדר בכל הנאכלים בירושלים, דהאכילה לפני ה' הוא מעשה שמחה לפני ה', המשבחת ומהללת לשמים. אבל החפצא של השמחה הוא, הדבר שאוכלים אותו ושמחים בו. כגון ברבעי ומעשר שני, הרי החפצא של השמחה הוא, הפירות שנתן לנו ה' לאכלם. וכן בשלמי שמחה ברגלים, החפצא של השמחה הוא שמחת הרגל עצמה, כל רגל ורגל השמחה המיוחדת שלו, ששמחה זו חוגגין ע"י זבח שלמים, ונמצא דהזבח שלמים הוא החפצא של שמחת הרגל. ומצד עצם החפצא של השמחה, לא היו צריכים לעשותה לפני ה', דהרי החפצא של השמחה אינה הלפני ה', אלא הדבר ששמחים בו. והא דעושין אותו לפני ה', הוא רק כדי להודות ולהלל לה', על שעשה לנו שמחה זו, דע"י שעושים את השמחה לפניו, בזה

הם באים בתורת חלק מהאסיף, ובלקייחה זו אנו אומרים שאנו שמחין בהאסיף. והלפני ה' הוא שמחת הסוכות, דהיינו שמחת המקדש. דבזה שאנו שמחין לפני ה', אנו אומרים, שאנו שמחין בזה גופא שה' שוכן בתוכינו. והמקדש הוא עצמו החפצא שאנו שמחין בו, שזהו שמחת הסוכות. ונמצא דבשמחת ד' מינים לפני ה', אנו שמחין בהאסיף ובהסוכות שהוא המקדש יחדיו.

דין ו"שמחתם" הוי במקדש עצמו משום דהוא עצמו החפצא של השמחה

ומעתה הרי מבואר נפלא, הא דושמחתם לפני ה' לגבי שמחת ד' מינים, הוא דוקא במקדש עצמו, ולא בכל ירושלים. ומשום דהכא החפצא של השמחה הוא המקדש עצמו, וכמו דהד' מינים הם החפצא של השמחה מצד האסיף, ה"נ המקדש, הוא עצמו החפצא של השמחה ששמחין בו מצד הסוכות. ומשו"ה חייבת להיות השמחה בתוך המקדש, דהרי זהו החפצא שבו שמחין. ורק ע"י שהשמחה היא בתוך המקדש, בזה אומרים שהיא שמחת המקדש עצמו. וכמו דצריך לקחת הד' מינים ביד, כן צריך להיות

והגדר בזה היא כמשנ"ת, דהרי חג האסיף הוא גם חג הסוכות, וחג אחד הוא, כדכתיב בפר' ראה, חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך. ונתבאר, דכיון דחג האסיף הוא "חג השלום", והשלום שיש לנו הוא ע"י ב' סיבות: א' ע"י האסיף, שהוא משום שכל הטובה אסופה אל בתינו ושמורה תחת ידינו, וזה שיש לנו כל הטוב שמור תחת ידינו, מביא לנו מנוחת שלום, דענינו הוא הרחבת הלב למנוחה ושמחה. ב' ע"י הסוכות, דע"י שה' משגיח עלינו, ומגין עלינו על המשך טובתנו וכלכלתנו, זה מביא לנו הרגשת בטחון בהמשך טובתנו, שע"ז יש לנו את השלום והשלווה השקט ובטח. ונמצא דהחפצא של טובת השלום, הוא האסיף והסוכות יחדיו.

והרי נתבאר דשמחת הסוכות הוא בעצם שמחת המקדש, דהשגחת ה' על ישראל הוא ע"י השראת שכינתו בתוכם במקדש. וא"כ כשהתורה ציותה לקחת ד' מינים מהאסיף, ולשמוח בהם לפני ה', הציווי הוא, לעשות את שמחת האסיף והסוכות יחדיו. ולקחת ארבעת המינים הוא שמחת האסיף, דארבעת המינים

המעשר שני וכו', ורק דצריך לעשותם לפני ה', בתורת הילול והודאה לשמו, להביע בזה שהוא עשה שמחה זו. ולזה סגי שיעשו את השמחה נוכח פני ה', וכל ירושלים נחשבת נוכח ה', דהוא מקום שלפני ה' ודו"ק.

השמחה בתוך המקדש, דהרי זהו החפצא ששמחין בו.

משא"כ בכל דיני שמחה לפני ה', כגון מעשר שני ורבעי ושלמי שמחה, התם הרי אין המקדש עצמו החפצא של השמחה, דהחפצא של השמחה שם הוא

ג. שמחת בית השואבה הוי שמחה בעצם המקדש והשי- ראת השכינה בתוכנו

והא דהתורה קבעה צורת השמחה בחג האסיף, לעשות את שמחת האסיף ע"י ריקוד ושחוק, עם מיני הידור של האסיף, הוא מפני שעיקר שמחת וטובת האסיף, אינו עצם פרי המאכל שיש לנו לאכלם ולשבוע מטובם. דע"ז הוא חג הקציר, דכבר משעת הקציר יש לנו כבר את פרי הארץ לאכלה. והשמחה המתחדשת בשעת האסיף, הוא שמחת השלום שבא אלינו, ע"י שכל הטובה מוגנת ושמורה באסמינו. ומצב של שלום ושלוחה הוא מצב של שמחת הנפש עצמה, דהרחבת הלב שבא ע"י מנוחת שלום, הוא עצמו מצב של הרחבת הלב לשמחה.

נתבאר דשמחת חג האסיף הוי דרך שחוק וריקוד

והנה הובא לעיל, דמדברי הרמב"ם מבואר, דדין שמחת בית השואבה הוי, שמחה יתירה שהיתה במקדש בחג הסוכות, כלשון הרמב"ם, ונלמד מקרא דושמחתם לפני ה' אלוקיכם, דכתיבא גבי ד' מינים.

ונתבאר (בסי' א' אות ה') דצורת מעשה השמחה בד' מינים, היא צורת שמחה של ריקוד ושחוק. ומשום דהד' מינים הרי אינם פרי מאכל, ועיקר חשיבותם הוא ההידור שבהם, וצורת השמחה בלקיחת מיני הידור ביד, הוא על ידי ריקוד ושחוק, דדרך הרוקדים והמשחקים לקחת דבר בידיהם, ועמו הם רוקדים ושוחקים.

יחד עם הד' מינים. דהרי השמחה היא עם ה"אסיף", שע"ז הגענו אל השמחה של ריקוד ושחוק, ומשום הכי צייתה תורה לעשות שמחה זו, של הריקוד עם הד' מינים, שהם באים בתורת חלק מהאסיף. ועי"ז אנו מביעין שאנו שמחין בהאסיף, שע"ז הגענו אל זמן שמחתנו.

וא"כ הרחבת שמחה זו, שלמדו חז"ל ע"י שמחה יתירה של ריקוד וכלי שיר, היתה צריכה להיות יחד עם הד' מינים, דהרי השמחה יתירה היא הרחבה של שמחת ד' מינים. וא"כ צ"ב, הא דהשמחה יתירה דשמחת בית השואבה, היתה ללא הד' מינים כלל, רק שמחה של ריקוד וכלי שיר לפני ה', וצ"ב.

חז"ל קבעו דבעינן שמחה בנפרד על עצם המקדש

אמנם למשנ"ת, דהושמחתם לפני ה' דגבי ד' מינים, שאני מכל שמחה לפני ה' דכתיבא בשאר קראי, כגון גבי מעשר שני. דהתם עיקר החפצא של השמחה, הוא אכילת המעשר שני עצמו, והוא דהוא לפני ה', הוא בתורת הילול והודאה לה', על השמחה שעשה לנו. משא"כ ה"ושמחתם לפני ה'" דגבי ד' מינים, הרי הלפני ה'

ולכן הוא "זמן שמחתנו", דהטובה של חג האסיף היא השמחה עצמה, ומשו"ה צורת מעשה השמחה של האסיף הוא ריקוד ושחוק, כי זה מביע מצב של שמחת הנפש עצמה, דנפש שמחה רוקדת ושוחקת.

ולפי"ז ביארנו, הא דחז"ל הרחיבו מצות שמחת ד' מינים, ע"י שמחה יתירה דשמחת בית השואבה. דכמבאר במתני' וברמב"ם, היתה צורת השמחה ע"י ריקוד ושחוק עם כלי שיר, ומזה הוכחנו דצורת ה"ושמחתם" דד' מינים, הוא שמחה של ריקוד ושחוק. ומשו"ה הרחיבו חז"ל מצות שמחה זו, ע"י שמחה יתירה זו, שהיתה שמחה של ריקוד ושחוק וכלי שיר. דזהו מביע את הטובה שיש לנו בחג הסוכות, שהוא "השמחה" עצמה, והוא זמן שמחתנו, וכמשנ"ת כל זה באריכות.

צ"ב אמאי שמחת בית השואבה הוי בלא ד' מינים

אמנם למה שנתבאר לעיל נראה להוסיף בזה, דלכאורה עדיין צ"ב, דהרי המצוה של ו"שמחתם" דכתיבא בקרא, הוא עם הד' מינים יחד. דאה"נ דיש כאן מצוה של שמחת ריקוד ושחוק, אבל

לעשות חפצא זו של השמחה לפני ד', והיינו השמחה בעצם המקדש באופן עצמאי.

וזהו שמחת בית השואבה, שהיתה שמחה יתירה כל הלילה בתוך המקדש, והיתה ללא לקיחת הד' מינים. שבוה נתקיים ה"ושמחתם לפני ה'" באופן עצמאי, שע"ז התבטא להדיא, דיש כאן שמחה בעצם החפצא של המקדש. והיא שמחת עצם היות המקדש בתוכינו, והוא מצד חג הסוכות, וכמשנ"ת.

בזה מבואר עיקר טעם שמחת בית השואבה

ונמצא דע"י לקיחת הד' מינים במקדש, נתקיים בעיקר השמחה בעצם הד' מינים מצד חג האסיף, וע"י השמחה יתירה דשמחת בית השואבה, דהיתה כל הלילה בתוך המקדש, ללא הד' מינים, נתקיים השמחה בעצם המקדש. דהוא קיום קרא ד"ושמחתם לפני ה'", דזה מצד חג הסוכות.

ומבואר לפי"ז נפלא, הא דקבעו חז"ל שמחה יתירה במקדש בחג הסוכות, וכמבואר ברמב"ם הנ"ל, דנלמד זה מקרא דושמחתם לפני ה' דגבי ד' מינים. והיינו, כיון דבעצם מבואר כאן בקרא,

הוא החפצא של שמחה, דאנו שמחין לפני ה' בהקב"ה עצמו שהשרה שכינתו בתוכינו, והוא משום שמחת חג הסוכות, דהיינו חג השגחת והגנת ה' על ישראל. ומשו"ה הרי צריך להיות השמחה במקדש עצמו, כיון דהמקדש הוא החפצא ששמחין בו, וכמשנ"ת.

ולכן נראה, דאף דמצד פשוטו של מקרא, מתקיימים ב' השמחות דהד' מינים והלפני ה', דהיינו שמחת המקדש, ע"י מעשה אחד דלקיחת ארבעת המינים בתוך המקדש. דבוה מתקיים כאחד גם השמחה בהד' מינים עצמם, וגם השמחה בעצם המקדש. מ"מ דרשו חז"ל לקיים את השמחה לפני ה' באופן עצמאי, מהשמחה של הד' מינים לפני ה'. ומשום דכששמחין בהד' מינים לפני ה', אף שהוא בתוך המקדש, עדיין אין משמע ונראה להדיא, דיש כאן חפצא של שמחה בעצם הלפני ה', והיינו בעצם המקדש, אלא דמשמעות השמחה היא בהחפצא של הד' מינים. וכיון דבאמת בקרא מבואר כאן עוד חפצא של שמחה, ד"ושמחתם לפני ה'", משו"ה קבעו חז"ל

עוד חפצא של שמחה חוץ מהד' מינים, והוא שמחה בעצם המקדש, וזהו ושמחתם לפני ה', ולקיים מצות שמחה בעצם המקדש, קבעו שמחה יתירה דשמחת בית השואבה, ודו"ק.

ד. ביאור שייכות השמחה יתירה במקדש לדין ניסוך המים

אמנם ברמב"ם הנ"ל הרי מבואר, דסיבת השמחה היא מדין חג הסוכות, והוא מדין עצם החג, הנלמד מושמחתם לפני ה'. ואין הסיבה עצם הקרבן דניסוך המים.

ונראה דהרמב"ם לא פי' כרש"י, משום דהוקשה לו, דמה הענין לעשות שמחה גדולה כזו, בשביל מצות קרבן דניסוך המים, כדי לחבב את המצוות, טפי משאר קרבנות. ואי משום קרא דושאבתם מים בששון, נמי לא מסתבר שיעשו בגלל זה שמחה גדולה כזו.

אך להרמב"ם הרי צ"ב, אמאי נקראת שמחה זו שמחת בית השואבה, וגם דמשמע ממתני' (דף נא:): דהשמחה היתה סביב שאיבת המים לניסוך, ולהרמב"ם דהוא מדין שמחת חג הסוכות, הנלמד מקרא דושמחתם, אמאי עשו שמחה זו סביב שאיבת המים לניסוך.

נחלקו רש"י והרמב"ם אי שמחת בית השואבה הוי משום ניסוך המים אי לאו

והנה במתני' מס' סוכה, (נ.) קורא לשמחה זו שמחת בית השואבה. וכן במתני' (נא.) מי שלא ראה שמחת בית השואבה וכו'. וכן בהמשך המשנה, קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו, וברש"י שם, פי' זה סימן לילך למלאות המים לניסוך מן השילוח. ומשמע מזה דהשמחה היתה סביב שאיבת המים, לקרבן ניסוך המים.

וכבר נתבאר לעיל, (בסי' א' אות ה') דלשיטת רש"י היתה סיבת כל השמחה, הקרבן דניסוך המים. וכמבואר ברש"י במתני' (דף נ' ע"א) ד"ה בית השואבה, כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים, כדמפ' ושאבתם מים בששון. (ושם בע"ב) רש"י ד"ה שמחה יתירה היא, ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות, עכ"ל.

והרי הא דחג הסוכות הוא זמן שמחתנו, הוא מצד שהוא חג האסיף, שהוא סיבת השמחה. ומשו"ה כשבאין לעשות את השמחה יתירה לפני ה', כדי להודות ולהלל על עצם זה שנתן לנו שמחה, צריך לעשות את השמחה עם הדבר שהוא סיבת הזמן שמחתנו. ולכן הרי מדאורייתא, השמחה לפני ה' הוא, עם לקיחת ד' מינים מהאסיף, דהאסיף הוא סיבת השמחה, ומשו"ה עושים את השמחה עם ד' המינים, בתורת חלק מהאסיף.

ומשו"ה גם את השמחה יתירה, שלמדו חז"ל מקרא דושמחתם, והרחיבו את ה"ושמחתם" לשמחה יתירה שעשו כל הלילה, נמי קבעו לעשות את השמחה, עם דבר שהוא מיוחד לחג הסוכות, והוא נמי סיבת השמחה המיוחדת דחג הסוכות, והיינו ניסוך המים.

והוא כמשנ"ת בזה, דסיבת קרבן ניסוך המים בחג הוי, משום דבחג האסיף אנו שמחין, עם המים והמטר שירד בשנה זו, שעז"ז יש לנו את האסיף, וכדכתיב (דברים יא יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו ואספת דגנך

ובאמת הרמב"ם אינו קורא לשמחה זו בשם שמחת בית השואבה, אלא "שמחה יתירה". וכן אינו מביא כלל, שאחר שמחה זו בקרות הגבר, הלכו לשאיבת המים. ומשמע מדבריו, שבאמת לא היה שום קשר בין שמחת כל הלילה לשאיבת המים לניסוך, ולא היתה שמחה זו כלל סביב ניסוך המים. ויעזין בספר עמק ברכה, איך שמיישב שיטת הרמב"ם מהמשנה והגמ', דמשמע בפשטות דהשמחה היתה סביב שאיבת המים לניסוך, יעז"ש.

נתבאר דהשמחה בניסוך המים שייך לחג האסיף

אמנם נתבאר (בסי' א' אות ה') דאף דנסבור כהרמב"ם, דיסוד דין השמחה הוא מדין חג הסוכות, מקרא דושמחתם, מ"מ נוכל לומר כפשטות הגמ' והמשנה, דהיתה השמחה סביב שאיבת המים לניסוך. ומשום דהשמחה יתירה הרי היא מצד הענין המיוחד של חג הסוכות, שהוא "זמן שמחתנו". ואינו מצד סתם דין שמחה, דאיכא בכל "חג" שהוא יום שמחה, אלא מצד דמהות הטובה בחג הסוכות הוא "השמחה עצמה", וכמשנ"ת.

וכו', הרי דהאסיף הוא תוצאה מנתינת המטר. ונמצא דשמחת האסיף הוא בעצם שמחת המים, ומשו"ה מקריבים בתורת תודה לה' ניסוך המים.

וכיון דניסוך המים הוא קרבן מיוחד ששייך לאסיף, ממילא כשמחין את השמחה היתירה כל הלילה, קבעו חז"ל, לעשות את השמחה סביב שאיבת המים לניסוך, כיון דהמים הם הסיבה שהביאו לנו שמחה זו, דעי"ז יש לנו את האסיף.

ונמצא דהשמחה יתירה הוא באמת מדין ושמחתם, אלא דהיתה סביב השאיבה של ניסוך המים, כיון דהמים הם החפצא של שמחת האסיף. וכמו דמצד פשט הכתוב היה הושמחתם עם ארבעת המינים, ה"נ מצד הדרשא היה הושמחתם עם המים, והמים מקבילים לארבעת מינים. וכל זה נתבאר שם (בסימן א' אות ה').

צ"ב מ"ט הסמיכו רבנן

השמחה במקדש

לניסוך המים ולא לד' מינים

אמנם למשנ"ת לעיל נראה בזה עוד, דלמשנ"ת, הרי השמחה

יתירה שקבעו חז"ל כל הלילה, יסודו הוא משום קיום דין ושמחתם לפני ה' באופן עצמאי. והיינו דחז"ל למדו כאן בקרא, דישראל כן תרי עניני שמחה. א' שמחה ב"ארבעת המינים", ב' שמחה ב"הלפני ה'". דהלפני ה' הכא הוא החפצא שבו שמחין, והיינו שמחת היות השראת השכינה בתוכינו במקדש, והוא מצד חג הסוכות, דהוא על השגחת ה' על ישראל.

וא"כ הרי לפי"ז, אין צריך לעשות את השמחה סביב ניסוך המים, דכיון דהשמחה יתירה הוא שמחה בעצם המקדש, וכמשנ"ת, דהוא קיום שמחה ד"לפני ה'" באופן עצמאי, ללא קשר עם האסיף, ומשו"ה הוא ללא ארבעת המינים, דהשמחה יתירה הוא בעצם המקדש. וא"כ הרי לא אתי שפיר, הא דנתבאר דעשו אותה סביב ניסוך המים, משום ד"המים" מקבילים להד' מינים, דאדרבה, הרי השמחה יתירה אינה ב"אסיף", אלא בלפני ה' והיינו בעצם המקדש, והוא מצד חג הסוכות, וא"כ לא היה צריך לעשותה סביב

הסוכות דהוא חג על השגחת ה', מקריבים ישראל לפניו קרבן דניסוך המים, להודות על השגחתו ית' עליהם, שהוא ע"י מטר המים שנותן להם בעתו.

וביארנו שם (בסי' ב'), דחג ה"אסיף" עצמו אינו על השגחת ה', אלא ע"ז שכל הפירות והדגן והתירוש אסופים אל הבית. דזה שכל הטובה אסופה אל הבית, זה מביא את האדם אל מנוחת שלום ושלוח, בזה שיש לו "כל" בביתו, והוא יושב על רוב הטובה.

וחג "הסוכות" הוא על השגחת ה' על ישראל, והקשר בין האסיף והסוכות, הוא בזה שע"י שניהם יחד, מגיעים אל מנוחת שלום ושלוח אמיתית. והיינו ע"י שיש כבר להאדם את כל טובתו בביתו תחת ידו, וזהו ה"אסיף". אמנם כדי שיהא לו בטחון בהמשך טובתו, ולא יהא דואג על המחר, ע"ז צריך שיהא לו מגין ומשגיח, על המשך טובתו הבוטח בו, ורק כך הוא מגיע אל מנוחת שלום ושלוח, השקט ובטח. וזהו חג הסוכות, דישראל מוגנים ומושגחים ע"י

ניסוך המים, כשם שעשו אותה ללא לקיחת הד' מינים, כיון דהשמחה אינה באסיף אלא בעצם המקדש. וא"כ עדיין צ"ב הא דעשו את השמחה יתירה, דהוא מצד ושמחתם לפני ה', סביב ניסוך המים וצ"ב.

נתבאר דרך ע"י האסיף והסוכות יחדיו באים למנוחת שלום אמיתי – והם חג השלום

אך באמת אתי שפיר מאוד, דלמשנ"ת בזה (בסי' ב' אות ד') דקרבן דניסוך המים בחג הוא, מצד שמחת השגחת ה' על ישראל. והיינו, דכיון דחג הסוכות הוא חג השגחת ה' על ישראל התמידית, להצליחם בפירותיהם ובמעשי ידיהם, ועיקר ההשגחה מתבטאת ע"י נתינת המטר בעתו, וכדכתיב בפר' עקב, ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה תמיד, ולפני זה כתיב למטר השמים תשתה מים וכו', והיה אם שמוע וכו', ונתתי מטר ארצכם בעתו וכו', הרי דהשגחת ה' מתבטאת ע"י נתינת המטר. ומשו"ה בחג

הקב"ה וחוסים בצל ה', וכך יש להם מנוחת שלום אמיתי, והאסיף והסוכות יחדיו הם חג השלום.

השמחה במקדש היא עם ניסוך המים שמבטא את השגחת ה' עלינו

ומעתה לפי"ז הרי נמצא, דלקיחת הד' מינים והשמחה בהם, הוא מצד חג האסיף. דהרי הם באים בתורת חלק מהאסיף, לומר שע"י האסיף הגענו אל השלום והשמחה, והם מבטאים את שמחת האסיף, שרוב דגן ותירוש אסופים אל בתינו.

אמנם השמחה בניסוך המים, דהיינו שמחת המים, אינו מצד חג האסיף אלא מצד חג הסוכות. דהיינו שמחת השגחת ה' עלינו, ע"י נתינת המים. ומשום דמצד האסיף אין באמת מקום לשמח עם המים, אלא עם הפירות עצמם, והיינו הד' מינים. והשמחה עם המים הוא מצד חג הסוכות, שהוא חג השגחת ה' ע"י נתינת המטר והמים.

וא"כ הרי לפי"ז אתי שפיר באופן נפלא, הא דהשמחה יתירה שעשו כל הלילה, היה סביב ניסוך המים. ומשום דכיון דשמחת כל הלילה היה מצד הושמחתם לפני ה', וכמשנ"ת דהוא דין שמחה בעצם המקדש, והוא מצד חג הסוכות, וכמשנ"ת דשמחת הסוכות הוא בעצם שמחת היות ה' שוכן בתוכינו, דכך היא צורת השגחתו עלינו ע"י המקדש. וכיון דהשמחה יתירה היא בעצם המקדש, דהיינו בהשגחת ה' עלינו, משו"ה היתה השמחה דוקא סביב ניסוך המים, דקרובן זה הוא מצד חג הסוכות, והיינו מצד שמחת השגחת ה' עלינו. ומשו"ה הרי שמחת המים שייכא לשמחת עצם המקדש, דהיינו דע"י שהקב"ה שוכן בתוכינו ומשגיח עלינו, הרי הוא נותן לנו מטר בעתו. והשמחה סביב ניסוך המים, היה ביטוי דהשמחה היא בעצם ההשגחה, והוא באמת שמחת המקדש, והוא מצד חג הסוכות, ודו"ק.

ה. ביאור הא דשמחת חנוכת הבית בבית ראשון היתה בחג הסוכות

מוכה דשבעת ימים מתוך הי"ד יום בחנוכת בית ראשון היו ימי חג הסוכות

שבעת ימים, ואח"כ עשו את חג הסוכות שבעת ימים, ואח"כ עשו עצרת, וביום כ"ג לחודש השביעי שלח את העם.

ונמצא דמה דכתיב בספר מלכים, ויעש שלמה וכו' שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום. ע"כ הפי' הוא, דשבעת ימים הראשונים היינו חנוכת המזבח, ואח"כ שבעת ימים חג הסוכות, ושניהם יחד היו ארבעה עשר יום. ויעוין בפ' הרד"ק וז"ל: ואומר ארבעה עשר יום, להודיע כי סמוכים היו, לא היה הפרש ביניהם וכו' עכ"ל.

וכן מפורש במס' מו"ק (ט.), דעשו שמחת חנוכת הבית, ז' ימים סמוכים לחג הסוכות. דאיתא שם, א"ר פרנך א"ר יוחנן, אותה שנה לא עשו ישראל יום הכיפורים. ובפירש"י ד"ה לא וכו', לפי שז' ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשתה, דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג, שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום עכ"ל. הרי מבואר בגמ', דעשו את ז' ימי חנוכת הבית

בספר מלכים א (ח סה) גבי חנוכת הבית ע"י שלמה, כתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו' לפני ה' אלוקינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום.

והנה פשוטו של מקרא נראה, דעשיית החג היינו חנוכת הבית, דשמחת חנוכת הבית נקרא חג, ויעוין במצודות שפי', חנוכת הבית גם הוא נקרא חג וכו' עכ"ל. וא"כ הרי בפשוטו מבואר כאן בקרא, דחנוכת הבית היה י"ד יום, שבעה ימים ועוד שבעה ימים.

אמנם בדברי הימים ב (ז ח) כתיב, ויעש שלמה את החג בעת ההיא שבעת ימים וכו', ויעשו ביום השמיני עצרת, כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים, וביום עשרים ושלשה לחודש השביעי שלח את העם לאהליהם שמחים וכו'. הרי מפורש כאן בקרא דדברי הימים דחנוכת המזבח היה רק

ימים וז' ימים ארבעה עשר יום, ומשמע דשמחה אחת היא, שעשו אותה י"ד יום. וצ"ב מה השייכות דחג הסוכות לחנוכת הבית, וצ"ב.

**שמחת חג הסוכות
ושמחת חנוכת הבית
תרווייהו שמחה על
השראת השכינה בתוכנו**

אמנם למשנ"ת לעיל, הרי הדברים מבוארים היטב. דהרי נתבאר ד"חג הסוכות", דהוא חג על השגחת ה' על ישראל, הוא בעצם "חג המקדש". ומשום דצורת השגחת ה' על ישראל, הוא ע"י השראת שכינתו בתוכם, דע"י ששוכן בתוכם כמלך בתוך עמו, הוא משגיח עליהם לספק להם כל צרכם. והרי השראת שכינתו ית' הוא במקדש, ונמצא דחג הסוכות הוא חג המקדש, והיינו ע"ז שהקב"ה השרה שכינתו במקדש, וכך הוא משגיח עלינו.

ומעתה הרי מבואר נפלא, הא דחג הסוכות שייכא לשמחת חנוכת הבית. דהרי שמחת חנוכת הבית, היה ע"ז שהקב"ה בא לשכון בבית

סמוך לז' ימי חג הסוכות, וזהו דכתיב ארבעה עשר יום.

**צ"ב שייכות חנוכת הבית
לחג הסוכות**

והנה צ"ב, דא"כ דחנוכת הבית היתה רק ז' ימים, מה ענין חג הסוכות לחנוכת הבית. דמלישנא דקרא דארבעה עשר יום משמע, דיש קשר בין הני תרי ז' ימים, דחנוכת הבית וחג הסוכות, דהרי כללן קרא יחדיו, "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום". ובפשוטו של מקרא משמע, דכל הי"ד יום היה חג אחד.

וגם בדברי הימים, דשם כבר מפורש דחנוכת הבית היה ז' ימים, וחג הסוכות היה ז' ימים, נמי משמע דעשיית חג הסוכות שייכא לחנוכת הבית. דקרא מתחיל שם עם עשיית חג הסוכות, ואח"כ כתב כי חנוכת המזבח עשו ז' ימים והחג ז' ימים, וביום כ"ג שלח את העם וכו'. ומשמע מזה, דתרי השמחות דז' ימים חנוכת הבית, וז' ימים חג הסוכות שייכא אהדדי. וכלישנא דקרא במלכים, ז'

חג הסוכות. וכדמשמע בקרא היה כאן חג אחד די"ד יום, ומשום דבאמת שמחה אחת היא. דשמחת חנוכת המזבח היתה על חינוך המזבח והבית, והיינו על מה שהקב"ה התחיל השראת שכינתו במקדש, ואח"כ המשיכו את אותה שמחה בחג הסוכות, שהוא חג על היות המקדש בתוכינו. ונמצא דעשו את שמחת המקדש י"ד יום, דהן חנוכת הבית והן חג הסוכות, תריוויהו שמחת המקדש המה, ודו"ק.

המקדש, שהוא בית עולמים, וכדכתיב (מלכים א' ח' יג) "בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים". וא"כ הרי שמחה זו - מה שהקב"ה שוכן בתוכינו בביהמ"ק - חוגגין כל שנה ושנה בחג הסוכות. וכיון דחג הסוכות הוא חג המקדש, הרי פשוט, דהוא מתאים להיותו החג של שמחת חנוכת הבית, דהרי מצד עצמו הוא הוא חג על המקדש.

ומשום כך הסמיכו את ז' ימים חנוכת הבית, לז' ימים

ו. כפי שיעור השראת השכינה בישראל כך זוכים ישראל למנוחה

במקדש, דע"י השראת שכינתו ית' במקדש, הוא נמצא בתוך בנ"י ומשגיח עליהם. א"כ נמצא, דהשמחה והטובה של המקדש לישראל, הוא "טובת השלום", דמנוחת ושלוות ישראל הוא מצד היות המקדש בתוכם.

והנה בספר מלכים א' (ח' נו) בתפילת שלמה בשמחת חנוכת הבית, כתיב: ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר וכו', ומבואר דטובת ושמחת המקדש הוא "מנוחה"

עיקר הביטוי של השראת השכינה – המנוחה לעם ישראל

והנה למשנ"ת (בסי' ב' אות ה'), עיקר הטובה בהשגחת ה' על ישראל הוא ה"שלום" שיש עי"ז לישראל. דע"י שהם חוסים בצל השגחת ה', הרי"ה יושבים במנוחה ובשלום, וזהו חג הסוכות דהוא חג השלום.

ומעתה הרי למשנ"ת, דהשגחת ה' על ישראל, עיקר ביטויה הוא

לעמו ישראל. וכמשנ"ת, דע"י המקדש שוכנים ישראל במנוחה שלום ושלוה השקט ובטח.

"מנוחה" ו"נחלה" – משמעות אחת הם

ובמס' זבחים (דף קיט.) ת"ר (דברים יב ט) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים וכו', דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר, מנוחה זו ירושלים נחלה זו שילה. ואומר, זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתה וכו'.

ונראה דמנוחה ונחלה הנאמר כאן בקרא, ד"אל המנוחה ואל הנחלה", תרומיהו משמעות אחת להם, והיינו מקום ישיבה קבוע ובטוח. דאחרי שעם מתיישב במקום ישוב קבוע, ויש לו מנוחה מכל אויביו מסביב, והרי הוא יושב בארצו במנוחה ושלוה לאורך ימים, זה נקרא שהגיע אל המנוחה ואל הנחלה. והיינו שהוא יושב לבטח בארצו, באופן קבוע ובטוח.

והיינו ד"מנוחה ונחלה" הוי ישיבת בטח בשלוה, דהבטחון

וה"קביעות" זהו הפי' של "נחלה", [דירושה נקראת נחלה, משום שהוא קובע את האחוזה לדורות], והוא מביא את המנוחה והשלוה. וכדכתיב בקרא הנ"ל בפר' ראה, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וכו', ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלוקיכם מנחיל אתכם, והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח. הרי דהגעה אל המנוחה והנחלה, נקראת ו"הניח" לכם וכו' וישבתם "בטח". והיינו ישיבה בבטחון ובקביעות, שהוא ישיבת מנוחה, וזהו נקרא מנוחה ונחלה.

ולפי"ז נראה, דהפלוגתא בגמ' הנ"ל - דלר"י מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים, ולר"ש מנוחה זו ירושלים נחלה זו שילה - היא איזו לשון הוא יותר מורה, את ענין הקביעות והשלוה. אי לשון מנוחה עדיף טפי, או לשון נחלה עדיף טפי. דזה פשוט, דלכו"ע ירושלים הוא יותר הגעה אל המנוחה והנחלה משילה. אלא דהפלוגתא היא עפ"י המקראות המובאים בגמ', אי מנוחה הוי יותר או נחלה הוא יותר.

**בביאור הא דקרא דאל
המנוחה וגו' בפשוטו קאי
על ישראל - ועפ"י דרש על
הביהמ"ק**

והנה המקראות דקאמרי ר"י ור"ש, קאי על בית המקדש. דהרי קרא דר"ש הוא זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה, ואומר כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. והיינו דהקב"ה אומר על ציון, זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה, והיינו דירושלים הוא מקום מנוחתו של הקב"ה, ששם הוא כביכול יושב במנוחה עדי עד.

ונמצא דהגמ' דריש לקרא דאל המנוחה ואל הנחלה, היינו אל מקום המנוחה של הקב"ה, שהיא ירושלים, וכן אל הנחלה נמי, מקום הנחלה של הקב"ה, שהיא שילה. ולר"י, מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים. והיינו, דלפי הדרשא קאי אל המנוחה ואל הנחלה, על קביעותו ומנוחתו של בית ה' בתוך א"י, דהמשכן בשילה כבר היה מצב קביעות ומנוחה של בית ה', ובירושלים היה הקביעות והמנוחה של בית ה' בשלימות, שהיא קביעות ומנוחה לעדי עד.

והנה הרי עפ"י הפשט, הפי' של אל המנוחה ואל הנחלה, קאי על ישראל, דעם ישראל עדיין לא הגיעו אל המנוחה ואל הנחלה, וכדכתיב כי לא באתם עד עתה וכו', ועברתם את הירדן וכו' וישבתם בטח. הרי דקאי על קביעותם ומנוחתם של ישראל בארץ ישראל, ועפ"י הדרשא קאי על בית המקדש.

ולמשנ"ת מבואר נפלא, דבאמת קביעות מנוחתם ונחלתם של ישראל בא"י, מיתלא תלי בקביעותו ומנוחתו של בית ה' בא"י. דהרי מנוחתם ובטחונם של ישראל, הוא ע"י בית המקדש הנמצא בתוכם. דע"י שהקב"ה נמצא בתוכם, הרי"ה משגיח עליהם כמלך על עמו, והם יושבים בבטחון ובמנוחה בצל השגחת מלכם עליהם. וא"כ עד כמה שבית ה' הוקבע יותר בתוך א"י, הרי מנוחתם של ישראל נמי נקבעת יותר, ובירושלים שהקב"ה אמר עליה זאת מנוחתי עדי עד, וקבע אותה לבית עולמים, הרי עי"ז הגיעו ישראל אל שלימות המנוחה והנחלה. דע"י שהקב"ה קבע

מזה הא דלעיל, דטובת בית המקדש לישראל, הוא טובת מנוחת שלום ושלוחה השקט ובטח.

בתוכם את ביתו לעדי עד בקביעות, ממילא הם שוכנים כבר במנוחה בצל השגחת ה' עליהם, השוכן בתוכם בבית עולמים לעדי עד. ומבואר

ז. ג' רגלים כנגד "חיים טובים ושלום" – והם נתינת "חירות ארץ ומקדש"

מצרים, הרי הקב"ה נעשה להם לאלוקים, והוא מגן על חירותם לעולם, והוא שומר עליהם, לבל ישתעבדו בהם שום אומה.

וכמו שאנו אומרים בברכת אמת ויציב, שהוא ברכת יציאת מצרים, אמת שאתה הוא ה' וכו', מלכנו מלך אבותינו גואלנו גואל אבותינו וכו', פודנו ומצילנו מעולם שמך וכו', עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור וכו', אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם. והיינו דבברכת יציאת מצרים כלול שה' נעשה מלכנו, והוא גואלנו לעד, והיינו שהוא שומר על חירותנו ועצמאותנו.

"חג המצות" הוא על חירותם של ישראל לעולם

ומעתה שנתבאר דשמחת חג הסוכות היא "שמחת המקדש", נמצא דג' הרגלים שישראל חוגגין לה' כל שנה, חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות, הם על ג' דברים מהותיים ויסודיים שיש לעם ישראל, והוא "חירותם", ו"ארצם הטובה", שהיא ארץ ישראל, ו"מקדשם".

דחג המצות הוא חג על חירותם שנתן להם ה', שהוציאם ממצרים מבית עבדים. ובחג החירות כלול גם זה, שה' מקיים חירותם לעולם. והיינו דלא רק שהוציאם פעם ממצרים מבית עבדים, אלא שמאז יציאת

וכמבואר בגמ' נבוכדנצר עבדי וכו'. והם מובטחים שה' יגאל אותם לבסוף, ולא יפר בריתו אתם, וכדכתיב כי לא יטוש ה' עמו וכו', והם מובטחים דהשתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין].

"חג השבועות"

חג "הקציר"

על הארץ הטובה

וחג השבועות דהוא חג הקציר, הוא חג על ארצם הטובה שנתן להם ה'. וכמשנ"ת (בסי' ב' אות ד') דבשעת הקציר דאנו שמחין בטוב ופרי הארץ שאנו קוצרים, הרי אנו שמחין וחוגגין את הארץ הטובה שנתן לנו ה'.

ומשום שטובה פריה וטובה של הארץ, מתייחסת לעצם הארץ הטובה שיש לנו. דע"י שיש לנו ארץ טובה ורחבה, הרי היא מוציאה את פריה וטובה. וע"י שיש לנו את הארץ עצמה, יש לנו את פרי הארץ בשעת הקציר. ונמצא דחג הקציר הוא חג על הארץ הטובה שנתן לנו ה'.

וכן בתפילת ערבית בברכת אמת ואמונה, הפודנו מיד מלכים מלכנו הגואלנו מכף כל העריצים וכו', ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם. הרי מבואר כאן דברכת יציאת מצרים, היינו שה' נעשה מלך ישראל וגואלו ביציאת מצרים, והוא שומר על חירותם לעולם. וזהו הפי' "לחירות עולם", דכיון שה' נעשה מלך ישראל וגואלו לעולם, הרי ממילא הם בני חורין לעולם, שאף אומה אינה יכולה להשתעבד בהם, כיון שה' מגן על חירותם, כי הוא מלכם.

וא"כ חג המצות שהוא חג החירות, הרי החג הוא ע"ז שה' נעשה מלך ישראל וגואלו, והוא נותן להם חירותם לעולם בכל דור ודור. [והא דעם ישראל נשתעבדו לבין האומות בגלות, הרי"ז בתורת עונש מהקב"ה, אבל לא שהקב"ה עזבם ח"ו מלהיות מלכם, אלא דהוא מלכם לעד וגואלם. ורק דהוא מעניש אותם ע"י האומות,

חג הסוכות הוא על מקדש ה' שבתוך ישראל

וחג הסוכות והאסיף, הוא חג על מקדש ה' השוכן בתוכם, וכמשנ"ת. דשעת האסיף הוא שעת השלום הבא ע"י האסיף, והרי עיקר שלומם ושלוותם של ישראל על אדמתם, הוא ע"י הסוכות. היינו ע"י המקדש, שה' שוכן בתוכם, ומשגיח עליהם כמלך בתוך עמו, לספק להם כל צרכם. ומקדש ה' השוכן בתוכם הוא עוזם ומבטחם, דע"ז הם חוסים בצל השגחת ה' עליהם, והם שלווים ובטוחים, ויש להם מנוחת שלום ושלווה השקט ובטח.

ונמצא דג' הרגלים, הם על ג' הדברים המהותיים הטובים שיש לישראל מאת ה', והוא "חירותם" ו"ארצם הטובה" ו"מקדש ה' בתוכם".

ג' הטובות הנצרכים לאדם "חיים" "טובים" ו"שלום"

וכשנדקדק בדבר נראה, דג' דברים אלו הם ג' הטובות הנצרכות, לאומה ככלל וליחיד כפרט, עלי אדמות, והם "חיים" "טובים" ו"שלום".

דהנה בעשי"ת אנו מתפללים ואומרים, נזכר ונכתב לפניך וכו' לחיים טובים ולשלום. וכן בברכת השכיבנו נוסח ספרד, והעמידנו מלכנו לחיים טובים ולשלום.

ונראה דבזה כלול ג' הדברים היסודיים, שאדם רוצה עלי אדמות: א' "חיים". זהו הדבר הראשון, לחיות ולהיות קיים. ועצם החיים והקיום של האדם, הוא טובה גדולה שאדם חפץ בו, ומתענג על עצם קיומו. וגם אם הוא עני העמל על לחמו, ואין לו רק פת לחמו להתקיים, הרי הוא חפץ מאוד בחיים, והוא שמח מעצם חיותו וקיומו.

ב' "טובים". אחרי שיש לאדם "חיים", והיינו את עצם חיותו וקיומו, הרי הוא חפץ ב"טובה". והיינו שיהא לו חיים טובים ומבורכים, והוא עושר וכבוד, ושהארץ תוציא פירותיה הטובים. וכל טובה שיש בעולם, שהאדם חפץ בו, לשמוח בו ולהתענג עליו, זהו כלול בכלל "טובים". ויש בני אדם, שאף שיש להם

הרי השמחה מתעוררת בו מעצמו, והשמחה שורה עליו, והוא בשמחה וטוב לבב, ויש לו שמחה בעצם. וזהו טובת השלום, וזהו "חיים" "טובים" ו"שלום".

חג הפסח הוא על ה"חיים"

ומעתה נראה, דג' הרגלים שחוגגים ישראל לה' כל שנה, הרי זה על ג' הטובות היסודיים שנתן להם ה', והוא "חיים" "טובים" ו"שלום". דחג המצות שהוא חג החירות, הוא חג ה"חיים". דהרי "חיים" פי', שאדם יש לו את עצם חיותו וקיומו. וכשאדם משועבד אצל אחרים, ואין לו חירות, הרי"ז חסרון בעצם ה"חיים" שלו, שהרי אין לו את עצם חיותו וקיומו, ואין הוא האדון לעצם חייו, שחיו מסורים ביד אחרים, היכולים להמיתו כל עת.

וכמו שהיה במצרים בגזירת פרעה, כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. ובפר' כי תבוא בתוכחה (דברים כח סה) כתוב, ובגויים ההם לא תרגיע וכו', והיו חייך תלויים לך מנגד וכו' ולא תאמין בחייך. והיינו

"חיים" מ"מ לא זכו לטובה, ואדם חפץ ב"חיים טובים". ג' "שלום". והוא אף שאדם כבר זכה לחיים טובים, ויש לו כבר את עצם הטובה והברכה, לשמוח בה ולהתענג עליה, מ"מ, עדיין הוא צריך לשלום, והיינו למנוחת שלום ושלוחה השקט ובטח.

וכמשנ"ת (בסי' א' אות ג') דזהו ברכת וישם לך שלום הכתובה בברכת כהנים. וכמש"כ בספורנו שם מנוחת שלום. וטובה זו דשלום, הוא הוספה על טובת הברכה הנאמר ב"יברכך", דיברכך היינו עצם הברכה והטובה שיש להאדם להתענג עליה. אמנם אף שיש להאדם את עצם טובת הברכה, מ"מ עדיין אינו מוכרח שיהא לו "שלום", והיינו את השלוחה הנפשית, שהיא מנוחת שלום ושלוחה השקט ובטח. וכשאדם זוכה לשלום, הרי יש לו בנפשו מנוחת שלום ושלוחה, ואז יש לו רוחב לב למנוחה ושמחה.

וטובה זו דשלום חשיב "טובת השמחה", דכשנפשו שלוחה,

דכשהאדם משועבד ביד אויב, הרי אין לו את עצם חייו, דאינו מאמין בחייו. ונמצא דיש לו חסרון בעצם חיותו וקיומו, דאין הוא האדון על חייו. ומעתה הרי חירות ועצמאות, פי' הוי קבלת עצם החיים, שע"י החירות האדם נעשה אדון, ובעלים על עצם חיותו וקיומו.

ונמצא לפי"ז, דחג המצות שהוא חג החירות, ע"ז שה' נתן לנו חירותינו ממצרים, והוא מקיים חירותנו לעד, ע"י שהוא פודינו ומצילנו לעולם מכל אויב. הרי שמחת החירות הוא שמחת עצם החיים, שאנו חוגגין לה', ושמחין בזה שנותן לנו את עצם חיותינו וקיומנו, ע"י ששומר על חירותינו. ונמצא דחג החירות הוא חג עצם החיים ודו"ק.

חג השבועות

הוא על חיים "טובים"

וחג השבועות, הוא חג על חיים ה"טובים" שנתן לנו ה', והוא הארץ הטובה שנתן לנו. והיינו דבנוסף לזה שהוציאנו ממצרים, ונתן לנו חירותינו,

ושומר על חירותינו לעולם, גם נתן לנו ארץ זבת חלב ודבש. דנתינת הארץ היא נתינה נוספת על נתינת החירות, דהרי היה אפשרות, שה' יתן לנו חירותינו, אבל אח"כ אנו עצמינו נלך, ונירש איזה ארץ לנחלה, ככל הגויים אשר בכוחם ירשו ארץ. אמנם עם ישראל, הרי הקב"ה נתן להם את ארץ כנען לנחלה, וכמפורש הרבה פעמים בתורה, שה' הוא המוריש את הארץ לישראל בדרך נס.

והנה נתינת הארץ לישראל, היא נתינת ה"טובה" לישראל, דע"י שיש להם ארץ זבת חלב ודבש, יש להם חיים "טובים", דיש להם רוב טובה להתענג עליה, ויש להם ארץ טובה ורחבה לשבת בה.

וכן מבואר בתורה, דנתינת הארץ לישראל, מוגדר בתורת נתינת "טוב" לישראל. וכדכתיב בפר' בהעלותך (במדבר י לב), והיה כי תלך עמנו והיה

ומעתה הרי שמחת הארץ, שהוא בחג השבועות, הוי חג על "כל הטוב" אשר נתן ה' לישראל. ונמצא שהוא חג על חיים ה"טובים" אשר נתן להם ה'. והוא חג והודאה לה' על כל הטוב שנתן להם ה', דחג הארץ הוא חג ה"טובה" ודו"ק.

חג הסוכות הוא על ה"שלום"

וחג האסיף והסוכות, הרי הוא חג על ה"שלום" שנתן ה' לישראל. בנוסף שנתן להם את עצם החיים, ע"י ה"חירות", ונתן להם חיים "טובים", ע"י נתינת הארץ הטובה, נתן להם "שלום", והוא ע"י שהשרה שכינתו בתוכם ב"מקדש". וכמשנ"ת דחג הסוכות הוא חג המקדש, דע"י שהקב"ה שוכן בתוך בני ישראל, הרי"ה משגיח עליהם כמלך על עמו, להספיק להם כל צרכם. ועי"ז הם יושבים שלווים ובוטחים בצל השגחת ה' עליהם, ומקדש ה' בתוכם הוא עוזם ומבטחם של ישראל, ועי"ז הם שוכנים בטח. דמצד מה שיש להם

"הטוב" שהוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך, וזה קאי על ארץ ישראל, וכדפרש"י והרמב"ן שם יעו"ש. הרי דארץ ישראל מוגדר בתורת ה"טוב" שהוא אשר "ייטיב" ה' עמנו, והיינו דכך נתן ה' "טובה" לישראל, שנתן להם ארץ טובה.

וכן בפר' כי תבא בקריאת ביכורים (דברים כו ג), דתוכן הקריאה הוי הודאה על נתינת הארץ, וכדכתיב הגדתי היום לה' אלוקיך כי באתי אל הארץ וכו', ויביאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.. ואח"כ כתיב, ושמחת ב"כל הטוב" אשר נתן לך ה' וכו'. והפי' הוא, דאחרי שהבאת ביכורים תודה לה' על הארץ שנתן לך, תשמח בכל הטוב אשר נתן לך ה', ע"י נתינת הארץ.

ומבואר מזה, דנתינת הארץ לישראל, היא נתינת "כל הטוב" לישראל. ומשום דארץ טובה ורחבה, היא סיבה לחיים טובים של עושר וכבוד.

את עצם הארץ הטובה, הרי אף שיש להם "כל הטוב", ויש להם חיים "טובים". מ"מ לולא מקדש ה' בתוכם, עדיין לא היה להם שלום, משום דלא היו בטוחים בהמשך טובתם, דהרי יתכן שלא יהא מטר, ויהא שנת רעב וכל מיני פגעים, וממילא לא היה להם את השלום והבטחון לישב במנוחת שלום.

אמנם מצד היות המקדש בתוכם, והקב"ה נמצא בתוכם, ומשגיח עליהם להמשיך טובתם, הרי הם יושבים בבטחון

ובשלום בצל ה', ומקדש ה' הוא עוזם ומבטחם, ויש להם מנוחת שלום ושלום השקט ובטח. וזהו חוגגין ישראל לה' בחג הסוכות, את טובת השלום שנתן להם.

ונמצא דג' החגים שחוגגין ישראל לה' כל שנה, הם על "חיים" "טובים" ו"שלום". דחג המצות שהוא על החירות הוא "חג החיים", וחג השבועות שהוא חג הארץ, הוא חג החיים "טובים", וחג הסוכות הוא חג ה"שלום". ועי"ז יש להם את שלימות הטובה, שהיא "חיים" "טובים" ו"שלום", ודו"ק.

